

Furs de 1488

VERSIÓ DE TREBALL a dia 27-6-2016
i per tant **susceptible de modificacions**, de la transcripció
dels Furs promulgats a les Corts de dit any

*****

Aquest document forma part del projecte general:

FURS DE VALÈNCIA (1238-1645)
Transcripció, traducció i estudi de tots els furs promulgats
per les Corts Valencianes al llarg de l'època foral

*****

GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA DE TRANSPARÈNCIA, RESPONSABILITAT SOCIAL,
PARTICIPACIÓ I COOPERACIÓ
(Direcció General de Responsabilitat Social i Foment de l'Autogovern)

UNIVERSITAT JAUME I
FACULTAT DE CIÈNCIES JURÍDIQUES I ECONÒMIQUES
(Àrea d'Història del Dret)

VALÈNCIA - CASTELLÓ

2016

FURS DE 1488

De sarrahins

[1] Per quant per observança de nostra bona fe real, la qual havem donada als regnícoles de aquest nostre regne, en lo fur fet per lo alt rey En Martí, de gloriosa memòria besavi nostre, començant: *Prometem en nostra bona fe real, novellament per nós jurat e promès tenir e observar*, e ab lo qual és prohibit que moros del present regne no puiuen passar en terra de moros ne en altres parts fora nostra senyoria; e pel tolre e obviar a tots los abusos que contra lo dit fur són stats fets, nós vullam e entengam axí provehir que de aquí avant al dit fur no sia en alguna manera derogat, e açò per benefici de la cosa pública, en la qual molt va que los moros no ixquen del dit regne.

Proveim per ço e ordenam que de aquí avant, per nós e per nostres oficials, aquell sia tengut e inviolablement observat sens subintel·lecte o frau algú. Enaxí que volem e ordenam que, ab o sens licència o permís nostre o de nostre primer engendrat o altre qualsevol oficial nostre, governador, batle general, loctinents de aquells e batles locals ne altres qualsevol oficials o comissaris nostres ne de les ecclesiàstiques e religioses persones, militars e ciutadans tenint e possehint viles e lochs en lo present regne, on los dits moros stan o habiten, e encara que hagen comptat o pagat ab son senyor e sien difinits de aquell ne encara que hagen quintat o delmat ab nós o ab lo batle general del regne de València o ab altre havent poder de aquell moro o moros alguns, axí mascles com fembres, axí vassalls e habitants en nostres ciutats, viles e lochs e moreries nostres com de les dites persones ecclesiàstiques, militars e ciutadans del dit regne, no puiuen exir del present regne de València per passar en terra de moros, o en altres terres fora nostra senyoria, ne encara per anar en les altres ciutats, viles e lochs de tota nostra senyoria fora lo present regne, per fer-se vassalls en altre loch fora lo dit regne, salvo que los dits moros puiuen anar en Aragó, en Cathalunya e en Castella, traginant e fent sos tragins ab mercaderies sues pròpies o de altre puix ab ells no vagen ne ab si se'n porten ses mullers o sos fills menors de quatorze anys; e salvo que si algun moro sens tragar o ésser tragariner irà en servey de aquell de qui serà vassall, anant ab la persona de son senyor o ab la letóra de mà del dit senyor, escrita o signada del procurador o batle de aquell senyor de la vila o loch de on serà vassall, ab la qual letra se mostre que va per servey o fets o negocis de son senyor en Aragó, Cathalunya o en Castella, liberament hi puixa anar.

E si algú dels dits moros habitants del dit regne serà atrobat que contra forma de la dita prohibició exirà o se n'irà o s partrà del dit regne per mar o per terra o per aygua dolça, los tal moro o moros sien catius sens que no puiuen al·legar ne ajudar-se de guiatge, licència, permís o altra seguretat nostres o de nostres oficials o havents poder de nós ne dels senyors dels lochs de on seran vassalls e onsevol que seran atrobats, a sola instància de qualsevol persona o persones dels dits staments ecclesiàstich, militar e de les ciutats e viles reals o sols del síndich del stament militar,

los dits tal moro o moros sien preses per qualsevol official que·n serà request per catius, com dit és, lo qual cativeri se haja de partir juxta forma del dit fur.

Enaxí que si serà trobat lo dit moro e request, segons dessús és dit, lo official no voldrà pendre, pague del seu propi lo interès, ço és la extimació o valor del dit catiu e dels béns que ab si se'n portarà o haurà portat al senyor de la vila o loch de on lo dit moro serà partit e de on serà stat vassall deu anys de sa partida. E si originalment serà vassall nostre e de nostres moreries lo official qui request no·l pendrà encórrega en les penes en lo dit fur statuhides e ordenades. E si en la exida, partida o anada dels dits moros fora del dit regne contra la prohibició dessús dita, algun official nostre o alguna altra persona de qualsevol ley, stat o condició sia, haurà sabut, cabut, ginyat, tractat, ajudat o entrevengut, volem, provehim e ordenam que los tals o qualsevol de aquells paguen e sien tenguts pagar tots los dans e interessos. E senyaladament la extimació del dit moro o moros e béns que ab si portaran o hauran portat, de aquell de qui sia o serà interès, e/o de qui serà stat vassall, segons dessús és dit. E si serà vassall nostre originari, ultra les penes del dit fur, pague los interessos; les quals penes e interessos sien aplicats a la Generalitat del present regne.

De la Cavalleria. [6.1.34]

[2] Item, per quant per la occorrència dels duptes que de cascun jorn insurtexen de les disposicions forals del present regne, les quals no són compreses en aquells ne·s poden decidir e determenar per les disposicions de furs ja fets, jatsia sobre la mutació que los moros habitans e stants en lo present regne fan, mudant-se de hun loch en altre, sien stats fets quatre furs en lo present regne, lo hu qu·és fur final posat sots rúbrica *De servents fugitius* de l'alt rey en Jacme, e altre en los actes de cort de l'alt rey En Martí, fets en lo any M.CCCC.III. E l'altre lo fur declarant lo final fur en rúbrica *De servents fugitius* de l'alt rey En Joan, pare nostre, com a loctinent general de l'alt rey En Alfonso, publicats en lo any M.CCCC.XLVI. E lo altre del mateix rey, començan *Com per los scomoviments*, sumat en rúbrica *De serrahins*.

Emperò, per toltre los dits duptes e obviar als dits scàndels e perquè a la vera intel·ligència de aquells sia feta condigna provisió declaran los dits furs, provehim e ordenam que la ocupació dels béns que pot fer lo senyor del loch de hon se mudarà lo vassall, juxta forma del dit fur final *De servents fugitius*, de la declaració per lo dit rey don Joan, pare nostre feta, no s'entenga ésser tolt a levada per lo acte de cort *Com sovent se esdevinga*, mas que la dita ocupació se puixa fer no obstant lo dit fur.

E per major declaració e addent al dit fur final *De servents fugitius* e a l'altre, declarant aquell, provehim e ordenam que la perdició de béns en los dits furs estatuhida haja loch encara que lo dit moro que se'n va o fuig, segons forma del dit fur, no sia pres dins lo loch o terme de aquell de hon se'n va o fuig.

E a declaració del dit acte de cort *Com sovint s'esdevinga*, axí mateix per evitar fraus provehim que lo senyor segon de la vila o loch hon se serà mudat lo vassall, no·s puixa scusar de fer les coses en lo dit acte de cort contengudes per dir que té novell vassall guiat, ne per que diga que no·l troba en lo seu loch, mas que en alguna manera no puixa receptor vassall de altre, sens que no porte difinició del primer senyor. E si no·u portarà e·s mostrarà que sia receptor per lo dit segon senyor ipso facto, aquell dit segon senyor sia tengut restituhir lo dit vassall que haurà receptor o pagat lo deute

adverat, juxta forma del dit acte de cort. E si dins lo mes en dit acte de cort contengut no ho farà, pague M sous en lo dit acte de cort contenguts.

De la Cavalleria. [6.1.28]

De la cavalleria

[3] Volem, provehim e ordenam que la facultat donada per furs del present regne de poder guerrear ab deseximents, segons forma dels dits furs, d'aquí avant per nós o nostre primer engenrat, lochtinent general o altres qualsevol officials nostres e de nós havent poder, no puixa ésser tolta ne levada, ans los compresos en los dits furs d'aquí avant puixen guerrear en la dita forma, no obstant qualsevol manament o prohibició que de paraula o ab letres closes, patents o privades o ab crides per nós o nostre primogènit, lochtinent general o altres officials nostres sia o sien fets o de aquí avant fahedors.

Enaxí que, durant los dits deseximents no puixam demanar los axí guerrejants, seguint la forma del fur "Tots los cavallers e ciutadans", situat en rúbrica de feus de l'alt rey en Jacme, imposant-hi penes, alcunes corporals o pecuniàries, ne per no venir los dits guerrejants a nós o a nostres officials demanants segons forma del dit fur, no puixam o puixen fer procés a aquells.

Açò declarat, que si nós demanarem o volrrem demanar algú dels dits guerrejants durant los dits deseximents ho puxam fer e lo tal demanat vinga assegurat e guiat e nós no'l puxam detenir, sinó per temps de quaranta dies tant solament; enaxí que passat lo dit termini de quaranta dies, obtessa licència o no de nós, se'n puxa tornar sens encórrer en pena alcuna, axí corporal com pecuniària.

E açò encara declarat que, si alguna persona privada se clamarà dels dits guerrejant o guerrejants davant nós, essent en lo regne de València, o davant algun official nostre dins lo dit regne, lo tal guerrejant o guerrejants haja a fer dret a la dita demanda o acusació; enaxí que si lo clam serà fet per persona privada, sia observat lo que per furs és statuhit.

De la Cavalleria. [9.8.24]

[4] Item, puix juxta forma del que dessús és provehit e ordenat als volents guerrear per satisfer a la voluntat e honor, és donada forma de querrear per los dits deseximents. E soent esdevinga que, obmesa la dita forma que és de cavallers e persones de honor per aquells statuhida e ordenada, alguns richs hòmens, cavallers, hòmens de paratge, ciutadans e altres persones honrrades que no fan fahena de ses mans, usen de desafiar-se entre si e no juxta forma dels dits furs, mas de paraula o ab albarans secrets, sens que negú no ha notícia sinó los desafians.

Provehim e ordenam que de aquí avant tals desafians no-s puxen donar ne fer; e si lo contrari serà fet, lo requirent sia encorregut en pena, ço és, que si serà pres, stiga en la presó de la ciutat, vila o loch de hon serà domiciliat per temps de sis anys contínuament, comptadors après que serà pres.

E lo request, qui los dits desafius acceptarà, stiga pres un any continu en la torre de la sala de la ciutat de València o en la sala o casa del Consell de les altres ciutats e viles reals del dit regne.

E si lo dit requeridor no porà ésser pres e més en la presó, com dit és, sia fet procés contra aquell, juxta forma del dit fur tercer “De crims” de l’alt rey en Jacme, e donada sentència de presó, tal com dessús dit és.

E quant serà pres, stiga en la dita torre, segons dessús és dit, ço és, lo requeridor per temps de sis anys continus e contínuament comptadors del dia que serà pres en avant, e lo request per un any.

E la dita presó de les persones dels sobredits sia en tal manera, que per alguna via no puxen exir de aquella en tot lo dit temps, e sien bandejats los absents e processats de tota la senyoria nostra per a tots temps.

E açò sia entès si dels dits desafius mal o dan en les persones dels desafiants no serà seguit, car en cars que mal o dan se’n segueixca, sien tenguts en les penes en lo fur “Fem fur nou”, situat en rúbrica “De malfeytors” de l’alt rey en Jacme, sens gràcia o remissió alguna que no·ls puxa ésser feta.

Vicerecancellarius. [9.8.25]

De tenir cort o parlament general

[5] Com per furs de l’alt rey En Pere segon, en lo any M.CCC.LXIII, lo hu qui comença “Item, senyor, que a bé de la cosa pública” et cetera, l’altre après e immediate següent, qui comença “Item, senyor, que per la dita rahó”, et cetera, sia estatuhir e ordenat que nós, de tres en tres anys, personalment hajam a tenir Corts generals en lo regne de València als habitants en aquell, e que les dites corts e parlament general no puxen tenir o celebrar algun per nós o nostres successors en lo dit regne, sinó nós personalment o, en cars de necessitat de nostra persona, lo nostre primogènit; e contra disposició dels dits furs sien estats fets alguns actes e convocacions contraris a aquells; per tal provehim, statuhim e ordenam que de aquí avant los dits furs sien tenguts e inviolablement observats, e que no puixa ésser fet res en contrari; revocant e havent per revocats tots los actes de convocacions e enantaments fets contra les dites furídiques disposicions,

De la Cavalleria, vicecanceller. [1.3.119]

Dels officis

[6] Provehim e ordenam, per acte de la present cort, que la pramàtica feta per lo alt rey don Alfonso, oncle nostre, sobre la electió dels officis de la ciutat de València, ço és justícia, jurats e consellers de la dita ciutat, dada en la ciutat de València a quatre del mes de maig de l’any M CCCC XVIII, del tenor següent:

Nós Alfonso, per la gràcia de Déu rey d’Aragó, de Sicília, de València, de Mallorca, de Cerdenya e de Còrcega, compte de Barcelona, duc de Athenes e de Neopàtria e compte de Rosselló e de Cerdanya, vists e regoneguts per nós alguns capítols e ordinacions fetes e fetes per lo consell de la ciutat de València sobre lo

regiment de aquella e publicats e publicades a XVII de març en l'any de la nativitat de nostre Senyor M CCCC XII:

Com per experiència, qui és maestra de les coses, nós, estants presents en la dita ciutat, hajam trobat e vist que·ls dits capítols e ordinacions no han donat ne donen lo fruyt per lo qual foren fets e fetes, ans, per contrari, e per la pràctica que per ocasió de aquells és tenguda en dies passats, és uberta via que la juraderia e encara altres officis notables de la dita ciutat porien venir e recaure en sort de persones no idònees, abtes e sufficients, en gran dan de la dita ciutat e de la cosa pública de aquella; e per ço, encara, car aquells dits capítols e ordinacions són deviants a furs e privilegis e bons usos de la dita ciutat, atorgats e fetes sobre la conselleria, juraderia e altres officis de la dita ciutat, per los quals és donada certa forma de elections; nós, a qui·s pertany donar remey e provehir al bon stament de la ciutat sobredita, qui és maestra e exemplar de les altres ciutats e viles reals del dit regne, ab la present revocam, cassam e anul·lam aquells dits capítols e ordinacions, e aquells e aquelles havem per revocats, cassats e anul·lats, cassades, revocades e anul·lades, axí com si fets e fetes no fossen.

Volents e declarants que, per inobservança de aquelles, los jurats, consellers e consell e altres oficials de la dita ciutat no sien vists encórrer, ne sien encorreguts en penes algunes corporals ne pecuniàries, juraments, infàmies e altres obligacions qualsevol allí posades, ans aquells per la present liberam, remetem e absolem.

E com per tenor de tres privilegis, dos del senyor rey En Jaume primer, de gloriosa memòria, la hu dat en Barcelona idus septembris anno Domini M CC XLV, l'altre en València XVII calendas madii anno Domini mil CC.LXVI, e lo terç del sennor rey N'Amfòs dat en València nono calendas novembris anno a nativitate Domini mil CCC.XXIX, sia donada certa forma a la electió de conselleria e juraderia, la qual és bona e condecant a bé públich de la dita ciutat, per ço aquells dits privilegis, segons lur sèrie e tenor, volem e manam ésser servats "ad unguem" e d'aquí avant perpetualment.

E enadins a aquells provehim, e ordenam, volem e manam que de aquí avant en per tostemps los jurats novellament elets, la primera setmana passades festes de Cinquagesima, ensemps ab lo racional, advocats ordinaris e pensionats, ab lo síndich de la dita ciutat, qui ara són o per temps seran, o la major part dels dits jurats e advocats, e ab los dits racional e síndich, e ab l'escrivà de la sala, facen e elegesquen conselleria per aquell any de lur juraderia, axí de generosos com de juristes com dels prohòmens de la ciutat, segons Déu e lur bona consciència e juxta la forma dels tres privilegis damunt mencionats.

Quant és a la conselleria de officis e maestres, los quals, segons privilegis atorgats a la dita ciutat, poden haver consellers qui càpien en Consell de la dita ciutat, manam e ordenam que, sobre e en la elecció de4 aquells, cascun any e perpetualment hi sia observada la forma de la provisió del sennor rey En Pere, de ínclita recordació, besavi nostre, data en Burriana a XIII de juliol, any mil CCC.LXIII.

Més avant, com sobre les nominacions e elections de juraderia e de altres officis de la dita ciutat, en dies passats hi sien estats fets alguns abusos e insolències, per pròpies passions, elegint·hi persones maça jóvens, no havents pràctica ne experiència dels affers, provehins més a les persones que als officis, en dan notori de la dita ciutat; nós, volents a açò obviar, provehim, volem e ordenam perpetualment que de ací avant no sien admeses ne eletes persones que no hajen de XXV anys complits ensús, e hajen haüda o hauran muller dins lur casa e habitació, per solemnizació de matrimoni en fas

de sancta mare Sglésia, e sia natural e habitador de la ciutat, o almenys haurà estat dins aquella per spay de XX anys continus.

E totes e sengles coses damunt dites, e cascuna de aquelles, ordenam, volem e manam ésser tengudes, servades e complides, no contrastants qualsevol statuts e ordinacions havents lo contrari, los quals e les quals en quant contrariar porien als dits privilegis e a les presents nostres ordinacions, tol·lem, vacuum e anul·lam.

E manam al batle nostre general, e als jurats consellers e consell de la dita ciutat, sots pena de la feeltat a què·ns són tenguts e obligats, e de deu mília florins dels béns de cascuns dels dits jurats e singulars del dit consell de la dita ciutat qui ara són o per temps seran, a nostres cófrens aplicadors, que, no obstant altres qualsevol ordinacions, statuts, les presents nostres provisions e ordinacions tinguen e observen perpetualment “ad unguem”, abdicant-los tot poder de fer lo contrari.

En testimoni de la qual cosa manam la present ésser feta e ab nostre sagell secret sagellada.

Dada en València a IIII dies de maig en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil CCCC:XVIII. Rex Alfonsus.

Sia tenguda e observada, e que, d'aquí avant, als dits officis de justícies, jurats, mustaçaf, loctinent de justícia criminal e de mustaçaf, cònsols de la mar e altres officis que donen e elegexen, en les ciutats e viles reals, consellers de la dita ciutat de València, no sien alguns admeses ni elegits sinó aquells que poden ésser admeses e elegits iuxta forma de la dita pracmàtica.

E que açò se estenga e haja axí matex loch en los officis de racional, síndich, sotssíndich, scrivà de la sala de la dita ciutat e loctinent d'escrivà, ajudants de offici de racional e altres scrivans de la dita sala.

E que abilitació alguna o vehinatge fins a la present jornada fet, de algú que sia estat admès als dits officis, no puixa de aquí avant valer ne ajudar al que de aquí avant deurà ésser elet, si ja lo stranger del regne de València qui serà vengut a fer vehinatge en la dita ciutat no haurà habitat e tengut son domicili e capmajor en la ciutat per los vint anys en la dita pracmàtica contenguts; e lo qui serà nat en lo regne de València, si serà estat per temps de cinch anys, e no menys, puxa haver los dits officis.

E volem que lo present fur e acte de cort haja loch en les altres ciutats e viles reys del present regne en los officis de aquelles, segons és dit de la ciutat de València.

De la Cavalleria, vic. [1.3.41]

Dels juhíns

[7] Provehim, volem e ordenam, per donar abreujsament als pleyts, addent, corregint e mellorant los furs ja fets, que quant de alguna provisió feta per lo jutge serà demanada correctió en los cas que·s pot demenar per lo fur del rey en Martí, situat en rúbrica *De apel·lacions*, començant: *Addents e declarants, et cetera*; la dita correctió après que serà demanada, si serà demanada, ab lo assessor mateix per aquell encontinent sia determenada dins dos jorns après que demanada serà. E si serà demanada ab adjunct assessor, sia determendada dins sis dies. Enaxí que si lo demanat aquella no haurà feta fer la provisió sobre la dita correctió, aquella no obstant per lo dit oficial o jutge qui haurà fet la provisió de la qual serà demanada correctió puxe ésser enantat en lo procés

fins a sentència inclusive, e valguen los actes axí com si la dita correctió no fos demanada.

Enaxí que moçant-se en procés correctió no provehida o no determenada, com dit és, per ço lo jutge no-s deja parar de enantar en lo dit procés, mas que done sentència en aquell, no obstant la dita correctió. E los actes sien fermes e vàlits, com si la correctió no fos demanada.

De la Cavalleria, vice-canceller. [7.8.10]

[8] E perquè complidament sia obviat a les dilacions que cascun jorn se donen en los plets, axí matex provehim e ordenam que en cas que en alcun plet serà emès recors a la cort de la governació, lo recurrent sia solícit que, convocada la part, sia purgat dins tres jorns lo dit recors, si lo pleyt serà dins la ciutat de València, e en les ciutats o viles hon hi haja cort de governació, axí deçà com dellà Saxona; e si lo pleyt serà en altres lochs hon no sia la dita cort, dins deu dies.

Enaxí que si, passat lo dit temps, lo dit recors no serà purgat, sia haüt per purgat, e, aquell no obstant, lo jutge inhibit puixa procehir en la dita causa, e lo recurrent, si no haurà obtès en lo dit recors alguna cosa, pague totes les despeses, en doble, que haurà fet aquell contra qui haurà recorregut; les quals deja, puixa e haja encontinent a executar, axí la cort de la governació, si volrà, com lo jutge o official de qui serà estat recorregut, ço és, aquell official o jutge qui per la part ne serà request. E si, request, no-u executarà, pague-ho del seu propi lo dit governador o jutge request. E açò haja loch tantes vegades com serà emès tal recors.

De la Cavalleria. [1.3.22]

Dels jutges e de les comissions

[9] Per quant sovent se sdevé que per importunitat de les parts de nostra cort o de altri havent poder de nós són impetrades diverses comissions a diverses persones e jutges en una matexa causa, per la qual rahó se seguexen grans altercacions molt grans; provehim per ço, volem e ordenam que si una vegada, a impetració de alguna de les parts, serà impetrat algun jutge en lo cars que-s pot impetrar e, per aquell oïdes les parts, segons la forma que-s deuen oir per nostres officials o altres jutges ordinaris com per altres furs per nós fets és provehit e ordenat, serà ordenada sentència e mesa en poder del scrivà de la causa ab tot effecte e stant axí lo negoci serà altra comissió de nós impetrada de la dita causa e presentada la sentència per lo primer jutge ordenada, sia publicada no obstant la dita segona comissió.

E si la sentència nos erà ordenada e en poder del scrivà mesa, ladonchs los dos jutges per nós donats e de nós impetrats donen sentència en la dita causa, encara que la última comissió recoque la primera. Si ja algú dels dits jutges no és sospitós a alguna de les parts, de les quals sospites sia conegut, segons és statuït e ordenat en les sospites dels jutges delegats; car en tal cas, concurrent-hi justes sospites, convocades les parts lo governador hi puixa assignar jutge a les parts no sóspitos.

De la Cavalleria, vic. [7.2.20]

[10] Com per fur del present regne algun jutge delegat no puxa usar de la sua commissió fins que haja fet lo jurament en lo dit fur statuhit e ordenat e del dit fur sia stat abusat, volem, provehim e ordenam que algun jutge delegat no puxa usar de la sua commissió fins que haja fet lo dit jurament en poder del justícia de la ciutat, vila o loch on lo dit jutge haurà a jutgar, lo qual jurament faça denant les parts o de la una de aquelles. Al qual jurament enadín e ajustan que axí mateix jure que ans de la impetració de la dita sua commissió no ha concertat ab alguna de les parts que li sia feta la dita commissió. E si hu haurà concertat o usarà sens fer lo dit jurament, tots los actes per tal commissari fets sien nul·les *ipso foro*.

De la Cavalleria. [7.8.43]

[11] Tota sentència que serà ordenada per nostres oficials o jutges ordinaris o delegats en les ciutats, viles e lochs del present regne de València, après que oïdes les parts, segons que en los precedents furs és dit, o no oïdes per contumàcia de aquelles serà mesa en poder del scrivà qui ha a reebre la publicació de aquella, no sia en alguna manera la publicació de la dita sentència empachada per algun rescrit o commissió de nós impetrada per alguna de les parts.

Mas aquella sia, tantost que serà request per alguna de les parts publicada, los dits rescrit o commissió en alguna manera no obstant.

De la Cavalleria, vic. [7.2.19]

Dels pagaments de les mullers

[12] Per tolre grans fraus que·s fan en lo present regne e engans en los contractes e obligacions, provehim e ordenam que qualsevol persona del regne de València, qui constant lo matrimoni pagarà lo ot e creix a sa muller o farà donació alguna de sos béns a pare, mare, fills, filles o a altres qualsevol persones, los dits pagaments e donacions hajen a ésser scrits almenys la substància de aquells en un libre o registre que·s faça cascun any en la cort del justícia civil de la ciutat de València. E en les altres ciutats e viles reals, en la cort del justícia major de les dites altres ciutats, viles e lochs del dit regne, en lo qual libre no y haja àls scrit ni registrat sinó los dits pagaments e donacions.

Enaxí que les donacions o pagaments hajen efecte del dia o kalendari que seran scrites en lo dit libre e no de ans encara que abans sien rebudes.

E si lo contrari serà fet, tals pagaments o donacions en son cas no empachen o puixen empachar qualsevol obligacions que sien après fetes per los dits donadors o per los qui hauran fet los pagaments a ses muller, ans sien derrereres en temps als crehedors, encara que sien primeres en kalendari.

Lo qual libre lo justícia o scrivà de aquell haja a mostrar tantost e tota hora que serà request per qualsevol persona qui u vulla mirar.

De la Cavalleria, vic. [5.5.17]

De crims

[13] Declarant e millorant e enadint als furs fets en lo present regne, en rúbriques de crims, volents donar deguda forma al procehiment que·s deu fer en aquells, pel toldre veixacions als nostres sùbdits e vassalls, provehim e ordenam que, si algú serà pres per crim per ell comès, del qual no sia deguda pena corporal, dins deu jorns contínuament comptadors après que serà denunciat o lo clam serà posat, li sia fet e clos lo procés sens dilació alguna e li sia donada la pena pecuniària que mereixerà ab sentència.

E si lo jutge o official, davant qui serà lo procés, no donarà sentència dins lo dit temps, sia encontinent delliurat e absolt lo pres del dit crim e pena, e lo tal official o jutge pague lo interès al damnificat.

E si lo crim o delicte serà tal que mereixca pena corporal principalment o en subsidi, en tal cas tot lo procés haja ésser fet dins terme de quaranta dies contínuament comptadors; enaxí, emperò, que si dins los cinch dies primers no serà mostrat per lo acusador alguna cosa per la qual se mostren vehemets o apareixents presumpcions contra lo delat, encontinent done a sufficient fermança lo delat e traga aquell de la presó. Los dits cinch dies volem que córreguen del dia en avant que serà confessat lo delat e córreguen ipso facto fetes les confessions sens fer-hi provisió; enaxí que passats los dits cinch dies après que lo delat serà confessat, sia lo jutge solícit en fer-se venir lo scrivà per veure que·s provat contra lo dit delat. E segons lo que trobarà, retingua o delliure aquell dit delat, segons dessús dit és, no obstant res en contrari al·legat. E si deurà ésser detengut pres fins a sentència, aquella dita sentència sia donada dins lo dit terme de quaranta dies.

E si lo jutge en açò serà negligent o remís, sia tengut del seu propi pagar tot lo dan a l'interessat; e lo pres sia delliurat e donat a bones e sufficients fermançes de presentar aquell tota hora que serà demanat.

E volem encara que les dilacions a posar e provar e publicar sentència dessús dites no puxen ésser més de quaranta dies, e aquells córreguen ipso facto del dia en avant que lo delat serà stat confessat e lo terme puixa ésser abreujat, segons la qualitat del crim e no prolongat.

Açò, emperò, declarat, que dins dos dies après que serà algú pres, sia denunciat e confessat e sia leixada la denunciació en poder del scrivà.

E per quant los justícies de les ciutats e viles reals del regne no poden donar sentència sens lo consell general, e differint-se lo consell se differeix la justícia e no·s poria fer lo que dessús és dit e ordenat, dins lo dit temps, és provehit e ordenat que almenys cascadu divendres de cascuna setmana sia tengut consell general per les causes criminals, en los quals dies se determenen les dites causes. E que, per a tenir los dits consells, los justícies e jurats no sien o puxen ésser compel·lits per lo portantveus de governador e cort sua, axí deçà com dellà Sexona, e loctinents generals e particulars de aquells, ab manaments penals e execució de pena; e ultra la dita execució, lo dit governador e cort sua en lur fadiga o puxen e hajen a fer. Açò declarat, que en les causes criminals en les quals per los delictes e crims dels quals algú serà accusat, no deje seguir pena corporal de mort o mutilació de membre, que davant lo justícia criminal de la ciutat de València se menaran, puixa lo dit justícia criminal, ab consell de son ordinari assessor tant solament, sens convocar consell general, donar sentència en les dites causes.

De la Cavalleria. [9.7.19]

[14] Item, com per los processos de absència se segueixen grans vexacions e infàmies a nostres súbdits e gran ocasió de destruir aquells e encara de calumniar, volem, provehim e ordenam que alguna denunciació no sia admesa contra algun absent, qui se'n serà anat o absentat de la vila o loch hon haurà comès lo crim o delicte, si ja lo denunciador no jura que totes les coses que ha posades en la dita denunciació ha per cert que són veres e les ha fetes e comeses lo delat, o que n té tals indicis e presumpcions que són sufficients a creure que lo delat ha fet los dits crims.

E si de totes les dites coses no volrà fer lo dit jurament, admeta la denunciació lo official o jutge, davant qui serà denunciat per les coses que seran jurades; en lo altre la repel·leixca, si ja lo denunciador no volrà donar informació al jutge de les coses de què denuncia, car ladonchs, vista la dita informació lo dit jutge delibere en què admetrà la dita denunciació e en què la repel·lirà, e açò haja loch quant serà posada la denunciació per alguna persona privada.

De la Cavalleria, vicecanceller. [9.7.12]

[15] Quant lo fisch per son offici volrà algú denunciar, no sia admesa la sua denunciació fins que primerament sobre lo dit crim o delicte de què volrà denunciar per official o jutge a qui pertangua o per son ordinari assessor personalment, no sia reebuda informació sobre lo dit crim e, aquella reebuda, la done a l'advocat fiscal e segons aquella delibere lo dit advocat de fisch, si denunciarà o no.

E servada la dita solempnitat eno en altra manera, sia admesa denunciació posadora per lo fisch, e la informació sia posada e continuada en lo procés e donat trellat a la part, publicats los testimonis, e lo fisch no puxa denunciar sinó per aquell crim que per la informació constarà e no per altres. Açò ajustat, que si après o en altre temps constarà de algun crim, lo dit fisch puixa denunciar de aquell crim que constarà.

De la Cavalleria, vicecancellarius. [9.1.11]

[16] Encara per donar vera intel·ligència al fur tercer de crims de l'alt rey en Jacme, disponent en procés de absència, provehim e declaram que allí hon diu que si al condemnat e bandejat serà fet mal o dan, lo qui u farà no sia tengut a nós ne a la cort et cetera, se entenga que aquell condemnat e bandejat que serà condempnat e bandejat per mort per aquell perpetrada, de la qual era denunciat, e no en altre cars ne delicte o crim, encara que sia condemnat per crim o delicte a pena de mort o altra menor pena, e que la mort del bandejat puixa fer parent del'occís fins en lo quart grau e no algun altre, no obstant qualsevol fur, acte de cort e sentències reals o altres en contrari donades e promulgades, les quals ab lo present fur revocam e havem per revocades, enaxí que d'aquelles no s puixa penre exemplar.

De la Cavalleria, vicecancellarius. [9.7.13]

[17] Axí mateix provehim, volem e ordenam que, atenent que lo procés de absència té ja certa forma, per la qual deu ésser procehit fins a sentència inclusive, enaxí

que no resta res en coneixença del jutge, sinó tant solament veure en fet si les coses dispostes per lo dit fur consten per procés ésser axí fetes com és ordenat.

Per tal, volem e ordenam que per desempachar lo dit procés, algun procurador o conjunta persona del delat no sia admès a al·legar incompetència de jutge o sospites contra aquell, si lo dit jutge serà oficial o jutge ordinari en lo regne de València.

Mas no obstant tal al·legació, lo dit procés sia fet e clos juxta fur, salvo si lo denunciat no serà capellà en alguns órdenes sacres constituït o simple tonsurat. E si serà coronat conjugat, cesse lo procés de absència quand serà mostrat que és en poder de jutge ecclesiàstich.

De la Cavalleria, vicecancellarius. [9.7.14]

[18] Encara provehim e ordenam, per tolre totes vexacions e calúmnies, que algú, de qualsevol ley, stat o condició sia, no sia admès a denunciar algun alte major o menor de sa condició o coequal davant la cort de la governació, batlia general o justícies ordinariis de qualsevol ciutats, viles o lochs del regne o altres qualsevol jutges que primerament, e ans de totes coses, no sia sotascrit a pena de talió juxta forma de fur.

E si per algun official dels dessús dits o altres jutges sens la dita subscripció serà admesa denunciació, los actes per aquells fets e fahedors sien nul·les e de nul·la efficàcia e valor e no puixen noure al denunciar ne aprofitar al denunciador, ans sia de tot en tot deliurat lo delat, si per la dita rahó preserà, si ja lo dit crim no serà tal que per aquell puixa ésser procehit per lo fisch; car en tal cas sia procehit a instància del fisch precehint les solemnitats dessús dites, parlants de la forma com lo fisch deu e pot denunciar.

De la Cavalleria, vicecancellarius. [9.1.4]

De evocacions de causes de viudes, pubils e altres miserables persones

[19] Per tolre calumpniosos vexacions a nostres súbdits, provehim e ordenam que lo privilegi atorgat a les viudes, pubils e miserables persones, de evocar les sues causes a nós e al portantveus de governador del regne de València, lochtinents generals o particulars de aquell ne a nostra audiència, no haja loch sinó en aquelles persones vídues, pubils e miserables persones que civilment demanen e són demanades per contractes, obligacions o fets d'ells propis. E no haja loch en aquelles persones que tenen dret o drets cessionats o donats per altre, no havent lo dit privilegi, si ja no era mostrat que la dita cessió o donació era stada feta per pagament de deute realment degut a les dites viudes, pubils e miserables persones, del qual deute haja a constar ab contracte, o la donació sia feta realment sens frau; enaxí que sia per a utilitat total del donatari. E ans que sia admès lo donatari volent usar de tal privilegi, ho sia tengut solament jurar denant lo jutge, en presència de la part convenguda e actriu, ab què serà lo plet.

De la Cavalleria, vicecancellor. [3.5.64]

De draps e de drapers

[20] Provehim e ordenam que en lo regne de València no sia o puxa ésser venut per tallar drap de lana, si ja no és banyat e refredat tant solament, e que no sia baixat, revocant e havent per revocada la ordinació en contrari feta per acte de cort fet en la villa de Monçó per lo alt rey don Johan, pare nostre, en lo any MCCCCLXIX.

De la Cavalleria, vicecancellarius. [9.30.31]

Dels estrangers, que puxen vendre de menut

[21] Revocam e havem per revocada la ordenació, en la ciutat de València feta, encara que per nós sia auctorizada o manada fer, ab la qual fon provehit que algun hom stranger no natural de nostres regnes e terres no puixa vendre totes coses e mercaderies de menut; ans volem e ordenam que tot hom de qualsevol ley, stat o condició, ara sia nostre vassall o súbdit, o no, puixa vendre coses de mercaderia, axí de teleria, com de quinquilleria, com altres de menut, e tenir botigues, com era acostumat.

De la Cavalleria, vicecancellor. [1.5.4]

Dels fills de les slaves

[22] Com sovint s'esdevinga que les catives dels habitants en lo regne de València se jaen carnalment ab los scuders, moços e altres de la casa de lur senyor, e encara ab altres fora de la dita casa, e se emprenyen e après quan pareixen dien que lo part és de lur senyor e que per açò son franques, provehim e ordenam que les dites slaves, per la dita rahó, no obtinguen o puixen obtenir franquea, si lur senyor jurarà que la criatura no és sua ab jurament, al qual se haja star e altrament no obtinga llibertat.

De la Cavalleria, vicecancellarius. [6.1.22]

[23] Si algú o alguns habitants o altres del regne de València o altres qualsevol en aquell declinants se jaurà carnalment ab sclava de algun habitador de regne de València, e la dita sclava parirà, jatsia per fur del present regne lo par si serà de home franch sia franch, emperò volem e provehim e ordenam que lo qui haurà emprenyat la dita sclava pague al senyor de aquella vint-e-cinch liures moneda real de València e sia-li liurat lo fill, si-l volrà. E si les dites vint-e-cinch liures pagar no porà, córregua per la ciutat, vila o loch del regne tot nuu e sien-li donats bons açots.

Açò ajustat que si la sclava morrà de tal part, lo emprenyador pague lo preu de la sclava.

De la Cavalleria, vicecancellarius. [6.1.23]

De guiatges e treues

[24] Volent apartar nostres súbdits e vassalls de injustes e calumnioses veixacions per tolre los grans abusos que de cascun jorn se fan en les denunciacions

que, axí per nostre fisch com a instància de part privada se posen davant nostres oficials o altres jutges ordinaris o delegats, provehim, statuhim e ordenam que si denunciació serà posada contra algun singular del stament militar, axí a instància de nostre fisch com de alguna part privada, en la qual denunciació se contendran molts caps e molts articles de diversos crims o delictes, si lo tal denunciat volrà comparar per algun o alguns dels dits crims e fer dret sobre aquell o aquells, e no sobre tots, aquell tal puixa venir e metre's en mans de la cort e faça dret dels crims que volrà e dels altres la persona sua sia guiada, enaxí que, fet dret dels crims, per los quals haurà comparegut e serà absolt, liberament se'n puixa anar e absentar hon e com ben vist li serà.

E dels altres crims per los quals no haurà volgut comparar, no obstant la sua presència e les sobredites coses, li sia fet continuat e clos lo procés de absència en los casos e·n la forma e contra aquelles persones que fer se pot juxta forma de fur.

De la Cavalleria, vicecanceller. [9.20.29]

[25] E per major declaració del fur precedent, statuhim, provehim e ordenam que si contra algú dels sobredits serà fet procés de absència, e durant lo dit procés o finit aquell serà posada addició o nova denunciació de altres crims o delictes, lo tal denunciat o condemnat, si comparar volrà, sia guiat del procés e sentència e condemniació que contra ell serà feta, mentres que farà dret e starà a dret sobre la nova denunciació o addició.

Açò declarat, que lo precedent present fur en les persones dels rics hòmens nobles e cavallers spasacints se entenga que sia fet aquell procés contra ells, que per fur parlant de les prop dites persones se pot fer e sens derogació alguna de aquell.

De la Cavalleria, vicecanceller. [9.20.30]

Del advocat fiscal

[26] Encara ordenam que, com per fur sia dispost que lo advocat del fisch jur lo que és contengut en lo fur del rey Alfonso, rúbrica *De advocat fiscal*, que lo dit advocat fiscal sia tengut de fer lo dit jurament tota hora que la part contra la qual se enanta lo procés e causa ho requerrà o demanarà, tota excepció a part posada.

De la Cavalleria, vicecancellarius. [9.1.8]

[27] Item, ordenam e statuhim que, per quant lo advocat fiscal entrevé en lo deliberar de les causes fiscals, e en lo deliurar e traure los hòmens presos de la presó, per crim detenguts, e end ar sentències en los processos; e com moltes vegades los assessors del portantveus de governador, bal·le general e justícia criminal sien e són diversos e contraris en lo votar; en los casos que a cascú dels dits oficials ocorren al vot e parer deel dit advocat fiscal, que en tal cas los dits oficials e cascun de aquells, exhigit lo vot del dit advocat fiscal, seguesquen e sien tenguts seguir lo vot de l'assessor ordinari de cascú dels dits oficials, no obstant lo dit advocat fiscal sia de contrari vot o parer.

Vidit vic. [1.3.45]

De censals

[28] rúbrica XIII, p.12 [revisar]

Del portant-veus de governador

[29] p. 12 [revisar]

[30] p. 12 [revisar]

De la cort del consolat

[31] Item, com les causes que·s tracten denant los cònsols de la mar o ferts mercantívols de la ciutat e regne de València, sien fets immortals, donant-hi causa que les parts litigants fan requestes e instàncies que los dits cònsols se prenguen assessor o assessors en aquelles; per ço statuhim e ordenam que los dits cònsols no puxen ésser constrets ni forçats en pendre's assessor assessors, si ja los dits cònsols per alguns apuntaments de dret no se'n volran pendre a lur voluntat.

E que açò matex sia observat en los jutges de apells e o de la causa de apel·lació interposada de la sentència donada per los cònsols, no obstant qualsevol privilegis e provisions en contrari atorgats a fets.

Vidit vicecancellarius. [1.6.19]

[32] Més avant statuhim e ordenam que les causes e qüestions de la cort del dit consolat que vendran denant los dits cònsols, sien tractades de nua paraula, sens escrits; e que sols sien redigits en escrits los testimonis e les sentències que·s donaran en la dita cort; e que en les dites causes de la dita cort del dit consolat no puxen entrevenir procuradors, notaris ne causídichs, sinó sols los principals; e si alcú dels principals serà malalt, absent o impedit, lo procurador de aquell sia mercader e de la condició que serà lo principal, en manera que notari o causídich no·y puxen entrevenir; e lo contrafahent encórrega pena de cinch-cents sous e privació de offici.

Vidit vicecancellarius. [1.6.18]

De corredors

[33] E per tolre los abusos que·s fan per los corredors en reebre inmoderats salaris, provehim e ordenam que algun corredor no puixa pendre més salari de mealla per liura de cascuna de les parts.

E que lo dit salari, per gran que sia, no puixa muntar a major suma de deu liures. E si lo contrari serà fet, que tal corredor sia privat de l'offici e que per algun temps no y

puixa ésser admès al dit ofici. E ultra, encórrega en pena de deu lliures applicadores la mitat a nostres còfrens e l'altra mitat als spitals de la dita nostra ciutat de València.

Vidit vicecancellarius. [9.34.84]

De coneixença de crims fets en camins reals

[34] Per apartar totes differències e alteracions que·s porien e poden moure e suscitar entre los oficials nostres reals e los ordinarijs de les ciutats e viles reals nostres, sobre la jurisdicció dels crims e delictes fets e perpetrats en los camins reals, statuhim e ordenam que, en la coneixença e punició de aquells, sien servats los furs.

E perquè justícia sia feta, haja loch entre aquells prevenció, enaxí que l'official qui primer pendrà lo criminós e aquell qui serà inculpat del crim tinga e haja coneixença de aquell, puix no sia dels crims reservats a la cort de la governació.

E açò sia observat entre los oficials de les ciutats e viles reals nostres e no de altres lochs.

Vidit vicecancellarius. [3.5.66]

De penes

[35] Item, com per furs del present regne, stabliments de la ciutat e altres ordinacions sien limitades les penes imposades per rahó de crims e delictes, ordenam que per nós o nostres oficials no puixen ésser fetes algunes provisions augmentant les dites penes ultra que per furs e privilegis és statuhit e ordenat; revocades qualsevol provisions en contrari fetes, reduhint aquelles al que per furs, privilegis, stabliments, usos e bons costums és acostumat imposar e exigir.

Vidit vicecancellarius. [1.4.22]

De armar fustes

[36] Item, statuhim e ordenam que sien servats qualsevol furs e privilegis, prachmàtiques e provisions, parlants e disponents sobre les armades e poder de armar fustes que té la ciutat nostra de València, e/o los jurats de aquella, e en la conexença de les coses e hòmens que penran ab les dites armades. Enaxí que·l batle general nostre o loctinents de aquell no se'n puixen entremete per alguna manera del que per los dits furs e privilegis als dits jurats és atorgat.

De la Cavalleria. [3.5.65]

De oficials

[37] Item, per apartar fraus provehim, statuhim e ordenam que·ls oficials nostres, axí governador, batle general com altres, advocat e procurador fiscal e assessors dels dits oficials, no puixen arrendar les scrivanies de lurs corts, ne haver part en los

arrendaments de aquelles, per via directa o indirecta ne per interposades persones. E si lo contrari serà fet, que sien encorreguts, e encórrega cascun contrafahent, en pena de privació de ofici.

De la Cavalleria. [1.3.82]

De les causes de vils persones

[38] E perquè los ordinaris no puixen ésser empachats en fer e administrar la justícia, statuhim e ordenam que les causes dels alcauots, vagabunts, males dones e bagaças, e dels jochs, no s'evoken per lo portantveus de nostre governador per miserabilitat, viduhitat ne altra causa, sinó en e per la forma acostumada.

De la Cavalleria, vicecanceller. [3.5.65]

De contenció de juredictió ecclesiàstica

[39] Per tolre e apartar totes differències entre los oficials reals nostres e los ordinaris de les ciutats, viles reals ab los oficials ecclesiàstichs, per rahon de les repeticions que·s fan molt injustament de alguns coronats, los quals ab veritat no·s poden alegrar del privilegi clerical; per ço provehim, statuim e ordenam que les sentències, declaracions e concòrdies fetes e ordenades, axí per la reyna dona elionor, com altres, de convenir en plaça comuna los oficials ecclesiàstichs e seculars, sien observades e executades. Enaxí que, tota ora e quant serà dit e al·legat per lo official secular, lo pres no poder-se alegrar de corona, que de continent per lo jutge ecclesiàstich no sia en res enantat o procehit a imposar entredits ne usar de les censures ecclesiàstiques, fins sia vist e conegut en plaça comuna, e en aquella pres apuntament del fahedor.

E encara volem que sien servades les declaracions fetes en Cathalunya sobre les dites coses.

De la Cavalleria, vicecanceller. [3.5.11]

De letres impetrades contra fur

[40] Per obviar a la malícia dels litigants, provehim e ordenam que comissions, letres o provisions impetrades o impetradores contra furs e privilegis no sien observades ni executades; ans volem e manam que los furs e privilegis parlants de la dita impetració e presentació de letres, comissions e provisions sien observats e executats ab tot effecte.

De la Cavalleria. [1.14.13]

De revocació de guiatges

[41] Com certs privilegis de guiatges atorgats a les viles de Algezira e Borriana sien molt damnosos a la cosa pública de la ciutat e regne de València, car per star les dites viles tant propinques a la dita ciutat, se cometen de cascun jorn molts crims, furts, morts, e altres delictes: e en lo mateix jorn són guiats e assegurats en una de les dites viles; en tant que dels malfactors no·s pot haver ni fer justícia corporal e menys executió en los béns.

E axí se dóna ànimo a molts de delinquir. E encara se empachen e és stat atemptat de empachar los processos criminals de absència.

Per ço, per lo benefici de la cosa pública de tot lo regne, la qual se deu preferir a la particular de les dites viles, revocam e havem per revocats los dits privilegis e concessions a les dites viles atorgats, provehint e manant que los dits privilegis e qualsevol confirmacions de aquells fetes no sien en alguna manera observats.

De la Cavalleria. [9.20.33]

De dret de peatge

[42] Item, provehim e manam que a les persones qui són vehins de València e portaran tonyines e mercaderies a la dita nostra ciutat de València e altres qualsevol vitualles, en lo pagar del peatge e altres drets, sien servats los privilegis e immunitats als ciutadans de València atorgats.

Vidit vicecancellarius. [9.34.10]

De notaris

[43] Fem fur nou que qualsevol notari qui serà request de reebre àpoca o carta de quitament de censal, violari o deute ab respondiò de interès, que no puixa rebre aquella dita carta o àpoca de quitament o revenda per via de quitament que en presència del dit notari no sia feta e rebuda la cancel·lació del contracte de carregament de censal e violari e deute ab respondiò de interès per lo notari rebedor del dit contracte o regent los libres de notes e prothocols de aquell e continuada la dita cancel·lació al peu del dit contracte e lineat aquell segons lo stil dels notaris, en presència sua.

E si lo contrari serà d'ací avant fet, que lo notari rebedor del dit quitament sia privat e sospès per un any de art de notaria e encórrega en pena de vint-e-cinch liures, pagadores la mitat als cóffrens nostres e l'altra mitat als spitals de la ciutat o vila on s'esdevendrà.

E ultra, encórrega en pagar e satisfacer a la part qualsevol dans e despeses que per no trobar-se cancel·lat lo dit contracte covendrà a la part fer, haver e sostenir.

Vidit vicecancellarius. [9.19.6]

De la sal

[44] E com per molts furs e privilegis del present regne sia dispost e ordenat que la sal en la ciutat e regne de València no sia o puixa ésser venuda més de quatorze sous

lo caffíç, per ço provehim, manam e ordenam, que sien fetes e publicades crides per tot lo regne present que la dita sal no puixa ésser venuda per los arrendadors o gabellots de aquella a més preu del que és acostumat per tots temps vendre, ab imposició de grans penes, les quals haja de executar lo nostre batle general a instància de qualsevol persona, no obstant qualsevol provisions o letres en contrari fetes e per nós provehides.
Vidit vicecancellarius. [9.34.78]

De confiscació de béns

[45] Item, ordenam, provehim e manam que·l fur contengut en rúbrica “De mal factors”, començant “Los alous”, e altres furs de aquella matèria parlants, sien en tot e per tot observats. E si alguns dels dits béns per crim de heretgia o àlias per lo dit crim seran perduts e confiscats, que aquells dits béns sien adquirits e guanyats als senyors directes. E si de alguna útil senyoria seran stats privats, que aquella los sia restituhida.
Vidit cancellarius. [9.8.38]

De alguazir que no tinga lo loctinent de governador deçà lo riu de Xúquer

[46] Item, provehim, ordenam e manam que lo loctinent de governador deçà lo riu de Xúquer no puixa tenir alguazir en la sua cort, com la preheminiència de tenir alguazir sols pertanga al portantveus de general governador del present regne, e no a algun altre; e revocam e havem per revocades qualsevol provisions en contrari fetes.
Vidit vicecancellarius. [3.5.123]

De crims

[47] p. 15 [revisar]

Dels oficials de la ciutat de Xàtiva

[48] Item, com los justícies e almustaçafs de la ciutat de Xàtiva sien tenguts donar compte, ço és lo justícia en poder del batle e lo mustaçaf en poder del justícia; e sia sdevengut que après que los dits oficials són diffinits, lo batle de la dita vostra ciutat de Xàtiva mana als dits oficials e hereus de aquells que tornen a donar comptes en poder de aquell, compel·lint·los ab capció de penyores; per ço provehim e ordenam que pux los dits oficials seran diffinits e faran fe e ostenció de ses degudes diffinicions, que no puxen ésser compel·lits ne constrets a donar los dits comptes, en manera que de aquí avant no puxen ésser vexats.

V., vicecancellor. [1.3.98]

[49] Més avant, com los oficials de la ciutat de Xàtiva sien oficials per tot lo terme de aquella, e lo batle de la dita ciutat és batle per tot lo terme de aquella, y acostume y ha acostumat fer e crear loctinents, axí en lo loch de Castelló com altres; per ço provehim, ordenam e statuhim que lo dit batle de Xàtiva sia batle del dit loch de Castelló e puixa crear loctinent en aquell.

E axí revocam e havem per revocada certa elecció e creació de batle la qual havem feta a N Pere Caldes en batle del dit loch de Castelló, enaxí que d'ací avant no puixa usar del dit ofici, sinó que lo dit batle de Xàtiva e loctinent de aquell, regesca la moreria que's fa en lo dit loch de Castelló, e use en aquell del dit ofici segons usa e exerceix en la dita ciutat de Xàtiva.

Vidit vic. [1.3.90]

Yo el rey.

[Capítols offersts e donats ... per part del braç eclesiàstich]

Primera oblació de la Sglésia

[50] p. 16 [revisar]

Que lo porter elegit per lo senyor bisbe e capítol sia executor del que serà jutjat per los oficials eclesiàstichs

[51] Primerament, senyor, és agreujat lo dit braç eclesiàstich, per quant en los temps passats eren los porters de la governació no en tal ne tant gran nombre com huy són, e no se'n podien haver sinó ab excessiu e immoderat salari fàcilment per fer algunes execucions de contractes sobre los arrendaments de les dècimes e primícies e altres rendes eclesiàstiques.

E per lo bisbe Ludovicus, de València, e son venerable capítol se impetràs dels gloriosos reys don Johan e après don Martí, e ara darrerament don Alfonso, de immortal memòria, un privilegi e molts, ab los quals se dóna facultat als sobredits bisbe e capítol que poguessen elegir un porter de la governació per fer les dites execucions.

E axí ne hagen tengut molt temps hu e altre e ara de present vejen manifestament ésser-los damnosa la electió de un sols, per fer-se pagar immoderades despeses, introduhint novells stils damnosos e perjudicials a la llibertat eclesiàstica.

E si, mort lo dit porter e de present vostra magestat n'i hagués posat altre e avisasa per part dels sobredits bisbe e capítol ésser damnosa la dita provisió, a instància dels sobredits la haguera revocada, suppliquen los sobredits reverent bisbe e capítol que, per acte de cort, sia provehit que per lo sdevenidor nengun porter se puxa empachar de les dites execucions, si no són aquells qui per aquella vegada serà elegit per los sobredits o algun de aquells a les dites execucions, e que ja per ço no sia en res

prejudicada la jurisdicció e libertat ecclesiàstica, les quals los dits ecclesiàstics tenen a conèixer e provehir en la execució de les dites dècimes e primícies e sos tèrmen ordinari, puix se fan les execucions per les dites dècimes les hauran col·legides o sien tenguts los preus de aquelles pagar per los arrendaments que hauran fets.

Plau al senyor rey que lo dit porter sia executador del que serà jutjat per los oficials ecclesiàstichs, sols aquell qui serà elegit per lo bisbe e capítol, e que la dita electió del porter se puixa variar per lo dit senyor rey, a instància del dit bisbe e capítol. [4.24.4]

De la confirmatió feta per la magestat real de la bul·la àurea

[52] Item, senyor, no ignora vostra celsitut quant per la gloriosa memòria del senyor rey don Alfonso, oncle e predecessor de vostra excel·lència, fonch ab gran solemnitat e ab intervenció del reverendíssimo cardenal Marineu, com a llegat de nostre senyor lo papa Nicolau quint, de felicíssima recordació, en la ciutat de Nàpols feta compensació de capítols sobre lo dret pretès per aquella en les dècimes e primícies, axí en la propietat tota de aquelles com en los IIII solidos per liura sobre aquelles, com en la possessió e jurisdicció de aquelles, que per negun temps ne ell ne sos successors per qualsevulla títol se'n poguessen empachar de les dites dècimes, e tot açò sia redigit en la bul·la amplíssima ab confirmació apostòlica, la qual bul·la ab bul·lador, en la tenor de la qual se conté expressa obligació que, si per lo dit senyor rey e per sos successors juràs la observança de la dita bul·la e tot lo contengut en aquella, axí com ladonchs prestà lo dit jurament, e no-res-menys los successors seus, reys d'Aragó, fossen tenguts en les primeres corts prestar lo semblant jurament dels dits capítols e de totes les altres coses en la dita bul·la contengudes.

E com fins ací, bé que vostra magestat ne sia stada requesta per part del reverendíssimo senyor cardenal e bisbe de València e del venerable capítol de la dita sglésia, per vostra excel·lència no sia stat prestat aquest jurament, en gran greuge del present braç ecclesiàstich, parlant ab la eguda reverència e obediència que's pertany, supplica lo dit braç vulla prestar lo dit jurament ara de present, de la prestació del qual conste per acte de la present cort, e prometre la observança per lo dit jurament e totes les coses en la dita bul·la contengudes, de la qual bul·la lo dit braç fa ocular ostensió a la magestat vostra.

Vol lo senyor rey jurar los capítols de la bul·la àurea, axí com se demana, si per son antecessor prometre·u és tengut de jurar, àlias és content de fer lo que deja sens prejuí de aquells qui s'oposen contra lo contengut en la dita bul·la, ço és militars e reals.

Vidit, vic. [4.24.7]

Que la execució dels delmes e primícies no sia empachada per lo governador ne altre oficial real per via de recors nec alias.

[53] Item, senyor, com la sglésia de València tinga privilegis o provisions dels gloriosos reys don Johan e don Martí, antecessors de vostra magestat, los quals

disponen e manen que vostre governador del regne de València no's puxa empachar, ell ne negun altre official exceptada la magestat vostra, en nenguna manera en res que toque al juhí dels dits delmes e primícies; e lo vostre governador e son assessor tots jorns empachen lo porter qui's diu dels delmaris ab recursos los quals són causa de no poder fer son juhí e justícia de nengunes quantitats que sien degudes als dits ecclesiàstichs per rahó de les dècimes e primícies; supplica per tant lo dit braç ecclesiàstich sia de vostra mercè, senyor, observant e tenint los dits privilegis e provisions, manar ab acte de la present cort, ab imposició de penes en los dits privilegis o provisions contengudes, de les quals per vostra magestat ne sonprimogènit no puxa ésser feta gràcia alguna, la mytat de les quals sia applicadora a vós, senyor, e l'altra a la part de la sglésia, que lo dit governador ni son assessor ni altres officials vostres no puxen entrametre del dit juhí per via de recurs *neque alias*. E si lo contrari era fet, ultra lo incorriment de les dites penes, sia hagut per nul·le, cas e de nengun effecte, e tots los actes sien haguts per nul·les.

Plau al senyor rey que'l governador ne altre official real no admeta recurs de les execucions que fa lo porter dels delmaris com a executador del jutjat per lo jutge ecclesiàstich, si serà lo recurs per excés, com és contra lo que serà jutjat per lo dit jutge ecclesiàstich.

Vidit vic. [4.24.9]

Dels béns consignats per a smerçar en mà morta, dels quals se haja una vegada pagat amortizació, no sien tenguts pagar nova amortizació

[54] p. 18 [revisar]

Que dels béns smerçats dels quals se ha pagada amortizació tornant-se a smerçar no's dega pagar amortizació

[55] Item, senyor, com sovint s'esdevinga que los qui mijançant licències reals han comprat ànnes pensions censals e annual per a signar aquells en actes e usos sancts e pios e aquells hajen fet ab carta de gràcia, per virtut de la quallos dits contractes són stats luïts e quitats, e perquè la voluntat dels instituentis lo dit piadós acte sia ab tot effecte complida e la ànna pensió censal, per lo dit respecte ab licència real comprada, serveisca en lo ús instituït e ordenat, la Sglésia, patrons, marmessors o hereus o aquells a qui's pertany, volent la dita quantitat luïda e quitada e ja amortizada torna a smerçar, o qualsevol altres béns per aquells possehits e ja amortizats vendre o alienar, per resmerçar lo preu de aquells sobre altres propietats de béns realenchs no amortizades, o permutar o concambiar ab aquelles e altres béns de realench ja amortizades, o de nou comprar e acquerir per servir al mateix ús; los vostres procuradors fiscals pretenent que lo preu de la dita quantitat no pot ésser resmerçat ni los dits contractes poder-se fet sens nova licència e pagar altra vegada lo dit dret de amortizació; e com la dita quantitat quitada, smerçada, concambiada o adquirida de nou, puix sia ja amortizada una vegada, sia aquella per aquella que's torne a smerçar e per a ús en la dita licència designat, e en

la substància del fet no·y entrevinga sinó sola mutació del contracte e de rahó e de natural justícia, puix la quantitat de la dita licència una vegada és stada smerçada, concambiada o adquirida, puix ha pagada amortització una vegada, se pot tantes quantes vegades se pot tornar a smerçar ab la mateixa licència e amortització, com no· haja alcuna mutació; e açò perquè lo ús de aquella no pereixca e la quantitat no prenga disminució, jatsia en la dita licència expressament no·s diga; e axí vostra magestat en les licències que atorga de amortitzar expressament declara la indubitada e vera justícia del dit fet, car diu en aquelles que la quantitat amortitzada tantes quantes vegades serà quitada puixa ésser ab la dita vostra licència e amortització tornada a smerçar; e per les susdites interpretacions lo dit braç de la Sglésia és molt agreujat.

E per ço supplica a vostra real magestat que, ab acte de la present cort, proveheixca e mane a vostres procuradors fiscals e altres oficials a qui·s pertanga, que a les dites sglésies, eclesiàstichs, patrons, hereus o marmerssors e altres persones a qui·s pertanga en tornar smerçar o contractar les quantitats prout supra quitades, esmerçades, concambiades o per qualsevol títols adquirides, puix les primer possehides han possehit ab legítim títol de vostres gloriosos antecessors o vostre, e que açò comprega axí les propietats que de present posseheixen com les que de ací avant per qualsevol títol possehiran, no donen per nengun temps impediment, ans observen en lo dit cars les dites reals licències, axí com si la dessús dita clàusula expressament se contengués en aquelles.

Plau al senyor rey que, mostrant·se clarament que aquella per aquella quantitat que una volta ha pagat amortització en cars de luïció, quitament o revocació de contracte no sia tenguda a pagar pus dret de amortització ni impetrar licència, mas solament baste notificar e adverar que és aquella per aquella quantitat davant lo official del senyor rey qui té facultat de amortitzar.

De la Cavalleria, vic. [4.19.23]

Que lo governador ne altre official real no·s puixa entrametre per via de recors nec alias de les causes decimals ne primícies

[56] Més avant, parlant com dessús és dit, és agreujada la jurisdicció e libertat eclesiàstica per quant les dècimes e premícies, per ley divinal e humana escrita, són de jurisdicció eclesiàstica, e de si e per si sien coses mer espirituals, de la qual conexença per dret scrit és prohibida al jutge secular; e com per lo spectable don Pedro d'Urrea, olim portantveus de governador del regne de València, a instància de les parts, qui ab subterfugis refusen lo pagament de les dites dècimes e premícies, hajen recors al dit governador o son loctinent lo qual vol conèixer de les dites causes contra justícia, parlant ut supra, per bé que sia stat request lo dit portantveus de governador degué desistir de tals actes per ésser contra la eclesiàstica libertt, no·u haja volgut fer ans contínuament per semblants actes multiplica los dits greuges.

Supplica lo dit braç que, haguts per revocats tots los actes passats perquè no·s puxa traure a conseqüència, ans ab grans penes sien d'ací avant los dits oficials per vostra excel·lència inhibits e revocats ab acte de cort e encara admonestats, que de tals causes decimals e primícies, ne per via de juhí ordinari ne per qualsevulla recors o altra via directa o indirecta, no·s puxen empachar, ans sia remesa la coneixença a total juhí e

execució al jutge ecclesiàstich, usant de la jurisdicció ab aquella libertat que per dret e justícia és atorgada.

Plau al senyor rey que ni governador ni altre official s'entrameta de la conexença dels delmes e primícies ni admeta recurs, entenent a dir de aquelles que pertanyen als dits ecclesiàstichs no exempts.

Vidit vic. [4.24.8]

Que lo governador done auxili als officials ecclesiàstichs, contra los senyors dels lochs del bisbat de València impedints los arrendaments dels delmes e primícies e la exactió de aquells

[57] Item, més avant, senyor, com lo reverendíssimo cardenal e bisbe de València e lo venerable capítol e artiaques, cabiscol, sacrista, deguà, pabordres, rector e beneficiats de la dita sglésia e diòcesis del bisbat, en los arrendaments de les dites dècimes e primícies e altres ecclesiàstiques rendes, sien moltes vegades per los senyors temporals de les viles, lochs e terres on se cullen les dites dècimes e primícies, empachats per forma que per diversíssimes vies públiques e secretes, prohibexen que negú no gose en sos lochs arrendar les dites rendes ne encara aquelles cullir, ans los dits senyors se'n vullen, per ses interposades persones, empachar dels dits arrendaments, en gran ruïna e menyscapte de les dites rendes contra tot stil e orde de justícia, poch tement les scomunicacions e censures apostolicas en una bul·la apostolical contengudes, la qual, ab la executòria de aquella per vostra excel·lència atorgada, los és stada diverses vegades presentada, notificada e intimada e aquella no hajan volgut obeir ni observar, en gran jactura e vilipendi de la libertat ecclesiàstica.

Supplica lo dit braç que per bé que en les corts, per la molt excel·lent senyora quondam reyna dona Maria en la ciutat de València darrerament celebrades, fos provehit en lo dit greuge e la dita provisió, sia feta inútil per lo contrari abús dels dits senyors, que de present per vostra excel·lència sia provehit, en lo dit greuge e la dita provisió, sia feta inútil per lo contrari abús dels dits senyors que de present per vostra excel·lència sia provehit, ab acte de la present cort, ab imposició e incursió de grans penes, manant a tots e qualsevol senyors de terres o viles o lochs en lo vostre insigne regne de València e poblats que, per si ni per altri, directament ni indirecta, no·s puxen empachar dels dits arrendaments, ans lexen lliberament arrendar e cullir les dites rendes, sens alguna contradicció, observant la dita bul·la apostòlica e executòria de aquella. E si fahent-se lo contrari, se demanava recurs o auxili per les dites persones ecclesiàstiques al portantveus de governador o son loctinent perquè, ultra les censures ja declarades contra los sobredits desobedients senyors, facen execució de aquelles penes que de present per vostra excel·lència seran stablides en lo dit acte que, en tal cas sien, sens alguna trigua, consulta o dilació, los dits officials tenguts de executar aquelles; e que si feyen lo contrari, los dits vostres officials encórreguen ipso facto les sobrites penes, tantes quantes vegades contrafaran, e de aquelles vostra magestat no·ls puxa fer gràcie ni remissió, ans se appliquen aquelles ab les altres als ornaments e obra de la dita sglésia de València, de la qual bul·la se fa encontinent exhibició e auctèntica fe.

Plau al senyor rey que la provisió feta per la senyora reyna dona Maria de Aragó sia servada e de nou feta executòria a les provisions apostòliques sobre lo que·s demana,

de manera que sia prestat tot auxili als ecclesiàstichs contra los barons o senyors de lochs empachants la dita jurisdicció ecclesiàstica sobre delmes e primícies, ab execució de penes.

De la Cavalleria, vic. [4.24.14]

Que los senyors dels lochs e les viles reals donen cases en ses heretats e lochs per posar les dècimes e primícies

[58] Item, com per los dits senyors de les viles e lochs sobredits, per prestar indirectament empaig al col·legir de les dites rendes, no vullen permetre que stiguen en ses terres les dites dècimes o primícies e altres ecclesiàstiques rendes, ne encara donar casa a habitació en les dites terres on les dites rendes se puxen recol·legir e plegar, axí com és stat tostemps acostumat de fer fins ací, e manat per la gloriosa memòria del rey don Alfonso, axí se observàs per acte de cort lavors celebrant cort als regnícoles del dit regne de València en la vila de Murvedre; e no-res-menys los dits senyors perseveren en los dits actes e perjuhins e, requests los oficials de vostra excel·lència, no-y volen prestar auxili ne provehir de remey oportú, ço que ès total ruïna e destructió de les dites rendes, en gran dan e prejuhí de la libertat ecclesiàstica; que per vós, senyor, ab acte de la present cort, sia provehit e manat, ab la dita incursió de penes, que sien tenguts tots los dits senyors temporals donar casa e casses tantes com request ne seran, puix los sia pagat lo loguer e emolument concedent per lo temps que les hauran tengudes. E si de açò retardaven o recusaven fer, que·ls sien executades les dites penes, en lo acte de cort de açò per vostra excel·lència fahedor, contengudes tantes vegades com aquells contrafaran per los dits vostres oficials. E que per açò los dits vostres oficials no pretenguen tenir conexença o jurisdicció alguna en les dites dècimes.

Plau al senyor rey que sien posades penes als senyors de lochs e viles reals donen e consignen cases per los fruyts ecclesiàstichs, a ffi que directament o indirecta no sia torbada la col·lecta dels dits fruyts, ab execució de penes.

Vidit vic. [4.24.15]

Que los oficials ecclesiàstichs ne ecclesiàstiques persones per usar de sa jurisdicció no puxen ésser vexats ni maltractats per los oficials reals

[59] Item més, senyor, és sumament agreujat lo dit braç, parlant ab la deguda reverència que·s pertany, per les persones ecclesiàstiques de la dita ciutat e regne, insignes, axí com a devotíssims súbdits de vostra excel·lència, tenint voluntat amplíssima a la subvenció de aquell, fehent testimoni de la experiència en lo pagament dels quaranta milia florins, pagats per la part contingent per lo dit braç; e com sobre lo dit pagament, volent veure lo dit braç e les persones ecclesiàstiques de aquell com havien de pagar, puix al pagament eren obligats ab certs capítols e no en altra manera, en special que pagassen la part contingent tots los tres braços, com axí fos estat offert per auctèntich acte per la quondam il·lustríssima senyora reyna, mare vostra, e après ab confirmació del dit acte per la magestat del senyor rey vostre pare, ultra los dits capítols, los quals, com dit és, limitaven ab diverses condicions lo dit pagament; e feta declaració

per la molt alta senyora reyna de haver loch lo dit pagament e les dites persones ecclesiàstiques al·legant e posant los remeys de justícia contra aquells, foren fetes crides reals de summa ignomínia, parlant ab aquella deguda reverència e obediència que·s pertany, que a les dites ecclesiàstiques persones fossen emparades totes les lurs rendes e que nengú no·ls respongués de ses acostumades rendes, crides per una, dos e tres vegades en gran greuge e vilipendi de les dites ecclesiàstiques persones e de la ecclesiàstica libertat; d'on prenent la consuetut per la impunitat dels actes, lo portant-veus de governador en la dita ciutat e regne qualsevula contessa de jurisdicció sua ab lo jutge ecclesiàstich procehir a les dites crides, levants als dits ecclesiàstichs les temporalitats de sos beneficis en total ruhina y prostració de les dites ecclesiàstiques persones e ab rejecció dels privilegis clericals, e request lo governador de cessació de tals actes, són pus tost per ell multiplicats que smenats.

Supplica per tant lo dit braç que sia mercè de vós, senyor, ab acte de cort, imposar fi, e tan stranys abusos, per forma que les penes imposades per vostra magestat en lo dit acte als qui contrafaran e la fàcil exactió de aquelles farà attentar los dits oficials tant en squivar tals e semblants actes com en ben tractar los ecclesiàstichs, así com se creu ésser de mente de vostra excel·lència.

Plau al senyor rey que los jutges ecclesiàstichs ne ecclesiàstiques persones, per usar de sa jurisdicció e privilegis ecclesiàstichs no sien vexades ni maltractades ni desllibertades, ans, per acte de cort, sien imposades penes als oficials reals qui contrafaran, com a la sua real clemència pertanga favorir e dirigir les persones e béns ecclesiàstichs.

Vidit vicecancellarius. [3.5.46]

Que los coronats sien restituhits a la sglesia e oficials ecclesiàstichs

[60] Item, senyor, és agreujat lo dit braç per quant, per lo portant-veus de governador e son loctinent o per lo justícia criminal de la ciutat de València, alguns clergues conjugats e simples clergues, e encara capellans constituïts en órdenes sacres e beneficiats e altres ecclesiàstiques persones, les quals se deuen alegrar del privilegi clerical, lo qual inhibeix tot altre jutge per dret divinal scrit que de ells no pusqua empachar ni conèixer, sens incursió d'escomunicació e altres ecclesiàstiques penes, essent detenguts per los dits oficials per algun crim o crims detenguts; e request, ab tota solemnitat, lo dit portant-veus de governador o los altres oficials de la restitució de aquells, no volen aquells restituir, ans pretén de aquells tenir coneixença, al·legant calificaciones en los dits crims, lo quals encara no serien sufficients a la dita detenció; e procehint a més notícia, tota ora deté en ses presons les dites ecclesiàstiques persones, en gran perjuhí e greuge de la dita ecclesiàstica libertat. D'on és necessitat de usar de remeys de justícia, posant entredit los oficials ecclesiàstichs en la dita ciutat e fora de aquella.

Per tant supplica lo dit braç sia mercè de vós, senyor, provehir ab acte de cort, ab imposició de certes penes, dels dits oficials exigidores, com contrafaran, que tota ora e quant serà repetit per lo jutge ecclesiàstich, prevere o en sacres órdenes constituït, o beneficiat o simple tonsurat, puix conste apertament encontinent de son títol e notòriament, sia vist ésser dels sobredits lo detengut, que sens dilació alguna sia restituhit

al jutge ecclesiàstich. E si repetirà per lo jutge algun clergue conjugat de aquell que's deu alegrar per dret del privilegi clerical, en tal cas sia observada la concòrdia presa de la molt alta senyora reyna dona Elionor e lo reverendíssimo cardenal de Comenge, la qual se és fins en aquests anys propassats per causa de aquests nous greuges contínuament observada, la observança de la qual fonch semblantment stablida per acte de cort, per la magestat del senyor rey vostre pare, celebrant corts, ladonchs loctinent general en la vila de Morvedre, segons appar per actes de la dita cort.

Plau al senyor rey sia servada la concòrdia de la reyna dona Elionor e del cardenal, axí com se demana, axí dels clergues no conjugats com conjugats, de manera que la libertat e jurisdicció de la Sglésia sia conservada, sens perjuhí de la real jurisdicció.

De la Cavalleria. [3.5.12]

Que lo governador ne altre official real no's puixa entrametre de aquell qui serà jutjat per lo jutge ecclesiàstich

[61] Item, més avant, senyor, és agreujat lo dit braç en la dita jurisdicció per quant, repetint lo dit jutge ecclesiàstich algun clergue pres e detengut per lo governador o per altre official dels sobredits o restituit per aquells a son jutge, procehint lo dit jutge ecclesiàstich contra lo pres ab tota aquella observança de térmens de solemnitat de procés ne per justícia, se deu fer enantant lo actor en les proves e lo detengut fundant més avant son dret en clarificació de sa causa tot lo que per justícia li pertany, e per los mèrits del procés lo dit detengut serà absolt per sentència del jutge ecclesiàstich; lo dit governador, no obstant la sentència e absolució sobredites, torna a reprendre en ses presons lo dit clergue e deté aquell, axí com ha fet de hun clergue appellat Joan Navarro, denunciat e accusat criminalment en la cort ecclesiàstica per la magnífica madona Stanya, muller del magnífich mossèn Stanya.

E havent obtenguda absolutòria sentència lo dit Joan Navarro, contra la dita madona Stanya, havent-se encara lo fisch inmiscuït ab ella ab tota la justícia del procés après de tots los dits actes, essent relaxat de presó per lo dit jutge ecclesiàstich, lo dit Joan Navarro és stat pres per la mateixa causa per lo dit governador, en gran ultratge, parlant ut decet, e vilipendi de la jurisdicció e libertat ecclesiàstica; e essent-li stat repetit ab una e moltes letres e ab solemnitat que's pertany, no sols ha recusat fer e recusa fer, més encara, ab paraules aspres molt stranyes, contra lo dit jutge ecclesiàstich stà en son propòsit de no voler restituir lo dit clergue.

Per tant supplica, senyor, lo dit braç, siamercè de vós, senyor, per acte de cort, haver per revocats tots los dits actes, ab incursió de grans penes en lo present acte fahedor contengudes e exigidores irremissiblement, manar per lo sdevenidor tals actes no s'introduheixquen, per lo sdevenidor se abtinga de tals e semblants actes, si en les dites penes no volrà encórrer.

Plau al senyor rey que lo governador ne altre official no deja ne puixa procehir ni jutjar aquell qui és stat jutgat per lo jutge ecclesiàstich, e que tals actes sien nul·les e prohibits de fer ab penes.

Vidit vicecanceller. [3.5.14]

Que no-s puixa fer escorcoll en les cases de les persones ecclesiàstiques sens president ecclesiàstich

[62] Item, més, senyor, és agreujat lo dit braç per tant com, per bé que la excel·lència del senyor rey vostre pare, en les corts per aquella celebrades en la ciutat de València, ladonchs loctinent general del senyor rey de immortal memòria don Alonso, frare e predecessor de aquell, hagués provehit al greuge que ja lavors fins aquella ora era introduhit, manant ab la executòria del fur, se abstinguessen ab certes penes los officials de vostra celsitut, axí ab scuses maliciosas o altres causes paliades com per qualsevulla altres vies directes ne indirectes, entrar en les cases dels capellans e fer en aquelles scorcolls, prenent que cerquen bandejats o altres malfactors, per sola color del que fan en vilipendi de la jurisdicció e libertat ecclesiàstica, no-res-menys los dits officials prenent que ningú no·ls pot executar les dites penes; emperò, per temor e obediència dels manaments en vostres provisions e actes de corts contenguts, continuen los dits abusos e los sobredits scorcolls, per infàmia de les persones ecclesiàstiques, axí exemptes com no exemptes, com se força lo dit abús sens alguna differència.

Per tant, senyor, supplica lo dit braç que, puix no-s pot haver recors sinó a vostra excel·lència per ésser fetes les provisions atorgades inútils, sia mercè de vós, senyor, ab acte de la present, manar als dits officials, ab nova adjeció de penes en les quals encórreguen encontinent quantes vegades contrafaran als dits manaments, que no puxen entrar en les dites cases sinó ab presència de hun dels officials del reverendíssimo bisbe de València, e en les cases dels exempts sens presidència de son president, axí en la ciutat de València com per tots lochs e viles del dit regne sens lo rector e o vicari del dit loch hon volran fer lo dit scorcoll. E perquè les provisions ja en corts passades sobre la dita matèria provehides e la present per vostra magestat fahedora sien ab efecte executades, vos supplica lo dit braç provehiscau, ab acte de la present cort, que tota ora e quant vostres officials reals del regne de València hagen a jurar de observar dites provisions, juxta lur sèrie e tenor; per ço que, puix per temor de les penes no s'abstenen, almenys, per la religió del jurament sien constrets a la observança de aquelles; e si lo contrari era fet, sia nul·le e de ninguna efficàcia e valor.

Plau al senyor rey sia executat lo acte de cort fet per lo senyor rey don Joan, pare seu, ab revocació de penes, de manera que nengun official real no sia atrevit, sens president ecclesiàstich, axí exempt com no exempt, fer scorcoll en les cases de les persones ecclesiàstiques, prohibint tota força e invasió sens presència del dit president ecclesiàstich.

De la Cavalleria. [3.5.45]

Que la immunitat de la sglésia e seu de València e palau del bisbe sia servada

[63] Item més, senyor, és agreujat lo dit braç com, per dret divinal scrit, la Sglésia tinga immunitat, car en aquella no poden entrar los officials de vostra excel·lència, si haurà a aquella hagut recors algun malfactor après; e no sols la sglésia major de la seu de València, mas encara qualsevolla de les altres sglésies e, ultra

aquelles, lo palau episcopal privilegiat de semblant privilegi, contra lo qual quant s'esdevé a les dites sglésies o palau haver recors, los dits oficials e altres ministres de aquell, postposada tota honor e reverència, entren en la dita seu e en les altres sglésies e en aquelles prenen los qui-s volen alegrar de la immunitat, e·ls desarmen sens ninguna pena, no obstant sia statuhit, manat e ordenat lo contrari, tant per dret escrit com per provisions specials dels gloriosos reys predecessors a vostra excel·lència e devotíssimos a la immunitat de les dites vostres sglésies.

E per quant, senyor, de açò és fet greuge altres voltes en les corts passades e los oficials no cessen continuar son excés, parlant com die és, supplica lo dit braç sita mercè de vós, senyor, manar ab acte de la present cort, ab injunció de penes als dits oficials, que per lo sdevenidor se abstinguen de tant excés, ans los mane inviolablement servir la dita immunitat per reverència de nostre senyor Déu e de la gloriosa sancta fe cathòlica.

Plau al senyor rey sia servada la immunitat de la sglésia e seu de València e del palau del bisbe, essent-hi lo bisbe habitant en València, quant al sguart del palau; de manera, emperò que la dita seu e palau no sia fet receptable de sceleratíssimes persones e delinquentes en crim de lesa magestat e heretgia notòria, de crim de collera, de falsador de moneda, e sodomia, los quals la sglésia e lo prelat de fet deu expel·lir.

Açò ajustat: que en la seu de València sia servat lo fur de València.

Vidit vicecancellarius. [1.9.5]

Que les cenes ne altres servituts no sien pagades per los de la vila de Puçol

[64] Item, senyor, més és agreujat lo dit braç, car jatsia lo loch de Puçol situat dins lo terme de la vostra insigne ciutat de València, havent terme e territori determenat per lo gloriós rey en Jaume conquistador de aquell, e ab títol de donació transportat ab tota jurisdicció, renda, drets e pertinencis (sic) del dit loch al reverent bisbe de València, sens retenció de algun dret del dit senyor rey ne de sos successors, com pus amplament en lo títol del qual fan ocular ostensió¹ és contengut, e no fos memòria en contrari que lo dit loch, ne la universitat de aquell, haja pagada cena als reys passats, ans és estat en possessió de franquea per tot lo temps sobredit, de la qual no se ha memòria en contrari; ans lo senyor rey don Martí, passant per lo terme del dit loch, essent-li feta querimònia² per la dita universitat, que los oficials e ministres demanaven la dita cena, e havien aquella exigit, la féu indistinctament tornar. E axí no se'n sia pagada alguna, fins que la magestat del senyor rey, vostre pare, com a loctinent general, passant per lo dit terme, los majordòmens de aquella volgueren exhegir la dita cena de presència, e feren sobre aquella execució, en gran greuge de la ecclesiàstica libertat, com a la sglésia lo dit loch ab tota plenitud de sos drets indistinctament pertanga.

Supplica lo dit braç sita mercè de vós, senyor, provehir ab acte de cort, manant e declarant no voler la dita cena sia exhidida de la dita universitat, tant per vostra excel·lència, com per los successors de aquella, com per qualsevol altra persona real de vostra descendència, que pogués pretendre dret en la dita cena.

---

¹ Manera pedant de dir que s'hi veu en el títol.

² *querimònia* 'querella'.

Plau al senyor rey que los privilegis de la vila de Puçol, axí sobre la cena com sobre altres servituts, sien conservats en favor del bisbe e església de València.

De la Cavalleria. [E.8.9]

Que no sia exigida peyta de casa ne orts de abadia

[65] Item, senyor, com lo gloriós rey en Jaume, conquistador del regne de València, en la dotació que féu de la sglésia, entre les altres coses, donà totes les mesquites de les viles e lochs per.a sglésies, e a cada parroquia que lo curat de la sglésia pogués tenir una casa per abadia, ab dos jovades de terra per a ort e necessitats del dit curat, e aquestes sens nengun càrrech, axí de peyta com de altra servitut, en algunes universitats en derogació del dit privilegi hajen volgut atemptar de demanar peyta, per rahó de les dites abadies e orts; supplica lo dit braç sia de vostra mercè manar ab acte de la present cort, e ab imposició de grans penes, que lo dit privilegi sia ab tot efecte observat, iuxta lur sèrie e continència, declarant írrit e va tot lo que en contrari serà fet.

Plau al senyor rey que no sia executada peyta de casa ne de orts possehits antigament, e consignats per abadia e servirs de rectors, no obstant qualsevulla abús fet en contrari, e que sia prohibit ab grans penes.

Vidit vic. [E.29.1]

Que sia servada la pragmàtica de Çueca sobre lo pagar les peytes per los ecclesiàstichs

[66] Item, més, senyor, com algunes ciutats e viles del regne de València, fan alguns servirs a vostra magestat o altres coses a ells necessàries, e aquelles meten en lo libre de la peyta fahent-hi pagar als ecclesiàstichs e terratinents, los quals per altra via servexen vostra magestat, supplica lo dit braç sia de vostra mercè provehir ab acte de la present cort que sia observada la pragmàtica del senyor rey en Pere, vulgarment dita de Çueca, en la qual són limitats e expressats los càrrechs que deuen e són tenguts pagar los terratinents e los vehins de les viles e ciutats, e que aquella perpetualment sia observada com sia haguda per ley comuna en lo dit regne de València.

Plau al senyor rey sia servada la pragmàtica del senyor rey en Pere, e concòrdia de Çueca ab adjectió³ de penes.

Vidit vic. [E.29.3]

Que los ecclesiàstichs no paguen maior peyta dels béns sehents que los lechs

[67] Item, senyor, com algunes universitats del vostre regne de València vullen imposar e carregar maior peyta als ecclesiàstichs sobre los béns sehents que posseheixen, que no fan ni paguen los íncoles de la dita universitat, dient que puix no paguen cisa, paguen la dita peyta, encara que los de la dita universitat no la paguen; de

---

³ *adjectió* 'addició, afegiment'.

la qual imposició és molt agreujat lo dit braç ecclesiàstich. E per obtenir deguda reformació, supplica lo dit braç sia de vostra mercè manar ab acte de la present cort, e ab grans penes imposades per vostra magestat, que la dita peyta no puixa ésser imposada ni executada, sinó en la forma e manera que serà imposada e executada als habitants e vehins lechs de la dita universitat, reservant tota vegada als terratinents los drets a aquells pertanyents per virtut de la dita pragmàtica de Çueca, e açò ab gran pena imposada per vostra magestat.

Plau al senyor rey que sobre los béns sehents que posseheixen los ecclesiàstichs, en cas de imposició de peyta, no sia imposada major que sobre los béns dels lechs, ni sien de pijor condició, no obstant que los dits ecclesiàstichs no paguen cisa.

Vidit vic. [E.29.4]

Que los vassalls dels ecclesiàstichs no puxen ésser admesos al ofici de la seca

[68] Item, senyor, com la vostra seca⁴ de la vostra ciutat de València, tinga grans privilegis en la jurisdicció e alguns vassalls de capítol e la Seu de València són convenguts davant los oficials, com del dit capítol vullen executar aquells los delictes e excessos per aquells comesos, los dits vassalls se fan de la dita seca, e los oficials de aquella los volen defendre.

Supplica lo dit braç sia de vostra mercè, manar ab acte de la present cort als dits vostres oficials de la seca, ab imposició de gran penes, no puxen admetre negun vassall del dit braç en la dita seca; e si lo contrari faran, que nunc pro tunc vostra magestat ho haja per nul·le e revocat.

Plau al senyor rey que los oficials de la seca no reben en lur ofici los vassalls del bisbe e capítol e València, e en cas que·ls rebessen los dits vassalls, no·s puxen alegrar del dit privilegi de la seca, com sia per indirecte prejudí de la jurisdicció dels ecclesiàstichs.

De la Cavalleria, vic. [E.34.2]

Que no·s puixa fer partició de forments assegurats per los oficials de la ciutat sens hun ecclesiàstich deputat

[69] Item, senyor, com sia cosa manifesta voluntàriament totes les persones ecclesiàstiques pendre part de forment assegurat, que la insigne ciutat de València haurà fet venir per sa provisió, com fan de aquella partició per lo poble, la qual partició no s'acostuma fer sinó a cap de dos o tres anys, o al més en hun any una vegada, e com se feya se donava a les dites ecclesiàstiques persones forment competent; **Error! Marcador no definit.**⁵ e no podrit ne inútil, e a molt rahonable preu, e en la partició lo més que·s donava del dit forment als pus arrendats dels sobredits no passava de hun cafís. E en aquests anys passats se sia partit lo dit assegurat una e dos e tres vegades en

---

⁴ *seca* 'casa on s'encunya o fabrica moneda'.

⁵ *competent* 'en bon estat' (parlant del forment).

l'any, essent lo forment podrit e inútil per a tot mester, com se ves per experiència que matava los animals que·n menjaven, e la partició de aquell tan excessiva com ne donassen hu e dos caffços indistinctament a les dites persones, en special en preu e dan excessiu, e a tals de les persones sobredites, que per ésser simples preveres e sens beneficis, no poden pagar lo dit preu, tant per sa immoderació del dit preu com per ésser la quantitat de la partició de aquell a qui·s donava immoderada, més que en ningun altre temps.

No-res-menys, ultra la dita partició en lo almodí; **Error! Marcador no definido.**⁶ de la dita ciutat, forçaven los dits ecclesiàstichs que per cascun caffès que volien comprar de forment, ne prenguessen una faneca del dit assegurat, en prejuhi de la llibertat e immunitat ecclesiàstica, com per la dita via se fes la dita sglésia tributària, parlant com és dit dessús. E requests de auxili los oficials de vostra excel·lència, han mostrat fer-se joch; **Error! Marcador no definido.**⁷ de semblant querella, puix ells no eren compel·lits de pendre del dit assegurat, que sia de vostra mercè provehir ab acte de cort, manant a jurats e racional e altres oficials de la dita ciutat que d'ací avant tals particions entre les dites persones ecclesiàstiques, axí sovent com tan excessives, en la quantitat del dit assegurat com en lo preu de aquell fer no·s puixen. E com se hagués de fer que ans de fer la dita partició, convoquen los oficials del reverendíssimo cardenal e bisbe de València, qui han plena facultat e notícia de les facultats de les dites ecclesiàstiques persones e ab expressa licència e intervenció de aquells, sia feta la dita partició, altrament que no sien tenguts los dits ecclesiàstichs rebre lo dit assegurat, ne puixen ésser forçats ne compel·lits a la solució del preu per qualsevulla dels dits oficials de la ciutat. E si·s fes, encórreguen en les penes en lo present acte de cort per vostra excel·lència imposades.

Plau al senyor rey, ab imposició de penes, que partició de assegurat no·s puixa fer per los oficials de la ciutat entre los ecclesiàstichs, sense hun ecclesiàstich deputat per lo bisbe e capítol.

Vidit vic. [E.129.1]

Que per los oficials reals no sia admès recurs en les causes dels delmes e primícies de les canyemèls

[70] Item, senyor, com s'esdevinga algunes voltes ésser qüestió sobre les dècimes e primícies, pretenent l'altra part que no·s deguen pagar, axí com és de present en la vila de Gandia, en la qual e lochs propinchs e entorn de aquella, senyor de trapigs e altres lliberts, pretenents que per ésser l'anyada stèril de les canyamels e volent-se returar de aquelles planter, e no del que és acostumat pendre per planter, e axí no volen pagar de aquelles lo delme e primícia acostumats; e lo jutge ecclesiàstich, al qual per rahó e justícia pertany la conexença e jurisdicció, axí en compel3lir los lechs com los ecclesiàstichs a la provisió e ab observança de justícia après de la citació feta a les parts per decisió de la causa los reos e convenguts sobredits, que pretenen per la dita causa no deure pagar, havent recurs al portant-veus de governador o a son loctinent, havent

---

⁶ *almodí* 'edifici destinat a la venda del blat'.

⁷ *fer-se joch* 'burlar-se'.

fermat de dret davant ells en e en lur poder los dits governador e loctinent, inhibexen e han inhibit lo jutge ecclesiàstich que de les dites dècimes e primícies no s'entrameta, e encara cite e mane a l'actor demanant les dites dècimes que en les dites causes deja comparèxer davant ell, prefigint-li encara temps a aquell, si vol dir res o al·legar, en greuge manifest de la llibertat e jurisdicció ecclesiàstica, la qual per aquesta forma és spoliada de tota conexença, e bé que per diverses lletres del jutge ecclesiàstich ab expresses requisicions sien stats e admonestats lo dit portantveus de governador e son loctinent volguessen desistir dels actes sobredits e no voler usurpar, parlant com dit és, la dita conexença e jurisdicció ecclesiàstica; no-res-menys, no obstant les dites requisicions, los sobredits oficials stan e perseveren en fer lo prejudí e greuge sobredits,

Per tant, supplica lo dit braç ecclesiàstich que sia mercè de vós, senyor, provehir per acte de cort que, axí de la dita causa com de altres semblants concernents les dècimes e primícies, per via de les inhibicions sobredites ne per la dita forma, no s'empachen de la conexença de aquelles, cessant en tals casos totes inhibicions, als quals oficials sien imposades en lo present acte fahedor, grans penes perquè no s'atempte per ells lo contrari.

Plau al senyor rey que, axí en la dita causa de les canyamels com en los altres delmes e primícies, los oficials reals no admeten recors, axí com damunt és stat provehit ab penes.

Vidit vic. [4.24.10]

Que en la audició dels comptes de les coses pies los oficials reals no donen impediment algú

[71] Item més, senyor, és agreujat lo dit braç per tant com provehint lo reverendíssimo bisbe de València e sos oficials en la audició dels comptes en les pies causes testamentàries donadores per los marmessors e execudors dels testaments, los quals si dins un any no seran complits los legats de les dites pies causes, és tengut lo dit reverendíssimo bisbe, per disposició expressa de dret, compel·lir los hereus e execudors e marmessors sobredits a compliment dels dits legats, per donar pus prest suffragi e repòs a les ànimes dels dits testants e instituidors dels dits legats.

E en temps de la gloriosa memòria del senyor rey En Pere, predecessor de vostra celsitud, per lo oficial de sa excel·lència, ladonchs fos stada feta qüestió al dit reverendíssimo sobre la dita audició de les dites pies causes. E lavors per sa celsitud fos pacificada e concordada en la ciutat de València a nou dies de agost de l'any mil quatre-cents setanta.

E axí en après lo gloriós rey de immortal memòria, don Alfonso, oncle de vostra celsitud, ab privilegi e declaració special volgué la dita audició se fes pacíficament, axí com era stada feta fins a lavors per lo reverendíssimo bisbe, manant a tots los oficials reals, ab grans penes, no perturbassen la dita audició de comptes al dit reverendíssimo bisbe ne a sos oficials, segons pus largament és contengut en lo dit privilegi.

E axí pacíficament exercint-se la dita audició, succehint la excel·lència del senyor rey, vostre pare, per alguns oficials d'aquella fos feta qüestió als oficials

ecclesiàstichs de la dita audició, prenent degué pertànyer a sa celsitud, per la qual qüestió fonch sobresehit en la dita audició.

Enaprés, supplicada, e informada sa excel·lència del sobresehiment de la dita audició, quants dans e inconvenients se seguïen en gran dan de les ànimes dels defuncts, les quals no aconseguïen los suffragis per ells en remissió de sos peccats instituhits. E per sa magestat sia stat provehit que, tornat lo dit reverendíssimo bisbe en sa possessió de la dita audició, executàs per si e sos oficials la dita audició, executàs per si e sos oficials la dita audició, axí com de present se observà fins tant que per sa celsitud fos altrament declarat, segons appar en un cert acte auctèntich per sa excel·lència sobre açò fet, contenint en si cert pacte en lo dit acte contengut.

E com innovar tantes voltes aquesta novitat sia gran prejuhí de la ecclesiàstica libertat, del qual se segueixen los inconvenients sobredits, per obviar als quals sa excel·lència haja provehit en la dita forma, la qual per ésser a beneplàcit de aquella donaria matèria en algun temps de produhir inconvenients, en special semblants als que són ja stats.

Car per no ésser stats donats los dits comptes molts béns són stats transportats e alienats per forma que les pies causes instituhides tan sanctament no són stades deduhides a effecte.

Supplica lo dit braç, sia mercè de vós, senyor, per acte de cort ab inserció de grans penes, declarar la dita audició dels dits comptes pertànyer al dit reverendíssimo bisbe e a sos oficials, exercint aquella axí com han fet fins ací, e exerceïssen contínuament huy en dia, e manar a tots e a cascú de vostres oficials en la ciutat de València e en lo dit regne, no donen ni present, ni encara consenten sia dat o fet algun impediment als sobredits oficials ecclesiàstichs en la dita audició dls dits comptes. Altrament que incorreran les penes en lo acte de cort contengudes, les quals d'ells, e de cascú d'ells seran irremissiblement exhigides.

Plau al senyor rey que la dita audició de comptes en la forma acostumada e ordenada per sos antecessors en favor del bisbe, o del per ell deputat, no sia impedida ab imposició de penes.

Vidit vice. [6.6.4]

Que los vassalls dels lochs de Benimaclet e de Burjaçot no sien tenguts pagar coronació, maridatge, ne altres demandes reals

[72] Item, senyor, és agreujat lo dit braç per tant com los lochs de Burjaçot e de Benimaclet, tant per ésser de l'almoyna de la seu de València quant per ésser situats dins lo terme de la insigne vostra ciutat de València, e sien de total contribució de aquella, sien e dejen ésser exempts de totes demandes reals, axí com coronació, maridatge, com de qualsevulla altre títol, per causa primerament de la dita almoyna, la qual per sos privilegis té la dita immunitat, quant per los privilegis del rey don Alfonso primer, atorgats a la vostra ciutat, sots data XVII kalendas aprilis et XIII kalendas octobris en l'any MCCLXXXVI, per los quals la dita ciutat e tot son terme és immune de tot ampre e qualsevol exactió, segons en aquells és pus largament contengut.

E alcunes voltes per los dits oficials sia atemptat de voler en los dits lochs exhigir algunes demandes contra la dita immunitat, en gran dan, prejudí e greuge de la ecclesiàstica libertat.

Supplica lo dit braç sia mercè de vós, senyor, provehir e ordenar perpetuament per acte de la present cort que tals demandes ne exactions fer no-s puxen per los dits oficials o qualsevol altres deputats a les dites exactions per vostra celsitud, puix paguen en los donatius e servirs ab la dita ciutat, car ja per aquesta causa mateixa per lo gloriós rey don Martí fonch fet fur de semblant immunitat al loch de Museros, e tant més se dejen alegrar de aquella los sobre dits lochs, special per ésser de la dita almoyna, les rendes de la qual són convertides en tot e per tot en sustentació contínua de pobres vergonyants.

Plau al senyor rey que los privilegis atorgats a Benimaclet e a Burjaçot, lochs de la sancta almoyna d'en Conesa, sien conservats ab incursió de penes.

De la Caval. [9.34.54]

Ordinacions e actes de cort fets per la magestat del senyor rey a supplicació del braç ecclesiàstich e singulars de aquell

Que nengun jutge secular no puixa conéixer de les persones exemptes en fets criminals nec alias

[73] Senyor molt excel·lent: per fur de l'alt rey en Martí és statuït e ordenat que vós, senyor, vostre primogènit, lochtinent general ne altre qualsevol oficial de vostra alteza, no-s puixa entremetre de les causes criminals, criminalment o civilment intemptades contra los exempts qui són ecclesiàstiques persones. E per quant al dit fur, per vostres oficials eren donats sinistres enteniments e no veres intel·ligències per les paraules contengudes en lo dit fur, allí hon diu: "sinó en los dits casos per justícia a nós pertanyent", volent dir que per les dites paraules era derogat al que clarament en lo dit fur era statuït e ordenat, segons dessús és dit e en lo dit fur és contengut.

E açò feyen contra la vera e indubitada determinació de aquell, aquella supplicació del brach ecclesiàstich fonch feta provisió per lo alt rey don Alonso, oncle de vostra magestat, en les corts que celebrà als regnícoles de aquest vostre rene en lo any M.CCCC.XXVIII, provehint que lo dit fur fos servat a la *sana mente* de aquell.

E com, excel·lentíssimo senyor, encara que les dites disposicions del dit fur e acte de cort sien clares, los enteniments que per vostres oficials hi són stats donats són sinistres e deviants aquells, e per ço de cascun jorn s.i esforcen voler conéixer de les dites causes criminals, procehint a capció de les persones dels dits exempts, demanant-los en penes criminals, axí corporals com pecuniàries, e volent conéixer de aquells contra tota determinació de justícia, o senyaladament contra les disposicions de les leys canòniques, per les quals claríssimament és dispost que de tals exempts, qui són revera ecclesiàstiques persones, criminalment algun jutge secular no s'entrameta, e contra

expressa disposició de fur de l'alt rey en Jaume, situat en rúbrica *De jurisdicció atorgada a tots jutges*, ab la qual és dispost que lo jutge secular no s'entrameta de alguna ecclesiàstica persona, lo que redunda en evident e gran perjuhí del braç ecclesiàstich, si per vós, excel·lentíssimo senyor, en aquesta cort clarament declarant los dits furs a la *mente* de vostra alteza en aquells no·y és spressament dispost.

Supplica per tal lo dit braç ecclesiàstich sia mercè de vós, senyor, provehir e ordenar, per acte de la present cort, e fer fur e ley universal que vós, senyor, vostre primogènit, lochtinent general, ne altre qualsevol official per gran e preheminent que sia, en vostre regne de València, ni algun jutge delegat, no conguen ne puixen conéixer ne s'entremeten o entremetre puixen de les dites persones dels dits exempts, criminalment ne per alguns crims criminalment contra ells intemptats, axí per procés de presència com de absència en qualsevol manera, no obstant qualsevol enantaments e procehiments que fins a huý en contrari per vós, senyor, vostre primogènit, lochtinent general e altres qualsevol officials de vostra alteza sia stat fet, provehit e declarat, ans, haguts per revocats, cassos, irrits e nul·les los dits actes de aquells, de aquí avant no puixa ésser hagut exemplar ne sien tretes en exemple o conseqüència.

Et licet et cetera.

Respondit dominus rex quod servetur forus super hoc editus, qui determinate providet in praedictis, remota omnia sinistra interpretatione.

Vidit vicecancellarius. [3.5.16]

Que sia restituhit lo boixart que·s en lo archiu de la sala de València, per lo qual se fa elecció de les persones ecclesiàstiques per als officis de la ciutat

[74] Senyor molt excel·lent:

En lo braç ecclesiàstich de aquest vostre regne de València són ja ordenades les persones que deuen haver los officis comuns a tots los tres braços, axí de tot lo regne com de la ciutat de València e contribució de aquella, e la regla és certa entre los dits braços, que cascun de aquells ha de fer la electió de les persones de cascun braç, per a fer de totes hun cors e senyaladament lo dit braç ecclesiàstich, perquè los dits officis se partexen annualment entre los clergues seculars, ço és los canonges de la Seu de València, e no altres, e los exempts, ço és aquells a qui toca lo offici que s'ha de elegir, tenen lur boixart e regla, ab la qual ja és cert cascun any qual de les persones ecclesiàstiques deu ésser eligida, e entre los dits officis és lo offici de obrers de murs e valls de la dita ciutat de València, lo qual se dóna cascun any a hun ecclesiàstich, a hun militar e hun de la dita ciutat.

En lo dit braç ecclesiàstich se acostuma fer la electió en esta forma, ço és hun canonge de la dita seu per hun any, e en lo segon any hu dels dits exempts de aquells, emperò, qui tenen lurs comandes, lochs o cases, e propri domicili dins la ciutat e terme de València, e les quals persones exemptes són designades en lo boixart e regla escrita que entre aquells antigament fonch feta, e en la electió fahedora del dit offici de obrer lo hun braç no·s deu entrametre de l'altre, ne l'altre de l'altre. És veritat que per quant los dits exempts no tenen casa comuna, antigament fonch per ells ordenat que lo lur boixart o regla escrita fos guardada en lo archiu de la sala de la dita ciutat, comanat allí per ells e a lur beneplàcit, enaxí que los dits exempts cascun any ells e no altri, poguessen veure

en lo lur any a qui devia ésser donat o pertanyia lo dit offici, e a qui venia en regla o en orde. E s'és seguit, senyor molt excel·lent, que per térmens aquest orde, e ço que és de rahó e justícia, lo racional de la ciutat de València, qui té les claus del dit archiu, se és volgut forçar algunes vegades en torbar que los dits exempts no vejen lo dit boixart, ne sàpien a qui toca, segons va per orde lo dit offici, mas de per si no donant-ne pus rahó. Donava lo offici a aquell qui ell volia, e moltes vegades se és seguit que·l donava lo dit racional a qui no pertanyia, ocupant-se lo offici que a ell no pertany. E com no sia just e rahonable que tal prejuhi e greuge sia fet als dits exempts, que en lurs coses e officis algú haja a tenir les mans, sinó ells e la comanda que era feta en favor de ells los retorquesca en dan, puix per gràcia de Déu són persones que no han mester curador, e tenen entre si bona amor e germandat.

Supliquen per tal lo braç ecclesiàstich e los dits exempts, qui per squivar tals abusos, e reparar lo lur greuge, sia a vostra mercè, senyor, provehir que lo dit boixart sia restituhit a les dites persones exemptes; car ells lo comanaran o metran en loch tut;**Error! Marcador no definido.**⁸e segur, e ab voluntat de tots, e seguiran aquells sens abús e segons deuen; e açò, senyor molt excel·lent, és cosa que vostra real magestat la deu provehir ab tot efecte, e sens admetre'n excusació alguna; car és cert cosa que no toca interès de alguna persona ne de alguna universitat, ne a alcú dels altres braços, ans és propri interès dels dits exempts e braç ecclesiàstich, la voluntat dels quals se deu seguir, puix que a ells toca; altrament los seria fet evident greuge e donar ocasió que ans de passar en res en la present cort, se hi fes deguda provisió. E perquè se poria fer que lo dit racional de la ciutat de València, o altre qualsevol tenint les claus del dit archiu, poria dir que lo dit boixart o regla escrita, no·s troba per no donar-lo, e seria molt major greuge, en tal cas que sens aquell que de gran temps ençà fonch concordat, com dit és, fos en libertat del dit racional o de aquell qui·u fa, deu fer la electió a son beneplàcit. En tal cas supliquen los dits exempts que a vostra magestat plàcia no permetals;**Error! Marcador no definido.**⁹ sia donat impediment per vós, senyor, ne per alcun altre dels dits braços; car ells ne faran e se'n concordaran de hun entre ells fahedor; lo qual serà comú e concordat egualment, axí com ne tenen facultat de dret e de justícia.

Et licet et cetera. Altissimus et cetera.

Placet domino regi.

Yo el rey. [E.88.1]

Que sien servades les immunitats als comanadors del orde de sanct Johan segons és acostumat

[75] Molt alt e molt poderós senyor: Supplica lo comanador Ciscar de la orde de Sent Joan del Spital de Jerusalem, comanador de València, dels lochs de Torrent e de Picanya, lo qual com a ecclesiàstica persona del braç ecclesiàstich e per privilegis atorgats al dit orde, axí papals com reals, se deu e pot alegrar de totes aquelles immunitats e libertats que a totes les altres persones ecclesiàstiques e religioses són

---

⁸ *tut* 'protegit, segur', llatínisme.

⁹ *plàcia no permetals* construcció viciosa. Caldria dir «plàcia no permetir-lo que sia...s».

atorgades, axí com a la immunitat de les sglésies, cases e vassalls, segons que per privilegi los és atorgat; que plàcia a vostra alteza que, en qualsevulla provisió en la qual se farà gràcia a les dites altres persones ecclesiàstiques, que, per acte de cort o en qualsevol altra manera s'i entenga lo dit comanador e comanadors de la dita comanda per temps sdevenidor.

E plàcia a vostra alteza los dits privilegis atorgats en favor del dit comanador de València e sa religió sien confirmats e conservats per vostres oficials.

Et licet et cetera.

Altissimus et cetera.

Cum in multis iudicentur ad imparia serventur unicuique que de foro et secundum consuetudinem regni hactenus iuste et legitime observata sunt.

Vidit vicecancellarius. [3.5.106]

Los següents capítols foren offerts per part del dit braç ecclesiàstich en la segona oblació feta en les dites corts per la Sglésia

Sobre lo dret de amortizació com e per quí deu ésser exegit

[76] Primerament, sacra magestat, és agreujada la Sglésia per quant lo dret de amortizació és regalia y dret que pertany a vostra magestat. E per ço en los temps passats les causes e negocis de les amortizacions se tractaven en la cort del batle general, el qual és jutge de tots los drets e regalies a la magestat del senyor rey pertanyents, e de alcun temps ençà per vostra alteza és delegada la causa de la conexença e feta commissió al magnífich micer Dalmau, advocat fiscal de vostra alteza, lo qual, ab reverència parlant, agreuja e perjudica fent exactions desafortades en lo dret de les amortizacions e fa's pagar salaris per a ell com a jutge o a'n Pere Johan, qui usa de offici de fiscal en lo dit negoci, e va azí que, puix que és feta la petició e demanda del dret de les amortizacions, o sia justa o injusta o deja pagar o no pagar, jamés cessa però la vexació del salari, la qual cessaria si la coneixença de les dites amortizacions tornava a l'ordinari batle.

E per ço supplica lo braç ecclesiàstich, ab los militars e lechs qui adherir hi volran per lur interès, que, revocada la dita commissió feta al dit micer Dalmau, mane e proveheixca que de les dites causes de amortizacions conega lo batle general a consell de son ordinari assessor, com sien drets e regalies a vostra magestat pertanyents, de les quals lo dit batle és jutge, e axí és stat servat, e que sia provehit que negun assessor no prenga salari.

Placet domino regi alteri idoneae personae et sufficienti dictas causas committere et non fisci advocato.

Vidit vic. [4.19.24]

De quins béns deu ésser exigit lo dret de amortizació

[77] Item, sacra magestat, ab deguda reverència parlant, per lo dit advocat fiscal e ministres de les amortizacions és fet un notori greuge e desaforada vexació a la Sglésia e ecclesiàstiques persones sobre la exactió dels drets de les amortizacions, ab interpretacions de furs desiguals, hoc y ab clara e nottòria ofensa de la libertat ecclesiàstica, car stà en veritat que la Sglésia e les ecclesiàstiques persones són capaces y en elles pot caure tota possessió, domini y senyoria de béns seculars.

E si per fur en la rúbrica *Quals coses no deuen ésser alienades*, és stada feta prohibició que als clergues no sia alienada possessió, heretat, cases, ords ni lochs, ni metre tribut de manera que en la senyoria dels clergues, axí com en la dit fur se conté, a la letra se eu interpretar per ser matèria odiosa e prohibitiva e contra dret comú, no-res-menys en lo mateix fur lo senyor rey com a religiós enadix millora, dient que tothom puxa lexar e assignar sobre los béns seus en son testament e darrera voluntat cappellania, anniversari o làntia e qualque cosa donada per a sa ànima de any en any a sglésia o a loch religiós.

Enaxí, empero, que les dites coses romanguen en sa càrrega, car segons disposició del dit fur solament és feta prohibició de alienar béns de realench e transportar aquells en mà morta, ço és en domini e senyoria de la Sglésia; emperò si algun testador volent instituhir, fundar e dotar algun benefici, mana al seu hereu que pague al beneficiat certa quantitat de pecúnia tots anys, és clar que no passen en lo beneficiat cases, camps ni altres béns de realench e, consegüentment, en aquest cas no·y ha probició alguna, que no puixa manar lo testador o qualsevol altre entre vius, que sia pagada alguna quantitat de pecúnia cascun any a la Sglésia o al beneficiar del benefici, ans no solament no es prohibit mas és expressament permès, per disposició del dit fur, puix cessa la rahó fundamental per la qual se paga lo dret de amortizació, la qual és perquè no passen béns de realench en mà e senyoria ecclesiàstica, mas la pecúnia no·s pot dir béns de realench.

Per què supplicam vostre magestat mane, ab acte de cort, observar la disposició del dit fur e que lo qui volrà, o morint o vivint, lexar en pecúnia per instituhir e fundar algun benefici, pagant cascun any de tal pecúnia annuatim pagadora no·s dega ne puga fer vexació en exhigir dret de amortizació, com sia no solament contra dret e libertat ecclesiàstica, mas encara contra disposició del dit fur.

Placet domino regi quod servetur forus.

De la Cavalleria, vic. [4.19.25]

Que no sia exigit dret de amortizació per institució feta per algun de cosa certa

[78] Item, sacra magestat, del dit greuge se segueix no solament nou greuge contra la Sglésia mas encara, ab reverència parlant, prejuhí a les regalies de vostra celsitut, e notorí és contra furs ordenats per los antecessors de vostra alteza, car en lo cas deduhit en lo greuge sobre scrit, ço és quant alcú, instituhint algun benefici leixa pecúnia annuatim al prevere beneficiat, lo qual no és contra fur, lo dit advocat fiscal, lo qual deuria prohibir segons forma de fur que béns de realench no fossen alienats ni

passen en mà morta per haver e exhigir dret de amortizació, declara, judica e mana que sia feta cosignació e que passen censals e béns de realench en la Sglésia, lo quall ell per son offici deuria evitar e prohibir com a cosa prohibida per los senyors reys e per los furs, ans tant honestament se pogués ho deuria lo advocat fiscal empachar e no instar ne compel·lir que sien fetes; majorment en lo cars que no és ordenat ni dispost per lo testador, lo qual no mana que sien fetes consignacions de censals ni que sos béns de realench passen en mà morta, mas solament dispon e ordena e mana als hereus que paguen alcuna quantitat de pecúnia tots anys al beneficiat, lo que no és prohibit per fur ni és prejudí de derogació als drets pertanyents al senyor rey en los dits béns de realench; mas açò fa lo dit procurador fiscal, ab reverència parlant, a dos fins:

-La hu per exegir dret de amortizació manant fer consignacions, lo que, ab vènia parlant, ni·s deu ni·s pot en tal cars.

-La segona per justificar lo dret que exhegeix de amortizació en los beneficis senyaladament fundats ans de la bul·la àurea, dient que ara deuen pagar puix que ara consigna contra la disposició del testador, lo qual institueix lo benefici sens alienació, per la qual és degut lo dret de amortizació.

E tot açò, sacra magestat, és greuge e prejudí de la Sglésia, alterar la libertat del instituïdor e testador, lo qual per forma de fur ho pot axí testar e ordenar.

E per ço supplica la dita Sglésia, ab los del braç militar e altres qui adherir hi volran, que en lo dit cas no·s puga fer compulsió de consignació de béns de realench per lo advocat fiscal, sinó que lo beneficiat reba la ànnua pensió en pecúnia, segons la disposició del testador; e que no·s puga exigir dels fundadors e instituïdors dels beneficis o dels hereus e successors de aquells, en lo sobredit cars, dret de amortizació ni de terceres persones, en mans dels quals los dits béns seran pervenguts, majorment sacra magestat, que fahent fe, ab reverència parlant, les dites extorsions ab color de justificació may cessen les impertinents exactions de salaris.

Item, senyor, lo advocat fiscal, ab títol que són drets de vostra alteza, velo levato, proçeheix rigurosament, que ja no trobbam advocat que vulla advocar ni patrocinar la Sglésia en les dites causes de amortizacions, que tantost dihen que advoca contra lo senyor rey, e lo dit advocat és part y jutge y ell mateix ordena la sentència de son interès mateix e, lo que és pus fort, no admet apel·lació, ni lo governador ni l'assessor admeten recurs, ni consent lo procurador fiscal posar kalendari en les apel·lacions.

Supplicam vostra magestat tots los ecclesiàstichs que en les sobredites coses, greuges e en cascuna de aquelles vulla de tal manera provehir que no sia feta oppressió, ab color e·n nom de vostra alteza, a la Sglésia en los dits drets de amortizació.

Placet domino regi quod servetur forus.

Vidit, vicecan. [4.19.26]

Que les persones militars no hagen de pagar lo dret de amortizació sinó justa forma de fur

[79] Item, senyor, és fet prejudí a la Sglésia en lo dret de amortizacions ensemps y als militars, los quals lliberament poden lexar per la ànima sua, alienar e donar lurs heretats a clergues seculares e persones religioses, si ja de les dites heretats no eren

tenguts per lo senyor rey a cert servici o tribut, o que sens licència del senyot rey no les puguen alienar, a clergues, axí com és del fur del rey En Jaume conquistador, en la rúbrica *De quals coses no deuen ésser alienades*, e consegüentment de les heretats e béns de realench lexats per los cavallers per lur ànima o venuts o cambiats o donats a clergues seculares o religioses persones, puix les dites heretats no sien tengudes a cert servey o tribut ne sots la condició dessús dita, no se'n pot ne deu exhegir e reebre dret de amortizació. E lo dit advocat fiscal indifferentment fa pagar als cavallers, no observant la disposició del dit fur.

E per ço, senyor, supplicam vostra alteza mane, ab acte de cort, la observància del dit fur e soccòrrer, senyor, a la gran calamitat en què és posada la Sglésia sobre los abusos e desórdens, ab vènia parlant, que·s cometen en lo dit negoci de les amortizacions, en tant que ja no és alcú qui gose ni vulla lexar res a la Sglésia ni fundar o instituhir beneficis. Sola la clemència de vostra celsitut és la protectió e defensió de nostres libertats.

Placet domino regi quod serventur fori super hoc editi.

Vidit vic. [4.19.27]

Que sia servada la concòrdia entre les persones ecclesiàstiques e seculares sobre la jurisdicció e libertat de la sglésia

[80] Item, sacra magestat, encara que en la primera oblació de greuges, feta per lo braç ecclesiàstich en la present cort, se sien deduhits molts perjuhins fets per los jutges seculares contra la libertat e jurisdicció ecclesiàstica, majorment quant ocorre alguna qüestió de jurisdicció, los portant-veus de governador e oficials preheminentes tantost proceheixen a agravar de fet, expel·lint oficials ecclesiàstichs e ocupant temporalitats.

E com en los anys passats, multiplicant prejuhins a prejuhins per los portantveus de governador e ministres de la jurisdicció real per contenció orta entre les jurisdiccions real e ecclesiàstica, demanant los canonjes de la sglésia de València justícia de certa engaria de sisa de vi, que volien los lechs imposar sobre los ecclesiàstichs, e usant lo jutge ecclesiàstich de remeys per sacres cànones atorgats, posant excomunicació e intredit en cas pertinent, los oficials reals, ab reverència parlant, oblidats de la religió e temor de Déu, de fet anaren a les cases dels canonges e oficials ecclesiàstichs hi·ls lançaren de ses cases opprobiosament, e intrometeren porters dins les cases; cosa profana inaudita en tota Spanya, que a la part qui demana justícia als canonges e sacerdots qui recorren a son jutge sobre vexació feta en imposició de sises, a instància de la ciutat e jurats, los oficials de vostra alteza façen tals opressions, no acostumades de fer a moros ni a juheus, en vilipendi de la dignitat ecclesiàstica; la qual vostra alteza e los reys vostres antecessors ab sana religió augmenta, affavoreix e clementíssimament abraça. Si per vostra real justícia no són castigats tals excessis, ¿què poden sperar sinó que puix que temor de Déu ni del rey son senyor no·ls refrena, sinó que contínuament se atreviran en profanar lo temple de Déu e diminuhir e suprimir la sacerdotal e ecclesiàstica reverència?.

E per ço justíssim senyor, recorrem tots los ecclesiàstichs del regne de València e supplicam vostra justícia, bondat e virtut, ab la potència vostra real provehiscau e remeyeu en tals abusos e oppressions fetes contra la ley divina e humana.

Placet domino regi quod servetur concordia.

Vidit vicecancellarius. [3.5.105]

Que no sien compel·lides les persones ecclesiàstiques a host e cavalcada ultra les immunitats sues

[81] Sacra magestat: scriptum est quod cesaris cesari quod Dei Deo. Les ecclesiàstiques persones no poden ésser compel·lides a host e cavalcada, de hon porien seguir morts e irregularitat, ne pagar ni contribuir per aquella; car resesteix; **Error! Marcador no definido.**¹⁰ molt a la condició de professió ecclesiàstica; los quals de tals càrrechs, iure divino et humano són líberes e immunes.

E com en los dies passats, per lo spectable governador, quondam comte de Cocentayna, sia stada convocada host e cavalcada contra la baronia de Arenós, per los interessos de alguns particulars qui allí tenien presos mullers e fills, sens nengun sguart de la llibertat ecclesiàstica, hajen fet pagar en lo dit host e cavalcada als ecclesiàstichs e religioses persones, ab rigoroses execucions per pagar la gent d'armes, se sien venudes creus e càlzers, e fent contribuir los béns, terres e heretats de aquelles, franques, líberes e exemptes de tal host e cavalcada e redempció de aquelles.

Supplicam vostra magestat que ab acte de cort proveheixca que les dites persones ecclesiàstiques no sien veixades ni tengudes les religioses persones a host ni a cavalcada, e que sien observats privilegis e gràcies sobre la predicta immunitat a les sglésies e persones ecclesiàstiques atorgades.

Placet domino regi quod servetur dicta immunitas, nisi in casibus a iure et foro exceptis.

Vidic vic. [E.89.1]

Que los oficials reals no inhibeixquen los notaris apostòlichs que no degen reebre actes en favor de la Sglésia

[82] Item, sacra magestat, és fet gran perjuhí a la llibertat de la Sglésia per los oficials reals de vostra alteza que, occorent alguna conteció de jurisdiccions entre los oficials ecclesiàstichs e seculars, ab crida [e] ab penes manen als notaris que no leven actes del que seran requests per los ecclesiàstichs; lo que, senyor, és del tot offuscar e amagar la justícia nostra e offendre nostres libertats, com notòriament tota la present cort e vós, senyor, principalment podeu conèixer.

Per què, senyor, supplicam que tals manaments no puixen ésser fets, ans, ab acte de cort, sia declarat que, en cas que fossen fets e, ab crides e penes, los notaris fossen prohibits de rebre actes a requesta de la Sglésia, que tals crides, actes e manaments sien nul·les, e no encórreguen en pena nenguna los notaris que contrafaran a les dites crides.

---

¹⁰ *resesteix* 's'oposa, és contrari'.

Majorment si són notaris ja elegits per la Sglésia a l'exercici de la jurisdicció eclesiàstica.

Vidit vicecanceller. [3.5.22]

Que sobre la altercació que·s entre los jutges eclesiàstichs y los jutges seculars en la coneixença de usures, sien servats furs y privilegis

[83] Sacra magestat: Specials casos té la jurisdicció eclesiàstica, en los quals iure divino ni encara per fur del present regne, jutge secular no·s pot entrametre, dels quals lo gloriós rey en Jaume conquistador, en la rúbrica De jurisdicció de tots jutges, fa specialment dient: “tot hom lech respona en poder de la Sglésia de ferides de clergues, de matrimonis, de usuris, de sacrilegis”, e no·y ha disposició de fur que derogue ni disponga res en contrari, ans expressament si algú n'í ha que de usures parle ni disponga, és ab expressa salvetat sient que no entén en ninguna cosa derogar a la jurisdicció del cardenal e bisbe de València e bisbe de Tortosa. Enaxí que la jurisdicció del crim de usura, axí a instància de part com per via de inquisició de mer officii, pertany a la jurisdicció del bisbe de València, no obstant que sia moguda qüestió que la coneixença super facto usurarum pertanyeria al jutge secular, ço és, si lo contracte de usures és celebrat en tal forma o no. E aquest article seria facti e no seria a juhí de l'eclesiàstich per la scola e doctrina e disposició de dret e doctors no exclou que lo jutge eclesiàstich in articulo facti et in articulo iuris en la punició del crim no pertanga a la Sglésia per dret e per fur, car si l'exclohien seria cosa absurda, e dir que quant lo jutge eclesiàstich vol conèixer del dit crim de usura se hauria primer a ordir e fer per procés super facto davant lo jutge jutge secular, est ridiculum, majorment que lo fet e lo dret tenen una annexió e col·legància tan inseparable que lo hu naix e proceheix de l'altre. E axí tostemp se entén y pratica que, tam in facto quam in iure, coneix e pot conèixer lo eclesiàstich; e axí parla lo dit fur, dient indistinctament que lo logrer responga en poder de la Sglésia de usures et cetera, car tal coneixença se entén conèixer de fer examinar de dret e punir lo examinat e conegut.

E per quant, sacra magestat, jamés fallen per a les coses clares, sinistres interpretacions fetes per jurisconsults, ab reverència parlant, cavil·losos, lo qual a vostra real celsitut no deu plaure, ans ab veu real deveu il·luminar la jurisdicció eclesiàstica, per leys divines affavorida, plàcia a vostra alteza, ab acte de la present cort, declarar que y en lo fet y en lo dret y en la pena, lo jutge eclesiàstich és competent jutge en la causa o causes de usures; e pertànyer la jurisdicció del dit crim entegrament, in facto et in iure, al bisbe de València e als oficials de aquell.

Placet domino regi quod utraque iurisdictione servetur illaesa et quod non fiat aliquod in periudicium utriusque eorum, servatis in predictis et circa praedicta foris et privilegis.

Vidit vicecancellarius. [3.5.40]

Que lo juhí en causes de divorcis matrimonials sia fet per los jutges eclesiàstichs juxta forma de furs y privilegis

[84] Altre greuge han començat a innovar e ab reverència parlant, e novament introduhir en manifest perjuhí del reverendíssimo cardenal bisbe de València, quant vol conèixer lo governador de causes matrimoniales, quant se tracta de divorsi quoad thorum et mensam. E axí se ha volgut sforçar en la causa de mossèn Joan de Vich e de sa muller, al·legant quod est articulus facti quant se articula de sevicia viri, contra disposició de dret e de fur e de pràctica inconcussament servada en la cort del bisbe de València, que les causes de divorsi quoad thorum et mensam tostemps se han jutjat en la cort ecclesiàstica, e axí ho adveren tots los furistes en lo fur “Tot hom lech”, en la rúbrica De jurisdicció; ab aquestos falsos fonaments, sacra magestat, reverenter loquendo, se sforcen molts advocats e assessors torbar la jurisdicció del senyor bisbe, confiant que, ab poca rahó colorada, applicaran e augmentaran la vostra real jurisdicció en prejuhí de la ecclesiàstica e contra tot dret, fur e religiosa observança.

Plàcia a vostra alteza, ab acte de cort, percloure lo camí a les cavil·lacions e lexar usar a la jurisdicció ecclesiàstica lo que peculiarment per sacres cànones li és atorgat.

Respon lo senyor rey: idem quod in praecedenti.

Vidit vicecancellarius. [3.5.41]

Que los oficials ecclesiàstichs hajen de conèixer les causes de les sepultures segons los és permès per furs y privilegis

[85] Encara se fa hun altre greuge a la jurisdicció ecclesiàstica que quant és qüestió super iure sepulchorum aut funerandi quod est ius spirituale aut spiritualibus annexum, ço és quant és qüestió sobre les sepultures quant són dins la seu de València e altres sglésies e monestirs, en lo ús dels quals intra ecclesiam et limites ecclesiae són tollerats los lechs, com la sglésia ne lochs sagrats de aquella no sien ne puixen ésser en senyories dels dits lechs, lo governador e altres jutges seculars se entrometen e de facto coneixen les dites causes, en gran perjuhí de la jurisdicció del dit senyor cardenal e bisbe de València.

E axí en la causa dels Boýls, sobre la sepultura que és en lo capítol del monestir que és de predicadors; en la qüestió dels Scrivans e Arenosos, sobre lo loch de la sepultura que és en una capella dins la seu de València; e en la qüestió que és entre Almenara e Gaçull, sobre la sepultura que és en lo monestir de la Mercè, ha de facto judicat lo dit governador e altres jutges seculars. E novíssimament, en la qüestió de la sepultura e capella de mossèn Oriols, que és en la dita seu de València, a instància del magnífich mossèn Luís Ferrer, lo governador conexia e volia conèixer de la dita causa, e encara cominava de entrar en la seu e levar de la dita capella les armes de mossèn Oriols; e, lo que és pus fort, essén qüestió en aquests propasats dies, entre lo rector de Sanct Andreu e lo archipreste de Sent Cristòfol super iure funerandi, fonch inhibit per lo governador en la dita causa lo oficial ecclesiàstich.

Totes les quals coses són molt exorbitants a dre e justícia, que los jutges seculars judiquen les sepultures e capelles e religioses sacres, ni ordenen les coses les quals són dins les sglésies e monestirs.

Supplica per ço vostra real magestat que proveïxca no sien fets d'ací avant tals gruges prejudicials a la Sglésia e jurisdicció ecclesiàstica.

Item, quod in praecedenti.
Vidit vicecancellarius. [3.5.42]

Que los ecclesiàstichs y religioses persones tenints mula o mules per a son ús no sien compel·lides a tenir cavall

[86] Sacra magestat: los ecclesiàstichs e ecclesiàstiques persones de la ciutat de Oriola, humilment suppliquen vostra altesa que com la dita ciutat, en lo any M.CCCC.XXVI, haja impetrat un privilegi de la gloriosa memòria del senyor rey don Alfonso, manant ab grans penes que nengun de qualsevulla stament que sia, ecclesiàstich o religiós, etcetera, no puguen tenir mul ni mula enfrenats e ensellats per son ús, si ja no tenen cavall. E com, ab tota humilitat e reverència parlant, los ecclesiàstichs no sien tenguts a l'exercici de les armes, per lo perill de les irregularitats que porien encórrer, e levar-los la libertat de tenir mul o mula o altra cavalcadura, és, ab reverència parlant, desllibertat-los e imposar-los servitut per via directa o indirecta, lo que seria opprimir e alterar la ecclesiàstica libertat.

Supliquen vostra altesa que-us¹¹ plàcia provehir que lo dit privilegi no haja loch en les persones ecclesiàstiques e religioses.

Placet domino regi.

Vidit vic. [E.90.1]

Que los béns dels heretges e observants la secta judaica tenguts sots directa senyoria de la sglésia e persones ecclesiàstiques en cars de confiscació per lo dit crim pertaynguen als directes senyors ecclesiàstichs

[87] Novament, sacra magestat, és agreujada la sglésia e persones ecclesiàstiques per los oficials de vostra altesa, car procehint los reverents inquisidors de la herètica pravitat contra los heretges e observants la judayca secta, han condemnats molts de aquells e confiscats lurs béns sehents, cases, horts, vinyes e altres heretats, les quals són sots directe senyoria de la sglésia de València, stablides e atorgades “in emphiteosim”, de les quals responien cens los dessus dits a la dita sglésia, capítol, religioses persones, beneficiats e altres del stament ecclesiàstich, axí exempts com no exempts. E per rahó de la dita confiscació, los dits reverents inquisidors o lo fisch y receptor de vostra magestat se han ocupat les dites cases, horts e heretats contra tota disposició de dret e justícia, ab deguda reverència parlant; car per disposició de dret e de fur, los dits béns que los heretges condemnats de heretgia possehien sots directa senyoria de la sglésia, en cars de confiscació o publicació, deuen tornar als directes senyors e lo fisch de justícia no·ls se pot retenir.

E aquestes són disposicions de dret notòries e comuna sentència dels doctors, majorment a sguard de aquells béns que són sots directa senyoria de la sglésia. E com moltes voltes, sacra magestat, vostres oficials e procuradors reals e mestre racional, en lo dit cars sien stats requerits que releixen e restituheixen los dits béns dels dits

---

¹¹ *que-us*: a l'original «quens».

condemnats als directes senyors ecclesiàstichs e no ho hagen volgut fer, ans lo se retinguen en nom de vostra magestat, en gran dan e prejudí de útil e libertat ecclesiàstica, suppliquen vostra celsitut que us plàcia ab acte de cort declarar que los dits béns en lo dit cars pertanyen als directer senyors ecclesiàstichs, sots grans penes.

Vidit vicecancellarius.

Yo, el rey. [9.8.39]

Actes de cort, provisions e comissions reals

Comissió arbitral que fa la magestat real sobre lo greuge pretès per la spectable vezcomtesa de Chelva

[88] La magestat del senyor rey, provehint sobre lo greuge posat per la spectable vezcontessa de Vilanova e de Chelva, dona Catherina Centelles e de Pallars, mare, tudriu e curadriu de don Jaume de Pallars, demanant les pensions e sort principal a ella en lo dit nom degudes, de aquells sexanta mília sous, los quals lo spectable don Jaume de Pallars, vezcomte de Vilanova, marit d'ella supplicant, donà e pagà al sereníssimo rey don Joan, pare de sa altesa, per lo preu de certes terres que lo dit senyor rey vené al dit vezcomte en la illa de Sardenya, volent-ho dir segons en lo dit greuge és contengut.

Attenent que per la brevitat del temps sa real altesa, sobre lo dit greuge, no pot personalment provehir ni administrar justícia, per acte de la present cort, de voluntat e consentiment de los representants aquella, fa comissió de la dita qüestió que és entre lo fisch de sa altesa e la dita vezcomtesa a-n Joan Ram, scrivà, mestre racional de la sua cort en lo regne de València, e mossèn Joan Pardo, habitant en la dita ciutat de València, les quals hoïdes les dites parts, examinen los comptes e la justícia de la dita spectable vezcomptessa, e dins dos mesos primers vinents, del dia de la presentació e del dit acte contínuament comptadors, donen sentència diffinitiva sobre lo supplicat per la dita vezcomtesa, e lo que serà per ells pronunciat, deduhesquen efecte e execució. La qual sentència haja efecte de acte de cort, axí com si la sentència en lo present dia com a acte de cort fos per la dita cort donada e promulgada. E per a fer les dites coses, los àrbitres presten jurament de fer la dita examinació de comptes, hoir les parts e donar-hi sentència en lo dit fet, dins lo dit temps de dos mesos, e, passat lo dit temps, si los dits commissaris no pronunciaven, la dita vezcondessa en lo dit nom sia tornada en possessió en virtut del present acte de cort de consemblant consignació, com tenia de deu mília sous sobre lo dit dret de quema, de la qual fonch despullada, e açò per temps de set anys, prestada caució de restituhir si fos conegut, no deure rebre tant com pretenga ésser-li detenguts sexanta mília sous o circa.

E promet sa real altesa que la dita comissió no remourà, ni impediment algú directament ni indirecta donarà ni manarà ésser fet lo contrari, e lo que serà pronunciat sia consignat a la dita spectable vezcomtesa sobre lo dret de la quema que·s cull en lo regne de València, revocant o suspenent la dita magestat qualsevol gràcies, vendes, alienacions e consignacions del dit dret de quema, o part de aquella, après del dia que la dita real magestat partí últimament de la ciutat de València; e açò fins a tant que la dita vezcomtesa sia pagada del que serà sentenciat, o en cas que no fos sentenciat, dins los

dits dos mesos, fins a tant que la dita quantitat demanada per la dita vezcomtessa, o lo que serà jutgat per los dits jutges, sia pagat. Les quals coses se fan e s'entenen a fer, sens prejudí, novació e derogació de les primitives obligacions a la dita vezcomtessa en lo dit nom pertanyents.

De la Cavalleria. [E.91.1]

Encorporació que la magestat real fa de la vila de Exèrica e lochs de Pina e Les Barraques al patrimoni e corona real

[89] La magestat del senyor rey com la sua vila de Exèrica e lochs de Pina e Les Barraques, situats dins lo present regne de València, sien reals e units a la sua corona e patrimoni reals inseparablement, no solament ab privilegi fet e atorgat per lo sereníssimo senyor rey en Martí, de alta recordació, dat en València a XI de juliol de l'any M.CCCC. quatre, mas encara ab sentència donada en lur sacra audiència, a vint y tres de octubre de l'any M.CCCC.LXXIX; hoc encara, sa real excel·lència novament ha fet e atorgat privilegi de incorporació a la dita vila e lochs, dat en la ciutat de Toledo, a vint y dos de març de l'any M.CCCC.LXXX, ab lo qual lo dit senyor rey promès a major cautela, en general cort, encorporar al seu patrimoni e corona reals la dita vila e lochs, confermant los dits privilegis e sentència.

A supplicació de Bernat d'Assió, síndich de la dita vila e lochs, e encara dels braços de la sglésia, e de les ciutats e viles reals del present regne, en la present general cort, loant e confermant los dits privilegis de incorporació e sentència, incorpora, uneix e agrega la dita vila de Exèrica e lochs de Pina e Les Barraques al seu patrimoni e corona reals del seu present regne, axí com si la dita vila e lochs fossen nomenats e scrits en los privilegis de incorporació fets e atorgats a les ciutats e viles reals. E ab lo present acte de cort, promet sa altesa de no vendre ni alienar, ni en altra manera separar la dita vila de Exèrica e lochs de Pina e de Les Barraques, per ninguna causa e rahó urgent que sia o necessària, si e segons en los dits privilegis e sentència és contengut e largament deduhit, als quals sa magestat se refir e vol aquells e aquella haver ací per expressos, axí com si de verbo ad verbum fossen ací contenguts e expressats.

De la Cavalleria. [E.92.1]

Confirmació feta per la magestat del senyor rey al braç ecclesiàstich sobre la electió fahedora del obrer de murs y valls disponent com los exempts sien elets al dit offici

[90] La magestat del senyor rey, per acte de la present cort, a supplicació del braç ecclesiàstich, vista una concòrdia antigament feta entre los del dit braç, sobre la electió fahedora de l'obrer de murs e valls de la ciutat de València, de les persones del dit braç en lo any M.CCC.LXXIII, inseguint la qual, de present e en la present cort, entre los del dit braç és fet e donat orde com los exempts deuen de aquí avant ésser elegits en lo dit offici, ab acte rebut per en Joan Soler, notari, a XXVIII de juliol any present M.CCCC.LXXXVIII; perquè la dita concòrdia perpetuament sia tenguda en la dita electió, enaxí que per alcú o alguns no·ls puixa ésser donat empaig o feta

contradició alguna, mas lo present dure perpetualment, tant com durarà la dita concòrdia.

Vidit vic. [E.93.1]

Facultat atribuïda per la prefata magestat al braç militar per a poder exigir dels singulars del dit braç la summa de cent mília sous per ops de satisfer los càrrechs que té lo dit braç

[91] La magestat del senyor rey, per acte de la present cort, a supplicació del braç militar, de voluntat e consentiment de tota la cort e de les persones representants aquella, proveheix que per levar de vexacions e dans les singulars persones del dit braç, qui per servey dels reys predecessors de sa altesa han fet moltes despeses, per les quals per via de carregaments de censals tenen obligats sos béns, e de cascun jorn soffriren grans execucions, que en la forma e manera que és feta proferta e donatiu a sa real magestat per tota la cort, ço és tant com serà tatchat per casa, axí de les persones del dit braç com dels vassalls, axí matex sien exigits de totes les singulars persones del stament militar e dels vassalls de aquells, per los tatchadors e clavaris elets per lo dit braç militar, ço és tant per casa, com bastaran a cent mília sous, los quals dits cent mília sous sien distribuïts e realment convertits en quitament dels dits censals e pagament de les pensions, e rata de aquells deguts als crehedors; e lo restant dels dits cent mília sous sia convertit en pagament de les despeses, salaris, e altres coses que són necessàries pagar e despendre al dit braç militar en la present cort e expedició de aquella, segons serà tatchat per los dits tatchadors.

Vidit vic. [E.94.1]

Prohibició que fa la real magestat a les ciutats e viles reals, que no puxen imposat peytes o altres imposicions sense convocació dels interessats

[92] La magestat del molt alt senyor rey, sobre los greuges posats per lo braç militar e algunes singulars persones de aquell, per la exactió de les peytes; **Error! Marcador no definit.**¹² e tatches de béns sehents, mobles e semovents, que se fa per les universitats de les ciutats e viles reals e altres viles e lochs del present regne, per los béns que tenen e posseheixen en les dites ciutats, viles e lochs, contribució e térmens de aquelles, axí imposades com imposadores.

Vists los privilegis, sentències e pramàtiques sanctions sobre les dites peytes e tatches disponents, e als dits militars atorgats, volent provehir degudament sobre les dites coses, per acte de la present cort proveheix, discerneix e declara que de aquí avant, en la imposició de les dites peytes, sien tenguts e perpetualment observats los dits privilegis, sentències e pramàtiques sanctions, a la letra e segons en aquelles és dispost e ordenat. E senyaladament, en lo que disponen de les convocations fahedores dels interessats, enaxí que·s facen les dites convocations sens frau o cautela alguna, e ab tota realitat e veritat.

---

¹² *peytes* 'imposts dels municipis sobre els béns immobles'.

Enaxí que si en la imposició de les dites peytes e tatches, exactió de aquells, per los dits convocats o procuradors de aquella serà feta contradició alguna, tals peytes o tatches imposades o imposadores no-s puiquen executar en aquella part en què haurà contradició, fins que, hoÿdes les parts per lo portantveus de general governador del regne de València e cort sua, sia vist, provehit e declarat deure's executar; e si ans de la dita declaració les dites universitats, après de la dita contradició, era en res procehit e enantat, tot sia ans de totes coses al primer stat reduhit. Açò emperò declarat, que lo dit portantveus de governador, breument e de paraula, sens figura de juhí, hoÿdes les parts e vists sos drets, ho declare.

Vidit vic. [E.95.1]

Declarat sacra maiestas locum de Montartal fore ac esse et fuisse milicie antique et debere gaudere immunitatibus quibus assueti sunt gaudere loci dicte militie

[93] Dominus rex, visa supplicatione in via gravaminis in curia oblata per Ludovicum Joan, militem, sub die decimo nono iunii anni presentis, cum qua supplicavit, petiit et requisivit declarari ac provideri locum de Montartal, cuius esse dicitur dominus fore ac esse militie antique, et dictum Ludovicum Joan debere gaudere omnibus illis immunitatibus et privilegiis quibus domini locorum militie antique gaudere et uti assueti sunt; visa supplicatione in dicta curia generali oblata per syndicum ville Algezire, sub die decimo septimo presentis mensis iulii, cum qua pretenditur dictum locum de Montartal fore et esse contributionis generalis dicte ville, cum fuerit situs intra generales terminos dicte ville; visa venditione facta per serenissimum dominum regem Petrum Gondisalvo de Castro Veteri, de camera ipsius domini regis, de dicto loco de Montartal; visis aliis que videnda erant, providet et declarat dictum locum de Montartal fore et esse ac fuisse militie antique, et ob hoc et alias debere gaudere ac uti omnibus immunitatibus, privilegiis et prerogativis quibus domini ac loci militie antique assueti sunt, et gaudere in omnibus et per omnia.

Vidit vic. [E.96.1]

Comissió compromissària que fa la sacra magestat sobre lo greuge pretès per lo noble don Janer Rabaça de èrellós per la Vall de Seta

[94] La magestat del senyor rey, per acte de la present cort, sobre lo greuge contra la dita magestat posat per lo noble don Janer Rabaça de Perellós, sobre la Vall de Seta, et cetera; de voluntat e exprès consentiment de tota la dita cort e de totes les persones representants aquella, proveheix que sia feta commissió als àrbitres elets per sa magestat e per lo dit noble, ço és mossèn Loís de Cabanyelles, governador, mossèn Loís Ferrer, loctinent de general governador per sa altesa, e don Loís de Vilanova, e mossèn Joan Pardo, elets per lo dit noble, los quals a consell e ab assessoria de micer Alfonso de la Cavalleria, vicecanceller, e de micer Jaume Rossell, regent la cancelleria de sa magestat, e no sens ells, facen e ministren justícia en lo dit greuge, donant e publicant diffinitiva sentència en aquell, entre lo fisch, de una part, e lo dit noble de la altra, e

sobre la justícia per lo dit noble demanada, en la supplicació a sa altesa donada; los quals hagen a donar e publicar la dita sentència, ab consell dels dessús dits ordenada per tot lo mes de agost primer venidor, hon se vulla que los dits àrbitres sien o seran en lo dit temps. E que los dits assessors juren dar sos vots, e iuxta aquells ordenar la dita sentència, e los dits àrbitres publicar-la dins lo dit temps. La qual dita sentència, axí ordenada e publicada, com dit és, haja forces e effecte de acte de cort, e sia acte de cort, axí com si en plena cort fos deliberada, ordenada e publicada. E sia executòria e haja tots los effectes que acte de cort deu haver entre lo dit fisch e lo dit don Perellós tan solament. E promet sa real magestat, en sa bona fe real, per lo present acte de cort, que a la dita commissió e al que deuen fer los dits àrbitres e assessors, segons dit és, no farà ne permetrà ésser fet o donat empaig algú, directament o indirecta, ne permetrà que empaig hi sia fet, ans ab lo present acte de cort manarà e mana, que aquest acte sia tengut e inviolablement observat, e ab tot effecte executat, usant vers los dits àrbitres e assessors de sa real potestat, ab què la dita sentència sia ordenada e realment publicada e executada entre les dites parts tant solament, e sens perjudici de tercers. E que puguen los dits consellers o assessor, o cascú d'ells, subdelegar en loch seu la persona de sciència que ben vist los serà, ab què lo subdelegat o subdelegats sien tenguts seguir e seguexquen in omnibus et per omnia la forma de la present commissió.

E que se haja de haver no obstant la dita substitució o subdelegació, lo vot de aquell o aquells que farà o faran la dita substitució o subdelegació, perquè tots temps que los dits àrbitres hagen a pronunciar pronuncien ab los vots dels dits dessús nomenats assessors e consellers, e no menys de aquells los quals, si vist los serà, ensemps et seorsum, puxen fer porrogació del dit temps dessús designat, per lo temps que ben vist los serà, a fi de millor reconèixer e veure los mèrits de la dita causa, si serà necessari.

Vidit vic. [E.97.1]

Compromès ab commissió que fa sa altesa sobre lo greuge pretès per lo noble don Johan Centelles per los molins de Paterna

[95] La magestat del senyor rey, sobre lo greuge posat per lo noble don Joan Centelles sobre los molins de Paterna, perquè li sia feta e ministrada justícia per acte de la present cort, de voluntat e consentiment de les representants aquella, fa commissió de la dita causa e greuge a mossèn Jaume Rossell, regent la cancelleria, e a micer Francesch Artès, doctor en leys, habitants de la ciutat de València, e per tercer a mossèn Loís Ferrer, loctinent de governador general del regne de València, los quals tots o los dos de aquells, donen o promulguen sentència diffinitiva en lo dit fet, e executen ab tot effecte aquella, dins terme de quatre mesos après publicació del present acte.

Enaxí que lo que per ells o los dos d'ells serà pronunciat, haja forces de acte de cort fet en la present cort, e sia executat ab tot effecte. E açò sien tenguts jurar los dits àrbitres de pronunciar dins lo dit temps, e promet sa real altesa, en sa bona fe real, que la dita commissió no revocarà ni en aquella impediment alcun donarà, directament o indirecta, ni manarà als dits àrbitres res en contrari. [E.98.1]

Comissió arbitrària que fa la real magestat sobre lo greuge pretés per lo noble don Pere Ramon de Vilaragut, sobre la baronia de Albayda

[96] Item, la prefata real magestat, per acte de la present cort, sobre lo greuge posat per lo noble don Pere Ramon de Vilaragut, sobre lo vincle que pretèn tenir en la baronia de Albayda, la qual fon venuda per lo sereníssimo senyor rey don Joan, pare de sa real altesa, al reverensíssimo cardenal de Sanctiquatre, bisbe de Leyda, volent-ho dir segons en lo dit greuge és contengut, per expedició de la justícia, comet la dita causa e greuge a mossèn Jaume Rossell, regent la cancelleria de sa altesa, e a micer Francés Artès, doctor en leys, habitants de la ciutat de València; e per tercer lo loctinent general de governador del regne de València. Enaxí que los tres, o los dos de aquells, pronuncien sentència diffinitiva en lo dit fet e negoci, hoÿt lo fisch del senyor rey, e aquells de qui sia interès, e facen justícia sobre lo dit greuge, e lo per ells pronunciat dedueixquen a execució. E la qual pronunciació hajan a fer dins terme de quatre mesos, e contínuament contadors, après publicació del present acte, enaxí que lo que per ells serà pronunciat, haja forces e effecte de acte, fet en la present cort.

E juren los dits àrbitres, dins lo dit temps pronunciar en la dita causa. E promet sa real magestat, que la dita comissió no revocarà, ni als dits àrbitres directament o indirecta empaig algun donarà ni permetrà ésser donat, ni manarà sa alta senyoria ésser fet lo contrari.

Vidit vic. [E.99.1]

Concòrdia capitulada e declaració feta per acte de cort entre la magestat real e los crehedors de la baronia de Arenós

[97] La magestat del senyor rey, benaventuradament regnant, té plena notícia com la baronia de Arenós, en la qual són los lochs e viles dejús en la present capitulació especificades y designats y confrontats, era tenguda per don Jacme de Aragó, e de dona Elionor muller de aquell, e encara per altres qui pretenien tenir dret de propietat en aquella; la qual baronia e tots los lochs dejús nomenats foren adquirits e guanyats al senyor rey don Joan, pare seu de infinida recordació, per la notòria rebel·lió e crim de lesa magestat, per los detenedors e possehidors comesos e perpetrats.

E per ço lo dit senyor rey, senyor e propietari de tota la dita baronia e lochs de aquella, de tota aquella baronia fonch feta donació a don Alfonso de Aragó, fill de aquell, en tant que lo dit don Alfonso, per lo dit títol de donació e qualsevol altre, se dehia senyor de la dita baronia de Arenós, lo qual no pogué haver la possessió de la dita baronia, sinó pagant lo que concordà e pagà la ciutat de València, la qual ab ses pròpies despeses de mà dels rebetles hagué e cobrà e reduhí a la fidelitat de la real magestat la dita baronia de Arenós e lochs de aquella; la qual ciutat de València era detenedora e possehidora de la dita baronia de Arenós, e de la qual pretenia ésser possehidora, tant e tant longament fins fos pagada de les dites despeses.

La qual ciutat de València fonch pagada de tots sos drets de cent mília sous que la dita ciutat de València hagué e rebé, ço és quaranta e cinch mília per mans del noble don Gómez de Figueroa, e cinquanta e cinch mília per mans de micer Miquel Dalmau,

per recuperació e paga dels quals lo dit noble don Gómez, e lo dit micer Dalmau, tenen e posseheixen alguns lochs de la dita baronia.

E axí mateix, lo noble don Gómez de Figueroa té e posseheix lo loch de Toga, per alguns nobles e magnífichs cavallers adquisit e guanyat de mans dels rebetles a obediència del senyor rey, e per títol que del dit loch té de la dita real magestat, ço és del dit senyor rey don Joan; e lo castell e loch e la Pobla de Arenós, són tenguts e possehits per los hereus de mossèn Joan de Vallterra, per rahó de les despeses fetes en conquistar lo dit loch e reduhir aquell a obediència de la real magestat.

E axí tota la dita baronia, per títols de la real magestat, e per les dites despeses fetes per reduhir aquella a obediència, són tengudes e possehides, axí per lo hereu del dit il·lustre don Alfonso de Aragó, com per lo noble don Gómez de Figueroa, com per los hereus del dit mossèn Vallterra, com per lo dit micer Miquel Dalmau. E jatsia los dits detenidors e possehidors per drets de pocioritat;**Error! Marcador no definido.**¹³, en conquistar e reduhir la dita baronia e lochs de aquella a obediència de la magestat del senyor rey se diguen pociors;**Error! Marcador no definido.**¹⁴, emperò no-s pot excloure que los verdaders crehedors, axí per censals com violaris, no hajen a ésser pagats de la dita baronia de Arenós, de la propietat e rendes de aquella, pretenent que per les dites despeses fetes per reduhir a obediència la dita baronia, no poden ésser apartats e separats los dits censals e violaris, de no ésser pagats, majorment com pretenguen dels fruyts e rendes reebuts de la dita baronia e lochs de aquella sien pagades les dites despeses.

E per ço, per part dels dits crehedors, són stades moltes supplicacions en les corts generals, demanant e supplicant de la dita baronia ésser pagats los censals, violaris e pensions de aquells, car pagades les dites despeses, en reduhir a obediència la dita baronia e lochs de aquella havien a ésser pagats los dits censals e violaris. De què la real magestat, havent plena notícia de tot lo dit fet, e dels crèdits e dels greuges posats per causa de aquells e qualsevol confiscació feta de la dita baronia o drets adquirits en aquella, no podia ésser fet en prejuhí dels dits crehedors, qui ans de la dita rebel·lió, qui ja tenien en sequestre la dita baronia, per ésser pagats de sos crèdits, e axí feta inalienable.

Per ço, ab acte de la present cort, usant de plenària potestat e de tot lo que com a rey e senyor pot usar e fer, encara que tinga notícia de la dita baronia e lochs de aquella, ésser alienats e transportats per lo dit rey don Joan, conformant-se ab la justícia, declara, vol e li plau e és content que per los dits crehedors sien pagats docents mília sous, los quals pagats segons serà concordat, sia liurada la dita baronia e lochs de aquella als dits crehedors, en paga e satisfacció dels dits crèdits, e per dar pus clara intel·ligència del fet, és atorgat ab acte de la present cort per la forma següent.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.100.1]

[98] La magestat del senyor rey, de voluntat de la present cort general, e ab acte exprès de aquella, ferma, ordena, proveheix e declara, que ha per bé confiscats e

---

¹³ *pocioritat* 'preferència, preeminència'.

¹⁴ *pociors* 'preferits, preeminents'.

incorporats a si, e a sa real cort, e a cautela de nou confisca e incorpora a si, e a la dita sa cort, les viles e lochs e castells e baronia de Arenós, ço és de Vila Fermosa, Çucayna, Vilamaleffa, Ludient, Toga, Spadella, Vallat, Torrechiva, Arenós e La Pobla, ab tots sos térmens, territoris, jurisdiccions civils e criminals, altes e baixes, meres e mixts imperis, preminències, prerogatives e libertats, rendes, drets, fruyts, emoluments e obvencions de aquells, ab totes les heretats, possessions e coses en aquelles e dins aquelles situades e compreses, ab tot plen domini e senyoria, segons que pus amplament se tenien e possehien, tenir e possehir se devien e podien per don Jacme de Aragó e predecessors de aquell e o qualsevol senyors en e de la dita baronia e lochs, viles, castells sobredits, per la notòria rebel·lió del dit don Jacme de Aragó e dona Elionor, sa muller, e don Jacme, don Joan, don Pedro, dona Elionor, dona Catherina, dona Joana, e altres fills e filles dels dessús dits cònjuges, per qualsevol títols, causes e rahons a ells dessús dits o qualsevol de aquells pertanyents e pertànyer podents, en qualsevol manera; los quals e les quals són situats en regne de València e són limitats, termenats e confrontats, segons se segueix:

E primerament la vila de Vilafermosa affronta ab terres e térmens del loch de Cortes del dit regne de València, e ab terres e térmens del Port de Mingalbo, del regne de Aragó.

Item, lo castell e loch de la Pobla de Arenós affronten ab terres e térmens del dit loch de Cortes, e del loch de Olba, e de Vilanova, e de la Font de la Reyna, e de Pina, del dit regne de València, e de Sant Agostí, aldea de la comunitat de Terol.

Item, lo loch de Torrechiva affronta ab terres e térmens dels lochs de Tormo, e de Torralba, e de Toga, del regne de València.

Item, lo dit loch de Toga affronta ab terres e térmens del loch de Argilita e de Torrechiva, e de Ludient, e de Vallat, del dit regne de València.

Item, lo loch de Spadella affronta ab terres e térmens dels dits lochs de Argelita e de Toga, Ayòder e Fanzara e de la Alcudia, del dit regne de València.

Item, lo loch de Vallat affronta ab terres e térmens dels lochs de Toga e de Spadella, Fanzara, de la Alcúdia e de Argelita, del dit regne de València.

Item, lo loch de Ludient affronta ab terres e térmens de La Alcora, de Lucena, e de Argilita dessús dits.

Item, lo castell e loch de Vilamaleffa affronta ab terres e térmens de Lucena e de Vilafermosa e de Çucayna, dessús dits.

Item, lo loch de Çucayna affronta ab terres e térmens de Vilafermosa e de Aranyol e Montanejos, del dit regne de València.

Volent que lo present acte de cort a sguart de la dita confisfació, sia haüt per sentència de confisfació, com conste a la magestat real notòriament de les causes per les quals és fundada la dita confisfació. E a major cautela, a la present sentència declara ésser cas e loch de confisfació, e axí confisca e incorpora les dites terres, segons dessús és dit, a son patrimoni e corona reals.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.100.2.]

[99] E lo dit senyor, ab acte de la dita present cort, expressament revoca, cassa e anul·la e declara e ha per revocades, casses e nul·les totes e qualsevol donacions,

gràcies, alienacions, vendicions, cessions e transportacions, en qualsevol manera e forma fetes e atorgades per sa magestat, de la dita baronia de Arenós e Vilafermosa, castells, viles e lochs, térmens e territoris, heretats e possessions sobredits, a l'il·lustre don Alfonso de Aragó, fill seu, e o als havent causa de aquell, a don Gómez Suàrez de Figueroa, e a mossèn Berenguer Mercader, e o Anna Elionor, muller de aquell, com a senyors del dit loch de Argelita, e a·n Domingo e a·n Joan Cathalà e a altres qualsevol persones, com a nul·lament e invàlida fetes e atorgades, per ésser stades fetes e atorgades en prejudí e derogació dels crehedors del dit don Jacme e de sa muller, e viles e lochs dessús dits, e per ésser a instància de aquells stats primer offerits e affixes a la cort de la governació de la ciutat e regne de València et alias.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.100.3]

[100] E per semblant, lo dit senyor rey revoca, cassa e anul·la, e o declara ésser nul·les e cassos, ab acte de la dita cort, tots e qualsevol testaments, codicils e últimes disposicions, donacions, cessions, assignacions, resignacions e gràcies, que·s deyen ser fetes e atorgades per la egrègia dona Yolant de Arenós, quondam muller de l'il·lustre don Alfonso de Aragó, quondam duch de Gandia e marquès de Billena, axí a mossèn Joan de Luna, com a·n Pere de Luna, fill de aquell, e o a na Yolant de Tamayo, muller sua e descendents de aquells o havent causa de aquells, com a altres qualsevol, e tots e sengles actes, procehiments e enantaments, en virtut de aquells e de qualsevol de aquells subsegüents, en qualsevol manera, per los quals fos vist ésser-los adquisit o adjudicat per alguna via o manera, títol e rahó, dret algú, axí en possessió com en propietat, com en altra qualsevol manera, podent-se empatchar directament o indirecta, tàcita o expressa, les execucions e drets dels dits crehedors, censalistes e violaristes, tenints e havents specials obligacions, axí sobre los dits castells, viles e lochs, e altres coses sobredites, ab fermes e obligacions o carregaments del dit don Jacme e muller de aquell, e senyors altres sobredits predecessors lurs, com per les universitats e singulars dels dits lochs e viles, ab fermes e licències dels dits senyors. E que tots e cascun dels actes e títols, de qualsevol natura sobredits e designats, sien haüts expressos e kalendats en lo present acte, axí com si de verbo ad verbum en aquella fossen inserts, declarant a cautela los censals de tots aquells crehedors que troben ésser stats pagats de les pensions de lurs censals, e o haver instades les execucions contra lo dit don Jacme, e les dites universitats e qualsevol de aquelles, de cinquanta anys ençà, deure ésser tant solament pagats; los quals parifica e eguala entre sí, sens differència alguna, en dret de prioritat e pocioritat, e tots e qualsevol altres ésser-ne totalment exclusos.

E perquè nenguns dels crehedors de la dita baronia, axí sobre rendes de senyor, com sobre les universitats, de les condicions e qualitats propdites no sien supplantades per ignorància e inadvertència en lurs drets e actions, declara e ordena e mana més lo dit senyor rey, ab acte de la dita cort, que en les ciutats de València e Xàtiva, e vila de Castelló de la Plana, ab veu e públiques crides, haja ésser notificat e intimat, que totes e qualsevol persones tenints censals, violaris o cartes ab responsió de interès en la dita baronia de Arenós, viles e lochs e castells de aquella, axí en rendes de senyors com en les universitats de aquella, hajen a fer exhibició e ocular ostensió dins trenta jorns aprés publicació de les dites crides, e tots sos títols, cartes e actes auctèntichs e fefahents dels

originals carregaments dels dits censals, violaris e cartes de responsió, ab interès de compliment de títols dins la ciutat de València, en mà e poder de aquell o aquells qui en les dites crides seran designats, ab cominació que passat lo dit temps no sien admesos a poder ni deure nenguna cosa demanar, ans tots lurs drets e actions, de aquella hora avant, los sien exclusos.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.100.4]

[101] E lo dit senyor rey, per lo matex acte de cort, de sa certa sciència e de sos drets bé certificat, deliberadament e expressa, ven, transfereix, cedeix e renuncia tota la dita baronia, viles, lochs, castells e térmens, jurisdiccions, drets e rendes, e altres coses totes e sengles dessús dites e designades, e segons dessús confrontades e limitades, e qualsevol dret que a sa senyoria, en les dites coses hagen pertangut e pertanguen, per qualsevol via, manera, títol e rahó, volent aquells sien ací haüts per expressos, designats e kalendats e inserts, de verbo ad verbum, per si e per sos successors qualsevol reys de Aragó e de València, al noble don Joan Centelles, mossèn Joan Pardo, mossèn Luís Crespí Valldaura, mossèn Bernat Almúnia, en son nom propi e com a procurador de Joanot de Sent Feliu, mossèn Joan Olzina, en Bernat de Penaroja, mossèn Vicent Penaroja, mossèn Jacme e mossèn Francesch Penaroja, en Nicolau Pujades, e en Joan Ferragut, e en Loís Collar, notari, procurador del fill e hereu d'en Joan de Vallterra quondam, micer Eximeno Ros, procurador de Jacme Montull de Vilareal, mossèn Luís Joffre, procurador dels hereus de mossèn Frexinet, mossèn Franci Crespí, procurador de mossèn Vicent Fachs e altres, qui aquells reconeixeran après ésser participants en lo pagament del preu de la present venda. Emperò, ab lo càrrech dels censals e violaris que·ls dits crehedors hi han, y açò per preu de dos cents mília sous, moneda reals de València, los quals se han a pagar a la magestat del senyor rey o a qui sa magestat volrà, manarà e ordenarà. E encara més, declara nengunes altres quantitats deure ni poder-se demanar als dits crehedors, compradors, o a la dita baronia, universitats o habitants de aquella, per persones e universitats algunes, en satisfacció de despeses qualsevol fetes en e per la recuperació e detenció dessús dites.

Plau al senyor rey.

Vidit vicecancellarius. [E.100.5]

[102] La qual venda, transportació, cessió e renunciació vol e declara lo dit senyor rey, sia entesa e axí ordenada e estesa per lo protonotari, los presents actes testificant e publicant en la present cort, en franquia de dret de sagell als dits crehedors, compradors, en pública forma liurada, ab totes aquelles clàusules, renunciacions e obligacions que sien cautes e necessàries, e tanta e complida validitat, fermetat de aquella e seguretat dels dits crehedors.

E atorga e dóna facultat lo dit senyor als dits compradors, que per pròpia auctoritat, pagat lo dit preu, puixen pendre's la possessió de la dita baronia, castells, viles e lochs, e coses dessús dites; e mana a pena de deu mília florins dels contrafahents exigidors, que tots e qualsevol alcayts, sotalcayts, batles, justícies, jurats,

alamins;**Error! Marcador no definido.**¹⁵ e officials altres, e als habitants en aquells e aquelles, e qualsevol altres persones a qui se esguarda, en qualsevol manera, no facen ni fer attention ni presumeixquen, ni consenten a aquells dits crehedors contradicció alguna, ans aquella los leixen pendre, e·ls liuren, e presten los sacraments e homenatges de fidelitat que a senyors de aquells se solien prestar, en la pus útil, pertinent e cauta forma que fer-se puga, declarant en lo dit acte, e tots e cascun de aquells ésser delliures e absolts de qualsevol altres juraments e homenatges que prestats haguessen a la ciutat de València, e don Gómes Suàrez de Figueroa e a don Alfonso de Aragó, o qualsevol altre havent causa de aquell, a mossèn Joan de Vallterra quondam, e o a sos hereus o qualsevol altres havent causa o dret de aquells.

E si per la dessús dita forma o manera no·s podia haver la vàcua possessió de la dita baronia, vila, lochs e castells designats de aquella, en tal cars la magestat del senyor rey sia tengut e de present se obliga, mijançant jurament, liurar la possessió de la dita baronia, vila, lochs, castells de aquella, vàcua e expedita als dits crehedors dins terme de vint dies, francament de totes despeses. E sia en facultat dels crehedors elegir aquella via que més volran, lo qual terme córriga de la hora avant que serà feta requesta a hu de sos officials, aquells que los dits crehedors a les dites coses deputar e elegir volran, e elegiran per haver la dita possessió, lo qual oficial o officials encórriguen en pena de deu mília florins, lo contrari fahent.

Plau al senyor rey.

Vidit vicecancellarius. [E.100.6]

[103] E com los dits doscents mília sous, preu de la sobredita venda, se hajen a bestroure e pagar per alguns dels dits crehedors, aquell havent a traure e haver, axí per via de carregaments de censals fahedors sobre los béns propis, com per via de vendes de altres censals seus propis et alias, per poder supplir a la dita quantitat. E no seria deguda cosa ni justa a ells, que a lur càrrech se haguessen a comptar les pensions e pèrdues de aquells.

Per tal, declara e ordena lo dit senyor, per acte de la dita cort, que dels dits doscents mília sous per los sobredits crehedors, preu de la dita baronia, e coses dessús dita, aquells qui·ls pagaran e o en lo pagament de aquells participaran, per la part a cascú contingent, hajen a reebre e haver-ne responsió e just interès, a rahó de quinze mília sous per mil·ler de sous cascun any, de fruyts, rendes, emoluments e obvencions;**Error! Marcador no definido.**¹⁶ e peytes de la baronia, viles e lochs dessús dits, primer e ans de qualsevol altre pagament que de aquells fer se puga. E axí les despeses que fetes auran per rahó de les vendes e carregaments dels censals dessús dits, de nou per ell venedors o carregadors, e après les despeses e salaris dejús designadors e especificadors, e que la demesia;**Error! Marcador no definido.**¹⁷ o resta de les rendes e fruyts e peytes dessús dites, que serà feta deductió de les dites quantitats, se haja a convertir per sou e per liura, entre tots los dits crehedors, per les pensions annualment devedores dels seus censals e violaris que tenen sobre les rendes, axí bé de senyor com sobre les dites universitats.

---

¹⁵ *alamins* 'alcait dels moros'.

¹⁶ *obvencions* 'avantatges eventuais'.

¹⁷ *demesia* 'excès'.

Plau al senyor rey.
Vidit vic. [E.100.7]

[104] E a cautela e encara declarant e discernint, lo dit senyor ab lo sobredit mateix acte de cort, los sobredits don Joan Centelles, mossèn Joan Pardo, mossèn Luís Crespí Valldaura, mossèn Bernat Almúnia, en son nom propri e com a procurador de Joanot de Sanct Feliu, mossèn Joan Olzina, en Bernat de Penaroja, mossèn Vicent, mossèn Jacme e mossèn Francesch Penaroja, en Nicolau Pujades, en Joan Ferragut, e en Luís Collar, notari, procurador del fill e hereu d'en Joan de Vallterra quondam, micer Eximeno Ros, procurador d'en Jacme Montull de Vilareal, mossèn Luís Joffre, procurador dels hereus de mossèn Frexinet, mossèn Franci Crespí, procurador de mossèn Vicent Fachs, crehedors que bestraure e pagar deuen les sobredites quantitats, ésser primers e o pociors per aquelles que qualsevol dels crehedors de la dita baronia, viles, lochs e universitats e singulars de aquella, e dels dits don Jacme e sa muller, e altres senyors predecessors lurs, e per semblant per les pensions corredores per tota aquella quantitat, a rahó de quinze mília sous per mil·ler de sous, los quals a cautela succehir vol e declara, en tots los drets e actions, axí del dit senyor rey com de la dita ciutat, e de l'hereu de mossèn Vallterra e de la comunitat de Terol e altres participants en la conquesta o conquestes de la dita baronia, e per rahó de aquella, e encara de l'il·lustre don Alfonso de Aragó, e de don Gómez de Figueroa, e micer Miquel Dalmau, e per semblant dels hereus succehidors de mossèn Joan, e en Pere de Luna e de na Yolant de Tamayo, e de qualsevol altres persones havents causa de aquells.

Plau al senyor rey.
Vidit vicecancellarius. [E.100.8]

[105] Emperò, entès e declarat que, per tant temps, quant la dita quantitat starà en la manera dessús dita per aquells bestreta e pagada execució, no puixa ésser feta per via alguna en la baronia, viles e lochs sobredits, universitats, habitants e singulars de aquells, per nenguns dels crehedors de qualsevol condició e spècie sien, sinó ab voluntat e consentiment dels crehedors qui hauran bestret la dita quantitat dels dits doscents mília sous dessús dits, axí bé per los crehedors de la dita baronia e lochs de aquella, com de les universitats e aljames dels lochs de aquella.

Enaxí que aquells per haver comprat de la magestat real les dites vila e lochs, e per ésser detenedors e possehidors de aquells, no puixen ésser impetits¹⁸ e demanats, ne en nenguna manera convenguts per les pensions degudes e devedores dels dits censals e violaris.

Plau al senyor rey.
Vidit vicecancellarius. [E.100.9]

[106] E que los crehedors sobredits bestrahen la dita quantitat, e lurs hereus en son cars, e o procuradors de aquells, tots concordantment, hagen poder e facultat segons

---

¹⁸ *impetits* 'inculpats'

que ab lo present acte de cort se los dóna e atorga, que ab auctoritat de aquella puguen vendre e alienar, cedir e transportar la dita baronia, viles, lochs, castells, térmens e coses totes e qualsevol dessús dites, axí entre si com a altres qualsevol persones, conjunctament o departida, en aquella forma e manera que a ells serà vist, puix sia al més donant per mijà de crida pública e encant en la ciutat de València, per trenta dies peremptòriament comptadors, fahedors, ab les designacions generals e particulars de térmens e territoris, e limitacions de mollons, fites e bogues; **Error! Marcador no definido.** ¹⁹e jurisdiccions altes e baixes, civils e criminals, mers e mixtes imperis, preheminiències e prerrogatives, e libertats, ja dessús dits e designats, e o segons pus amplament los senyors de la dita baronia, castells, viles e lochs sobredits tenien, havien e possehien, exercir, tenir, haver, possehir e exercir solien, devien e podien, ab expresse encara reparticions entre les dites viles e lochs o compradors de aquelles, de tots los censals e violaris damunt dits, exemints e liberants los uns dels altres, de tota manera de obligació directa, real, personal o ypothecària, si e com més expedient e vist los serà.

Les quals vendes e particions e actes per aquells fahedors, en virtut del present poder, hajen e tinguen tanta validitat, fermetat e eficàcia, quanta si designadament e expressa en e per lo present acte de cort fossen fets e fetes, e ab auctoritat de aquella, e que los dits crehedors qui de present compren en les dites vendes, alienacions e particions e regoneixences que faran conjunctament o separada, no sien tenguts de evicció, sinó tant solament per lurs fets e contractes propis.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.100.10]

[107] Declara més lo dit senyor, per acte de la dita present cort, tots los crehedors dessús dits, en les rendes, fruyts, drets e emoluments e obvencions a senyor pertanyents les pensions dels quals vénen e incumben a pagar a part de senyor, de la baronia, viles e lochs de aquella, ésser e deure ésser tots entre si eguals en drets e no pociors ne primers uns que altres. E per tant les quantitats procehidores de les rendes e coses sobredites, deure ésser repartides per sou e per liura, segons les ànnes pensions de lurs censals, feta la dessús dita deductió de les pensions del preu dels dits doscents mília, e dels salaris e despeses designats per tots los presents actes, e lo preu o preus de la dita baronia, castells, viles e lochs.

E en cars de venda e vendes fahedores, segons dit és, deure ésser repartides per sou e per liura entre tots los dits crehedors, en rendes de senyor, iuxta los preus de lurs censals e violaris que extincts ni exclusos no sien, per les rahons dessús dites.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.100.11]

[108] E per quant alguns dels dits crehedors, durant la detenció de la dita baronia en mans e poder de la dita ciutat de València, encara abans en temps que aquella stava seqüestrada, ab provisions reals, a instància dels mateixos crehedors, se han fet pagar ab

---

¹⁹ bogues 'fronteres, límits'.

provisions e letres del dit senyor rey algunes quantitats en compte e rata de ses pensions e o propietats de censals e violaris, en evident prejudí dels altres crehedors qui ab aquest no són estats parificats ni igualats.

Per tant, declara lo dit senyor rey semblantment que tots e cascun de aquells hagen a pendre en compte de lurs parts de pensions, tant quant les ne deurà venir, e encara en cars de vendició de la dita baronia, del preu o preus de aquella, feta primer deductió de les propietats dels crèdits de tots los dits crehedors; e si tanta part no·ls ne recaurà ne recaure dels dits preus de les vendes deurà, quant és lo que ells e cascú d'ells reebut hauran, com dit és, comptat sou per liura, per repartició entre tots fahedora, en tal cars hagen a pendre en compte de les sorts principals de lurs censals e violaris aquella demesia, del que per ells reebut sia estat, comptat sou <e> per liura segons les pensions dels dits altres, de manera que sien tots igualats en la dita repartició, e no sia vist ésser avantajats los uns més que·ls altres.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.100.12]

[109] E com les vendes e concòrdies de reparticions de la dita baronia, castells, viles e lochs, e coses dessus designades, puguen reebre, no solament alguna mas encara longa dilació, per moltes causes e respectes de difficultats que occórrer poden en tal negociació, declara per tant la dita magestat del dit senyor rey, ab lo dit present acte de cort, que entretant que les dites vendes e reparticions no seran concordades e fetes, los crehedors bestrahents los dits doscents mília sous, hagen e tinguen lo regiment e administració e procuració de la dita baronia, ab amplíssima e bastant potestat, per si o per substituhits seus, elegint entre ells hu o dos, o los que ben vist los sia, constituhint-los salari cascun any, comptant per prorata del temps que lo dit càrrech tendran, e si bonament concordar no se'n poran, en tal cars, convocats tots los crehedors que bestret hauran la dita quantitat, a instància de qualsevol d'ells , en lo loch per aquell designador, los presents dels qui citats de València seran, en contumàcia dels absents, prestants primer jurament de votar, segons Déus e ses consciències, hagen a fer electió en cascun any de les dites una o dos persones pus sufficients d'ells mateix, per a la dita procuració, que de any en any se hagen a mudar los dits procuradors per la una de les formes dessus dites.

Plau al senyor rey.

Vidit vicecancellarius. [E.100.13]

[110] E que axí lo dit salari, com altres qualsevol salaris de alcayts, oficials e persones aptes, advocats e procuradors elets, despeses útils e necessàries, puixen tatchar e pagar, e fer los dits administradors e regidors e procuradors, qui seran per ses anyades, segons dit és, e que tot ço e quant e qualsevol sia, los haja a ésser admès e pres en compte per los altres crehedors ensemps bestrahents, com dessus és designat, ans e primer de qualsevol altres partides e pagaments, e lo que restarà del reebut, per aquells sia repartit entre tots los crehedors, segons damunt dit és per sou e per liura.

Vidit vic. [E.100.14]

[111] Item, per quant la dita baronia de Arenós e lochs de aquella, són de present detenguts per altri, e és just e rahonable que aquells qui la detenen e posseheixen, puix han a restituhir la possessió de aquella, sien pagats del que degut los és per los vassalls. Per ço proveheix lo dit senyor rey, ab acte de la present cort, que en lo liurament de la possessió de la dita baronia, sien vists e examinats e comptats, quins e quals deutes són deguts a senyor, enaxí que feta verificació dels deutes deguts per los dits vassalls, tots los deutes que seran confessats per los dits vassalls ésser deguts als dits possehidors, o-s mostraran deguts ab cartes públiques, sien a aquells pagats dins temps de sis meses primer vinents per los dits crehedors; e per la dita verificació de deutes fahedora no-s puixa retardar lo liurament de possessió.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.100.15]

[112] Item, per quant los detenedors e possehidors de la dita baronia e lochs de aquella, fàcilment, ultra los dits doscents mília sous que se han a pagar per los dits crehedors, porien demanar despeses o milloraments fets en los dits lochs, axí de augmentació de pobladors com en cases de senyors e altres lochs, orts, camps e vinyes a senyor pertanyents, o altres qualsevol despeses que ells pretenguen haver fet per qualsevol via o rahó, no puixen demanar ne per la dita rahó usar de retenció alguna dels dits lochs, ans tota audiència sobre les dites coses los sia denegada, e per la dita rahó la dita possessió als dits crehedors donadora no-ls sia detardada.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.100.16]

[113] Item, per quant los doscents mília sous se han a pagar, los cent mília sous de comptants, e los altres cent mília en censals bons e segurs, segons que volran los dits crehedors. Per ço, plau al senyor rey que, fet depòsit dels dits cent mília sous o doscents mília sous en poder del governador del regne de València, que de continent sia liurada la possessió de la dita baronia de Arenós als dits crehedors e persones dessús nomenades, als quals, si era fet contrast en la apprehensió de possessió, que en tal cars lo governador o loctinent de aquell, sens algunes despeses dels dits crehedors, a sola instància dels dits crehedors, sens altra coneixença de causa, sia en continent liurada als dits crehedors la possessió vàcua e expedita de la dita baronia e lochs; los quals en poder de la real magestat juren servir lo present capítol, e sien tenguts a les penes damunt dites de deu mília florins, si lo contrari faran.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.100.17]

[114] Item, perquè no seria justa cosa que per alguns dels crehedors sien procurats los fets de tots, e los treballs e despeses redundassen tant solament a càrrech dels procurants, com dit és, les dites coses a utilitat comuna e universal. Per tant proveheix e declara lo dit senyor, per lo mateix acte de cort, que si la dita baronia serà

detenguda per tant temps en poder dels crehedors compradors dessús dits, que de les rendes, drets e emoluments e obvencions de la dita baronia, deduhides les pensions e despeses dels dits doscents mília sous, e los salaris e despeses útils e necessàries dessús designades, basten a major summa. En tal cars, del restant se hagen a pagar les despeses que s'adveraran mijançant jurament per tots los dits crehedors ésser stades per ells fetes, en e per la prosecució dels plets e execucions contra lo dit don Jacme e altres, per rahó de la dita baronia, e dels dits censals e crèdits lurs, col·locant emperò primer en orde les de aquell qui en les presents corts han residit, e en les corts de Sanct Matheu últimament celebrades, residiren per prosecució de les dites coses.

E si serà cars que ans de ésser pagats de les dites rendes e coses, com dit és, la dita baronia seria venuda per los dits crehedors compradors, deduhit lo pagament de les sorts principals dels censals a càrrech de senyor incumbints a pagar, sien de la resta del preu pagats los dessús dits per lo dit orde graduats. E après, feta deductió de les dites despeses, lo que restarà sia con vertit en pagaments de les pensions de aquells, segons dessús és dit e declarat.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.100.18]

[115] Item, declara més avant la magestat del senyor rey, los dits crehedors no deure ni poder demanar quantitats algunes per la primera ni segona conquesta de dita baronia, ni lochs de aquella; axí per la ciutat de València com encara per lo duch, ni per los havents causa de aquell, ni per micer Dalmau, don Gómez de Figueroa, com encara los havents dret per mossèn Vallterra, com encara la comunitat de Terol ni persona altra alguna de qualsevol spècie y condició sien, com no proceheixca de justícia ni rahó alguna, e axí ho declara per lo present acte de cort.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.100.19]

[116] E per quant per los presents capítols és vist ésser fet pagament als dits crehedors dels censals e violaris, que tenen sobre la baronia de Arenós, axí a càrrech de rendes de senyor com de les universitats e aljames, per la venda o vendes fahedora o fahedores per los dits crehedors de la dita baronia e lochs de aquella.

Plau al senyor rey per lo present acte de cort, que no sia fet ni causat prejudí als dits crehedors en les evictions e menysfalliments a aquells promesos per qualsevol persones, en les compres de lurs censals e violaris, o qui en altra qualsevol tinguen regrés²⁰ de evictions e menysfalliments, a les quals evictions e menysfalliments, per lo present acte no sia fet ni causat prejudí algú.

Plau al senyor rey.

Vidit vicecancellarius. [E.100.20]

---

²⁰ *regrés* 'dret de reclamar jurídicament'.

[117] Item, com ab acte de la present cort sia dada facultat als dits crehedors, pagats los doscents mília sous , aquells qui·ls pagaran e o participaran, ésser primers e pociors en la dita baronia, regiment e administració de aquella.

Per ço, vol lo senyor rey, ab acte de la present cort, que los dits crehedors qui pagaran los dits doscents mília sous , tinguen los dits drets e senyoria. E cascun crehedors qui volrà contribuir en paga dels doscents mília sous , per la quantitat que pagarà, tinga los dits drets, puix, emperò, pague set mília cinchcents sous e de aquí ensús, per lo que li tocarà per sou e per liura, e no menys en la propietat dels dits doscents mília sous , egualant-se, si volrà, ab los dits crehedors qui hauran pagat; e açò dins sexanta dies après feta la crida.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.100.21]

[118] Més avant, plau a la magestat del dit alt senyor rey, e vol expressament, que al temps que los diners dessús dits, preu de la dita baronia, sien pagats e deposats en la forma que per los presents capítols és ja dispost e ordenat, que de fet als dits crehedors senyors de la dita baronia los sien liurats tots los títols, drets e actions, si alguns seran o tendran, los qui primer aquella baronia tenien e possehien e lochs de aquella, axí per lo dit il·lustríssimo don Alfonso o havents causa de aquells, micer Miquel Dalmau com per don Gómez de Figueroa, e los hereus de mossèn Vallterra, e o altres qualsevol havent dret algú, los quals dits títols e cartes hagen a recuperar los oficials de sa altesa, e liurar-los als dits crehedors, com dit és, e per haver e restituhir aquells puixen ésser compel·lits e forçats per los dits oficials.

Plau al senyor rey.

Vidit vicecancellarius. [E.100.22]

[119] E la prefata magestat del senyor rey, semblantment, a major cautela, ab acte de la present cort e de voluntat de aquella, si e en quant fos o sia mester de plenitut de sa real e suprema potestat, suppleix tots e qualsevol defectes que sien en los actes dessús dits e coses en aquells e qualsevol de aquells contengudes, e o en cascun de aquells a tota e complida fermetat e validitat de aquells, e a seguretat dels dits crehedors e o de aquells que se esguarda e pertany pertànyer o sguardar-se pot, conjunctament o departida, en alguna manera, no obstant qualsevol furs, actes de cort, pramàtiques sancions²¹, privilegis, usos, costums e libertats del sobredit regne de València, lo contrari o altrament disponents en alguna manera, als quals e a les quals lo dit senyor, de voluntat expressa de la dita cort, quant a les dites coses e a cascuna de aquelles, vol, dispon e ordena expressament, de voluntat e consentiment de la dita cort, ésser derogat tant solament per aquesta vegada.

E si alguns dubtes e altercacions o qüestions insurtien; **Error! Marcador no definido.**²² dels presents capítols, que hagen mester declaració, interpretació alguna que aquella se faça o se haja de fer declarar e interpretar, a tota utilitat, profit e salvetat dels

---

²¹ *pramàtiques sancions* 'decrets emanats de l'autoritat reial amb força de llei fonamental'.

²² *insurtien* 'provenien, es derivaven'.

dits crehedors e detenedors de la dita baronia, e no en altra manera alguna, com si expressament, de verbo ad verbum, fos dit, exprimit²³ e declarat e specificat a tota utilitat e profit dels dits crehedors.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.100.23]

[120] E promet lo dit senyor rey, per si e per los successors seus reys, en sa bona real fe, e jura a nostre senyor Déu, sobre la creu e los sancts quatre evangelis per ses pròpies mans tocats, que farà, curarà e darà obra, ab acabament que les coses totes e sengles en los presents capítols e en cascú de aquells contengudes, seran servades e complides e a degut effecte deduhides, e aquelles e a alguna de aquelles no contravenrà ni contrafarà, contravenir o contrafer farà, ne consentirà directament ni indirecta, tàcita ne expressa, per alguna via, causa, manera o rahó, e haurà aquelles per fermes e agradables, sots obligació dels béns de la règia cort.

E plau al dit senyor rey que si algun empaig o contradicció era fet en les dites coses, per los quals lo contengut en lo present acte de cort no fos executat, e o portat a execució, que los clavaris e receptors del donatiu e oferta fets a sa excel·lència, no sien tenguts pagar o donar les dites quantitats, fins que les dites coses sien ab tot effecte executades e complides.

Plau al senyor rey.

Vidit vic.

Yo el rey. [E.100.24]

Oferta feta a la magestat del senyor rey per los tres braços del regne de València, ço és ecclesiàstich, militar e real, contenguda en los capítols següents:

Excel·lentíssimo senyor:

Los tres braços de la cort de vostre regne de València, regraciant a vostra altesa la proposició per aquella feta en la ciutat de Tاراçona, sots kalendari de dotze del mes de febrer de l'any mil quatre cents huytanta quatre, per la qual se mostra la gran affectió e voler que vostra excel·lència ha haüt e ha al dit vostre regne, volent entendre ab gran cura e diligència en lo ben avenir de aquell, e fer rahó a vostres súbdits e vassalls, e conservar-los en justícia, jatsia la dita cort no sia huy en punt de pendre fi e conclusió, com encara resten moltes coses a provehir, confiant emperò de la virtuosíssima proferta per vostra altesa a la dita cort feta, offerint que en breu temps les dites coses seran per vostra magestat benignament provehides. Attenent que lo temps ne loch no comporta que vostra real persona puixa de present aturar en lo present regne de València, per los grans affers e arduus negocis que a aquella ocorren de anar en Castella, e posat que vós, excel·lentíssimo senyor, en la dita vostra proposició no sia stada demanada subvenció, ajuda o servir algú de diners, vehent, emperò, los dits tres braços la execució de la affectió en la dita proposició demostrada, e vehent encara que vostra real magestat, de continu, fa grandíssimes despeses en actes virtuosos e de gran cathòlich e

---

²³ *exprimit* 'expressat'.

potentíssim rey e senyor, debel·lant los enemichs de la sancta fe cathòlica e stirpant la secta mahomètica, en manera que lo nom de Jesús, Salvador nostre, sia tots temps reverit e exalçat per tot lo món, e encara fehent altres actes dignes de grandíssima laor e de indelible memòria, dien los dits tres braços que jatsia ells no y sien tenguts a fer lo servir, do e subvenció dejús expressats, mas de lur bon grat e mera liberalitat, ab e sots expresses condicions e salvetats, e no sens aquelles que per la present oferta e subvenció no sia o puixa ésser fet prejudí algú a furs o privilegis e libertats del regne, ne puixa ésser tret en sdevenidor a ús ne conseqüència; **Error! Marcador no definido.**²⁴ e ab expressa condició e protestació, si vós, senyor, atorgareu los capítols e ordinacions dejús inserts, e en aquesta manera e no en altra, nec alias, offiren de bon grat a vós, senyor, cent vint e cinch mília liures, moneda reals de València, pagadores en lo temps que dejús seran designats, de les quals cent vint e cinch mília liures sien donades e dóna la dita cort a vostra real magestat setanta cinch mília liures, pagadores e smerçadores en la forma e per los temps dejús scrits. E les restants cinquanta mília liures sien convertides en satisfactió e paga dels interessats, agreujats dejús scrits, e en los treballants en la present cort, segons los serà tatchat per les persones dejús scrites.

Plau al senyor rey.

De la Cavalleria.

[121] E primerament los dits tres braços, per quant vostra real magestat, per les moltes alienacions, gràcies, municències e despeses que han fetes los reys predecessors de aquella, dels drets, rendes e coses de son real patrimoni en lo present regne de València, no té tals reebudes en aquell, per les quals puixa occórrer a les necessitats de vostres súbdits e vassalls, qui desigen servir aquella. E perquè vostra real excel·lència contínuament se recorde dels regnícoles del dit vostre regne, an acordat que lo dessús dit servir e do a vostra magestat offert, se faça en la forma següent: ço és que sien comprats cent mília sous censals, carregats sobre lo general del regne de València, e sobre la ciutat de València, e sobre les vostres ciutats e viles del present regne, enaxí que del dit general sien quitats tants sous censals com sobre aquell tendran los qui no són habitants e domiciliats en lo present regne de València. E que per los deputats del general del dit regne ne sia fet quitament als possehidors de aquells, e carregament a vostra real magestat, als quals dits deputats, per acte de la present cort, los dits tres braços donen pleníssima potestat per a fer los dits quitaments e carregaments.

E axí mateix, per los jurats de la ciutat de València sia fet quitament de tants sous censals com hi tenen carregats singulars del dit regne, qui no sien de la contribució de aquell, e dels ecclesiàstichs, e après de aquelles persones que tenen de dotze mília sous ensús de renda sobre la dita ciutat. Enaxí, emperò, que los censals carregadors sobre lo dit general e ciutat se carreguen a vostra magestat, a rahó de quinze mília sous per miller, e no en major ne menor preu.

E per lo semblant sien comprats censals de aquells que fan les ciutats e viles de vostra altesa en lo present regne de València, al dit preu o for, fins que tota la quantitat

---

²⁴ (*traure*) a ús i en conseqüència 'establir un precedent'. Aquesta fórmula de cautela és aplicada sovint en el nostre text.

que s'esmerçarà e·s deurà esmerçar prenga summa dels dits cent mília sous censals, rendals e annuals, en pensió, e la propietat de setanta cinch mília liures moneda de València; les quals quantitats, axí en annual pensió com propietat de aquella, sia perpetuament de vós, senyor, e de vostres successors reys de Aragó e de València, e de la corona real de Aragó e de València inalienables. Enaxí que per vós, senyor, ne per los dits vostres successors reys, no·s puixen les propietats de aquells vendre, alienar e transportar e transferir, en tot o en alguna part, poca o molta, directament o indirecta, en alguna persona, col·legi o loch, per qualsevol causa, manera o rahó, o per qualsevol necessitat, poca o molta, urgent o necessària que sia, o tinga vostra real persona o vostres successors reys, e perquè de aquells succeheixca lo que de present volen los dits tres braços de la present cort, e la qual prohibició de no alienar dure perpetuament quant a les dites propietats dels dits cent mília sous, com dit és, e o de les pensions, segons dejús se dirà.

Plau al senyor rey.

Vidit vicecancellarius. [E.101.1]

[122] Item, senyor, offiren los dits tres braços les dites quantitats, ço és los dits cent mília sous censals, enaxí e no en altra manera, que de les pensions annuals de aquells, vostra real magestat ne haja a distribuhir, assignar e consignar en pagaments de quitacions o salaris donadors a persones naturals del present vostre regne de València; los quals vostra real altesa pendrà e volrà pendre en son servir, axí per a consell com per altres qualsevol servituts, a les quals vostra real altesa los volrà e destinarà, en aquelles, emperò, persones del dit regne, que vostra real altesa volrà e elegirà, enaxí que lo que serà consignat per vostra magestat a les dites persones del regne de València, prenga summa almenys de cinquanta mília sous.

E de les pensions dels altres cinquanta mília sous, puixa vostra magestat assignar e distribuhir en aquelles dites persones del dit regne, o altres qualsevol, o en altres coses a vostra real altesa ben vistes, e com volrà e elegirà a son real àrbitre. La qual distribució faça e haja fer vostra real magestat, a temps o a vida, puix perpetuament no passen en algú, sinó tant com aquell a qui serà consignat viurà, o a vostra real magestat plaurà. Enaxí que morint o revocat lo beneplàcit de vostra altesa, se haja a distribuhir e assignar en altres persones, com dit és, enaxí que les dites pensions resten en vostra real corona, com dit és, perpetuus, inalienables e inseparables de aquella, axí com dit és, de la propietat. E lo present capítol haja loch no sols en vostra real persona, mas en vostres successors reys de Aragó e de València.

Plau al senyor rey.

De la Cavalleria. [E.101.2]

[123] Item, que si serà cars que los dits censals comprats o carregadors a o per vostra real altesa, fins en la dita quantitat de les dites setanta cinch mília liures, se luÿran e quitaran en tot o en part, en tal cars los preus de tals censals, en cars de luÿció e quitament, se hajen a metre en poder del clavari dels diputats del present regne de València, perquè en continent sien reesmerçats en altres censals sobre lo dit general, o ciutats o viles reals del regne de València, segons dessús dit és, e açò a sola requesta de

vostre batle general del dit regne, enaxí que lo dit reesmerç no·s puixa detardar, puix hi haja loch tut; **Error! Marcador no definido.**²⁵ e segur, tal com dessús dit és, per lo dit batle general destinat o destinador. E açò se faça tantes vegades quantes seran quitats los dits censal o censals.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.101.3]

[124] Item, per donar forma al dit pagament de les quantitats de cent vinch y cinch mília liures dessús offertes, los dits tres braços offiren aquelles en aquesta manera e no en altra, ço és que s'exhegeixquen les pecúnies en cinch anys continuus, e contínuament comptadors del dia de la present oferta en avant, e no abans ni en altra manera, ço és vint y cinch mília liures cascun any, enaxí que exegides les dites vint e cinch mília liures en lo primer any, les quinze mília liures sien per a vós, senyor, en paga rata de les dites setanta cinch mília liures, esmerçadores en continent que seran reebudes en censals, com dessús dit és; e les deu mília liures sien repartides entre los dits treballants e officials de la dita cort, axí com seran per los tatchadors dels tres braços tatchades, e de allí avant, en cascun any, fins que los cinch anys sien finits, les deu mília liures sien compartides en los dits interessats e agreujats per sou e per liura. E les dites quinze mília liures sien convertides en esmerços per a vós, senyor, com dit és.

Plau al senyor rey.

Vidit vicecancellarius. [E.101.4]

[125] E perquè ab tota realitat e tot effecte, les dites quantitats sien convertides en les coses dessús dites, los tres braços, per acte de la present cort, offiren les dites quantitats en aquesta manera e no en altra: que les persones eletes per los dits tres braços, cascun any exhegeixquen les dites vint y cinch mília liures, e aquelles realment deposen en poder dels clavaris que han elet los dits tres braços, o en poder de aquell de ells del qual se concordaran. Los quals distribuixquen les dites quantitats en les coses dessús dites, e no en altres ne en altra manera del que dessús és dit; enaxí que vós, senyor, ni algun official vostre, ne altre qualsevol o havent commissió de vós, no·n puixa; **Error! Marcador no definido.**²⁶ res pendre ni demanar, ne en altres coses convertir ni manar convertir ni puixau en les dites pecúnies tocar, ans los dits exegidors e los clavaris presten sagrament e homenatge solemniament, en mans e poder de aquell official davant lo qual ne seran requests de fer e complir les dites coses, e que s'obliguen no contravenir a aquelles, ans que sien admeses a poder exhigir e reebre les dites quantitats. Enaxí que si feyen lo contrari, ho paguen del seu propi. En tant que si per vós, senyor, los era manat lo contrari, per no obehir a vostres reals manaments o de vostres officials, no sien encorreguts en pena alguna.

E si en algú dels dits cinch anys era fet lo contrari, per als anys següents, vós, senyor, no pugau reebre quantitat alguna, mas cesse la dita exactió en les quantitats que a vostra real magestat se deuen distribuhir, segons dessús dit és, e cesse lo dit donatiu

---

²⁵ *tut* 'protegit'.

²⁶ L'original diu *puixan*, errada per «puixau»; vegeu l'oració que segueix; «ni puixau en les dites pecúnies tocar».

quant a vós, senyor, e los dits braços resten desobligats perpetuament de la present offera, en sguart del que vós, senyor, ne deveu haver.

E per attendre e complir les dites coses, los dits clavaris sien tenguts donar sufficients fermances e principals obligats. Enaxí, emperò, que los dits clavaris no puixen liurar o pagar pecúnia alguna a les persones interessades, e a les quals és stat tatchat per vostra magestat, que són les dejús scrites, sens intervenció del mestre racional de la cort vostra en regne de València, perquè aquell faça fer cautela sufficient e bastant a indemnitat de vostra altesa e de la vostra cort.

Enaxí que si sens convocar lo dit mestre racional, algun pagament se feya, los dits clavaris ho paguen de propi; açò entès que, en cascuna paga que-s farà, se ferme àpoca del que rebrà cascú en paga rata del que deu haver. E en la última paga que cascú rebrà, a compliment del que deu haver, sien haguts per renunciats los greuges e demandes contra vós, senyor, posades, e totes les actions extinctes de aquell o aquells que complidament seran estats pagats de les quantitats que·ls són tatchades, axí en tal manera que en juhí ni fora juhí no puguen demanar cosa alguna a vós, senyor, ni a vostre fisch, imposant-los sobre allò, ara per lavors, perpetual callament.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.101.5]

[126] Item, senyor, per dar expedició a la exactió de les pecúnies e quantitats que són offeretes, los dits tres braços han deliberat les dites pecúnies se exhigeixquen per número de cases de tot lo regne, ço és per sisa avenguda, enaxí que sien fetes de quinze fins en vint mans de persones o cases, lo número o quantitat de les quals mans hajen a fer los tatchadors elets per los dits tres braços, com bé e pus egualment vist los serà. Enaxí que per la forma que a ells serà vista, sien de les persones e cases per ells tatchades, exhigides les dites quantitats.

E de present elegeixen per tatchadors les persones següents, ço és per lo braç ecclesiàstich micer Francés Prats, frare García de Marzilla, don Jordi Centelles, frare Ramon Ciscar, don Joan d'Íxer e mossèn Miquel Bataller; e per lo braç militar lo comte de Cocentayna, lo vezcomte de Chelva, don Pedro de Moncada, don Joan de Cardona, don Gaspar de Castellví, don Baltazar Ladró, don Joan Çanoguera, don Anrich de Rocafull, don Loís Ladró, mossèn Loís Crespí Valldaura, don Joan del Milà, Enrich de Montagut, don Franci de Monpalau, mossèn Antoni Loar, mossèn Joan Pardo, Miquel Joan de Soler, don Jener Rabaça de Perellós, mossèn Joan Despuig, mossèn Joan de Rocamora, mossèn Joan Sagra, en Perot Joffre de Loris, mossèn Joan Roca, mossèn Perot de Castellví, mossèn Franci Crespí, mossèn Pere Ramon de Monsoriu, mossèn Perot Semboy, mossèn Gracià de Monsoriu, mossèn Cosme de Vilarasa, mossèn Loís de Fenollet, mossèn Loís Joan, mossèn Loís Joffre per mossèn Ot de Borja, don Pero Maça de Liçana e de Cornell; e per les ciutats e viles reals, en Berenguer Martí de Torres, en Francesch Miró Valleriola, en Joan de Gallach, en Jaume Bou, en Franci Granulles, en Bernat de Penaroja, en Loís Alpicat, en Joan Alegre, micer Andreu Sart, en Berthomeu Abat; per València micer Eximeno Ros, en Joan Peres, en Jaume Pasqual, en Loís Collar, en Bernat Tordera e en Bernat Darrio; los quals tatchadors hajen poder de tatchar quals cases deuen ésser compreses e numerades, e causes de compartir les

quantitats a vostra altesa offeretes, enaxí que lo que per ells serà fet, sia axí executat e deduhit a efecte e deguda execució, tota excepció o rahó en contrari a part posada.

Plau al senyor rey.

De la Cavalleria. [E.101.6]

[127] Item, los dits tres braços fan clavaris, qui tinguen, reeben e conserven les pecúnies que seran exhigides per causa de la present oferta, e distribueixquen aquella aquells, segons dessús dit és, als quals dits clavaris en fer e exercir les dites coses, vostra magestat e tota la cort done son poder, loch e veus, los quals clavaris són los següents: per la sglésia micer Francesch Prats, frare García de Marzilla, don Jordi Centelles, frare Ramon Ciscar, don Joan d'Íxer e mossèn Miquell Bataller. E per lo braç militar don Pero Maça de Liçana, don Loís de Vilanova, mossèn Loís Crespí, mossèn Bernat Almúnia. E per les ciutats e viles reals, en Berenguer Martí de Torres, en Francesch Miró Valeriola. Per València micer Eximeno Ros, en Joan Pérez, en Jaume Pascual, en Loís Collar, en Bernat Tordera, e en Bernat Dassió.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.101.7]

[128] Item, que los dits tatchadors e clavaris, cascú per a fer e exercir son offici, hagen poder sufficient de vós, senyor, per acte de la present cort, de provehir que sien fetes execucions contra los recusants e no volents pagar a e lur offici obtemperar; enaxí que lo que per ells serà provehit e manat fer, sia executat per qualsevol porter o porters de vostra altesa, a qui serà per aquells provehit e manat. E si mester serà haver e obtenir auxili del portantveus de governador del present regne, o loctinent general de aquell, o de altres qualsevol oficials de vostra altesa en lo present regne, los sia donat e no denegat per alguna via, causa, manera o rahó, imposant grans penes als dits vostres oficials que axí ho facen.

Plau al senyor rey.

De la Cavalleria. [E.101.8]

[129] Item, senyor, la dita oferta fan los dits tres braços, ab tal condició e no en altra manera, que totes les coses e sengles de aquelles, en aquella contengudes, sien inviolablement observades a la letra, e sens subintel·lecte; **Error! Marcador no definido.**²⁷ algú, mas planament, segons a sa enteniment és contengut en aquella, sens interpretació o glosa alguna. E si interpretació alguna de paraula se havia a fer, la hagen a fer dos per vós, senyor, dos ecclesiàstichs, dos militars, e dos per les ciutats e viles reals, puix sien de les persones del dit poder eligidores per sort los dels braços, e los vostres per vós, senyor.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.101.9]

---

²⁷ *subintel·lecte* 'segona intenció'

[130] Item, que tot lo que provehiran los clavaris elets per los dits braços, o aquelles persones qui seran eletes per a exhigir e distribuhir les pecúnies procedidores per a la dita oferta, sien executades axí com per ells serà provehit, e açò per pròpia auctoritat e en nom e veus de vostra magestat, e de tota la cort, enaxí que al que serà provehit per aquells, no puga ésser donat empaig algú, o impediment, per vós, senyor, ne per los officials vostres, directament o indirecta; e si lo contrari era fet o attentat, no sia de algun efecte, ans cesse e no haja loch la dita proferta, com los dits tres braços entenguen fer e han fet aquella, ab aquesta condició que aquella sia executada e deduhida a efecte e real execució per los dits tres braços e o per les persones eletes per los dits tres braços, e qui lo dit poder han de exhigir e distribuhir les dites pecúnies, e en altra manera no la volen ne entenen haver feta.

Enaxí que elegeixen de present setze persones, ço és per vós, senyor, en Joan Ram, scrivà mestre racional, en Berenguer Mercader, loctinent de batle general, mossèn Jaume Rossell, assessor del governador, micer Miquel Dalmau, advocat fiscal. Per la sglésia micer Francesch Prats, frare García de Marzilla, don Jordi Centelles, frare Ramon Ciscar. Per lo braç militar mossèn Pere Exarch, Jerònim de Vich, mossèn Jerònim Jolià, Miquel Joan Lopis de Pomar. E per les ciutats e viles reals en Loís Alpícat, en Franci Granulles. Per València en Joan Pérez, e en Bernat d'Assió per les viles reals, les quals persones sien appellats comptadors, per a exhigir los comptes dels clavaris e de tots los qui hauran administrat les pecúnies de la present oferta.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.101.10]

[131] Les persones qui han a ésser satisfetes e pagades per vós, senyor, de les pecúnies procedidores de la dita oferta, e a les quals és stat per vós, senyor, o per los àrbitres elets per vostra altesa, e per la cort, sentenciat e declarat deure ésser pagats, són los següents:

Dona Ysabel, muller del noble don Loís de Vilanova, per legat fet per la reyna dona Maria.

Item, a la noble dona Beatriu de Montagut, donzella, per dita rahó.

Item, Ana [en blanc], muller de mossèn Gilabert Ferrer, alias Cifre, per dita rahó.

Item, a mossèn Sagra, per dita rahó.

Item, a la viuda muller de mossèn Loís de Castellví quondam, cavaller, alias Monpalaua,²⁸ per la dita rahó.

Item, a na Leonarda de Castro, per la dita rahó.

Item, a na Serena, muller de Berthomeu Serena, per la dita rahó.

Item, a les filles de mestre Radio, mullers dels Balaguers, per la dita rahó.

Item, a l'hereu d'en Pere Serena.

Item, a don Pedro de Moncada, per la sal.

Item, a don Joffre de Borja, per la dita rahó.

---

²⁸ A l'original *Monpalana*; és , però, «Monpalaua», com surt en l'esment posterior d'aquest mateix document.

Item, a don Loís Ladró, per la dita rahó e altres.

Item, Ana Maria Pujades e de Montagut, muller de mossèn Loís de Montagut, per deute causat per lo senyor rey don Joan, de immortal memòria.

Item, a frare Ramon Ciscar, comanador de Torrent, per la dita rahó.

Item, al comte de Cocentayna, per la dita rahó.

Item, a don Pero Maça de Liçana, per los drets que té en Albayda.

Item, a don Joan de Cardona.

Item, a mossèn Perot de Castellví, senyor de Carlet, e a don Joan de Montagut.

Item, a mossèn Joan Roca, per la batlia de Oriola.

Item, a·n Montagut de Montagut, per deute del senyor rey don Joan.

Item, a·n Gracià de Agramunt, per la dita rahó.

Item, a mossèn Pere Exarch, per la dita rahó.

Item, a·n Nicolau Joffre, per la dita rahó.

Item, a don Joan Çanoguera.

Item, a don Ramon Castellà, per la dita rahó.

Item, a la reverent abadessa de la Trinitat, per legat de la reyna dona Maria.

Item, a mossèn Franci Jardí de Menaguerra.

Item, als que posseheixen la baronia de Arenós.

Item, a mossèn Gracià de Monsoriu.

Item, a mossèn Gaspar de Castellví.

Item, a·n Gómez de Daroca, ciutadà de Oriola.

Item, a mossèn Antoni Joan.

Item, als hereus de mossèn Bonastre.

Item, a mossèn Francés Joan de Vilanova.

Item, a la ciutat de València.

Item, al compte de Oliva.

Item, als hereus de mossèn Gaspar Fabra.

Item, a·n Lopis de Fenollet.

Item, al duch de Vilafermosa.

Item, a mossèn Loís Ferrer.

Item, al visrey de Mallorques.

Item, a mossèn Joan de Vilarasa.

Ço és a cascú dels nomenats dessús, les quantitats en hun memorial, en hun full de paper continuat designades, e per vós, senyor, al protonotari donat e manat, a conseqüència dels presents actes continuar.

Enaxí que tots los dessús primer nomenats sien pagats de les quantitats a ells e cascun d'èls tatchades e declarades, segons lo dit memorial, de tot lo que·ls és degut, comptant per anyades, segons dessús dit és, e après sien pagats la ciutat de València e los qui après de aquella dessús en orde són nomenats. Lo qual memorial és del tenor següent:

Les quantitats següents mana e provehex la magestat del senyor rey ésser donades e pagades a les persones dejús scrites, agreujades e contengudes e nomenades en la oferta e acte de cort en lo dia present publicats per la prefata magestat real en la cort.

E primerament a la dita noble dona Ysabel, muller del noble don Loís de Vilanova, per legat fet per la reyna dona Maria, quatre mília cinchcentes liures.

E la dita noble dona Beatriu de Montagut, donzella, per la dita rahó, mil cinchcentes liures.

E a la dita noble dona Beatriu de Montagut, donzella, per la dita rahó mil cinchcentes liures.

E a la dita na [en blanc], muller de mossèn Gilabert Ferrer, alias Cifre, per dita rahó mil liures.

E al dit mossèn Sagra, per dita rahó mil liures.

E a la dita viuda, muller de mossèn Luís de Castellví quondam cavaller, alias Monpalaua, per la dita rahó cinchcentes liures.

E a la dita na Leonarda de Castro, per la dita rahó trescentes liures.

E a la dita na Serena, muller d'en Berthomeu Serena, per la dita rahó, doscentes cinquanta liures.

E a les dites filles de mestre Radio, mullers dels Balaguers, per la dita rahó, doscentes vint y cinch liures.

E al dit hereu d'en Pere Serena, cent liures.

E al dit don Pedro de Moncada, per la sal, setcentes cinquanta liures.

E al dit don Joffre de Borja, per la dita rahó setcentes cinquanta liures.

E a la dita na Maria Pujades e de Montagut, muller de mossèn Loís de Montagut, per deute causat per lo senyor rey don Joan, de immortal memòria, mil liures.

E al dit frare Ramon Ciscar, comanador de Torrent, per la dita rahó mil cinchcentes liures.

E al comte de Cocentayna, per la dita rahó, mil cinchcentes liures.

E a don Pero Maça de Liçana, per los drets que té en Albayda quatre mília cinchcentes liures.

E al dit don Joan de Cardona mil liures.

E al dit mossèn Perot de Castellví, doscentes liures.

E al dit senyor de Carlet e Alcúdia doscentes liures.

E al dit mossèn Joan Roca, per la batlia de Oriola mil liures.

E al dit Montagut de Montagut, per deute del senyor rey don Joan, trescentes setanta cinch liures.

E al dit Gracià de Agramunt, per la dita rahó, cent cinquanta liures.

E als dits hereus de mossèn Bonastre, doscentes cinquanta liures.

E al dit mossèn Pere Exarch, per la dita rahó, mil cinchcentes liures.

E al dit en Nicolau Joffre, per la dita rahó quatrecentes liures.

E al dit don Joan Çanoguera, trescentes liures.

E al dit don Loís Ladró, per la dita rahó e altres, huytcentes liures.

E al dit don Ramón de Castellà, per la dita rahó cinchcentes liures.

E al dit mossèn Franci Jardí de Menaguerra, trescentes liures.

E a la dita reverent abadessa de la Trinitat, per legat de la reyna dona Maria, mil cinchcentes liures.

E al dit mossèn Joan de Vallterra, per lo castell de Arenós, mil liures.

E al dit micer Dalmau, per lo que li fall e deu haver de la baronia, dos mília y cinchcentes liures.

E al dit mossèn Gracià de Monsoriu, cent cinquanta liures.

E al dit mossèn Gaspar de Castellví, vint y cinch liures.

E al dit Gómez Daroca, ciutadà de Oriola, cinquanta liures.

E al dit mossèn Francesch Joan de Vilanova, cinchcentes liures.

E per les despeses de la cort deu mília liures.

Les quals quantitats prenen summa de quaranta dos mília cent vint e cinch liures; e la restant quantitat a compliment de cinquanta mília liures, que és set mília huytcentes setanta cinch liures, se ha de donar a certs interessats que sa altesa té en memorial, per a poder satisfer aquells.

Plau al senyor rey.

De la Cavalleria, vic. [E.101.11]

[132] Item, que vós senyor, maneü expedir per furs e actes de la present cort, les ordinacions que són estades fetes e concordades per tots los tres braços de la present cort, e ab vós, senyor, e o per vostra altesa ab los officials de aquella elets en lo present poder; los quals furs e actes de cort e tots los actes que en la present jornada de trenta hu de juliol són fets e que-s faran en après sien donats, liurats e expedits per vostre protonotari, franchs de dret de sagell, e ab tot compliment com en semblants actes de cort és necessari.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.101.12]

[133] La present proferta los dits tres braços fan a vostra magestat, de mera e líbera voluntat, e no perquè y sien tenguts, com dessús dit és, sens derogació, alteració e prejudí dels furs, privilegis, usos e bons costums del present vostre regne de València e dels privilegis e libertats en univers e singular a tots los regnícoles de aquell pertanyents, enaxí que per los presents actes ne altres en contrari fets e fahedors, no·ls sia en res derogat, mas aquells romanents en ses forces e valor, per aquesta vegada tan solament, fan e entenen haver fet la present proferta, e tot lo que és capitulat en aquella. Enaxí que no sia ni puixa ésser tret en conseqüència en sdevenidor, en prejudí, derogació o alteració en res, ni per res, dels drets del dit regne.

Supplicant aquella la dita oferta, com posada és per vostra magestat, sia benignament acceptada ab salvetat expressa de tots los drets dessús dits e altres que dir e nomenar se puixen fahent per aquella, de la qual salvetat ne mane vostra altesa ésser-ne feta carta pública.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.1

01.13]

[134] E com, senyor molt excel·lent, fent-se per la cort tal servir e oferta, és acostumat per los reys predecessors de vostra real magestat fer absolució general en la forma en les altres profertes e semblants donatius contenguda. Supliquen per ço los dits tres braços consemblant absolució de les acostumades los sia feta.

Plau al senyor rey.

Vidit vic. [E.101.14]

[135] Noresmenys, senyor molt excel·lent, entenen e volen haver feta la present proferta los dits tres braços, ab condició e salvetat expressa que per vós, senyor, sia tenguda e observada la concòrdia entre vostra altesa, de huna part, e los crehedors de la baronia de Arenós, de la part altra, de la qual és estat fet acte de cort publicat en la present jornada, poch abans de la present proferta. A la qual capitulació los dits tres braços se refiren, volent-ho haver dit segons en aquella és contengut.

Enaxí que, pagats los doscents mília sous, en la dita concòrdia specificats realment e de fet, sia donada la possessió de la dita baronia ab tota integritat, axí e segons en los dits capítols és contengut y specificat. E si no era fet, los clavaris e rebedors de les pecúnies de la dita oferta cessen liurar les quantitats que exigides hauran, segons dessús és contengut, volent haver ací per insertats los dits capítols, axí com si «de verbo ad verbum» fossen insertats.

Plau al senyor rey.

De la Cavalleria. [E.101.15]

[136] Item, per quant en la ciutat de Tاراçona fonch feta electió de tractadors e examinadors de la present cort, e de present són estats fets tatchadors, clavaris e hoýdors de comptes; volen los dits tres braços que tots los dits examinadors, tractadors, tatchadors, clavaris, e hoýdors de comptes hajen lurs salaris egualment. Enaxí que en cas que algú dels elets tingués o tinga dos o tres dels dits officis, no puixa haver sinó hun salari tant solament.

Enaxí, emperò, que los dits salaris no sien donats sinó a aquells del dit braç militar, que en lo dia que-s fa la present oferta, seran en la present ciutat de Oriola per si o per son subdelegat. Enaxí que tots los tatchadors de tots los tres braços hajen a tatchar los salaris dels dessús dits examinadors, tractadors, clavaris, hoýdors de comptes o tatchadors elets per la dita cort. E los altres officials del senyor rey e los treballants en la negociació de la present cort, en aquesta manera, que en la dita tatchació de salaris e treballs, concórreguen de les tres parts les dos dels tatchadors de cascun braç, encara que sien los huns més que·ls altres, sien eguals en veu e poder.

Plau al senyor rey.

Vidit vicecancellarius. [E.101.16]

[137] E la magestat real, acceptant la present oferta e coses en aquella contengudes, regracia molt aquella a la dita cort. E vol e declara, de voluntat de la dita cort e dels tres braços de aquella, que per fer los actes que de present se fan e són estats fets no-s puixa dir la present cort ésser finida ni finada, com aquella vulla lo dit senyor rey reste e stigua en sa força e valor e que sia continuada e lo dit poder stigua e dure, axí com fins ací és stat, per a negociar, continuar e acabar les coses que no són fetes e resten per fer. E lo dit senyor rey, ab consentiment de la dita cort e dels tres braços de aquella, e de les persones del dit poder, continua, muda e transfereix la present cort e la residència de les persones del dit poder a la ciutat de València, après que sa real altesa serà partida de la present ciutat de Oriola.

De la Cavalleria. [E.101.17]

[138] La magestat del senyor rey, jatsia poch ans de la publicació del present, en un capítol de la oferta feta per tota la dita cort e tres braços de aquella, sia contengut que les persones agreujades en la recepció que faran de les quantitats a aquells tatchades, hagen a renunciar als greuges e demandes fetes, e que·s tinguen per contents per la quantitat a cascú tatchada, del qual més avant porien haver e demanar, fehent absolució e remissió al senyor rey o a son fisch, entre les quals persones és la insigne ciutat de València; la qual per via de greuge ha demanat e demana cent quaranta cinch mília sous, e a la qual ab la dita oferta li és estada consignada certa quantitat, en paga rata del dit deute, vol e li plau, e axí ho proveheix ab lo present acte de cort, que rebent la dita ciutat la dita quantitat de present a aquella tatchada, no sia tengua de fer remissió o relaxació de la restant quantitat, a compliment de tot lo dit deute; ans és sa intenció que, no obstant qualsevol cosa en la dita oferta contenguda, la dita ciutat, jurats e síndich de aquella puixen cobrar, haver, exigir e demanar los dits cent quaranta cinch mília sous en les altres primeres corts que·s celebraran en lo present regne de València, feta deductió de la quantitat que rebrà la dita ciutat del donatiu de la present cort. Enaxí que los drets de la dita ciutat, en alguna manera, no sien perjudicats per res que en la dita oferta sia contengut e dit; ans lo dit deute reste en sa força, fermetat e valor, no derogat ni perjudicat segons estava ans de la publicació del dit acte de oferta.

De la Cavalleria. [E.101.18]

[139] Ab la present absolem e remetem a qualsevol braços, universitats e qualsevol singulars del dit regne de València totes penes civils e criminals e qualsevol crims que sien stats comesos tro al jorn de huy. De la present, emperò, remissió general, exceptam tan solament crims de heretgia e de lesa magestat, e de sodomita e de falsadors de moneda, e de bares e de traýdors, e de mort acordada, de nafres e de coltellades donades per diners, e de falsos notaris e d'aquells que fan fer e usen scientment de les cartes, testaments e falses scriptures, cossaris e ladres, e trencadors de camins e de qualsevol pau e treua.

De la Cavalleria. [E.101.19]